

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

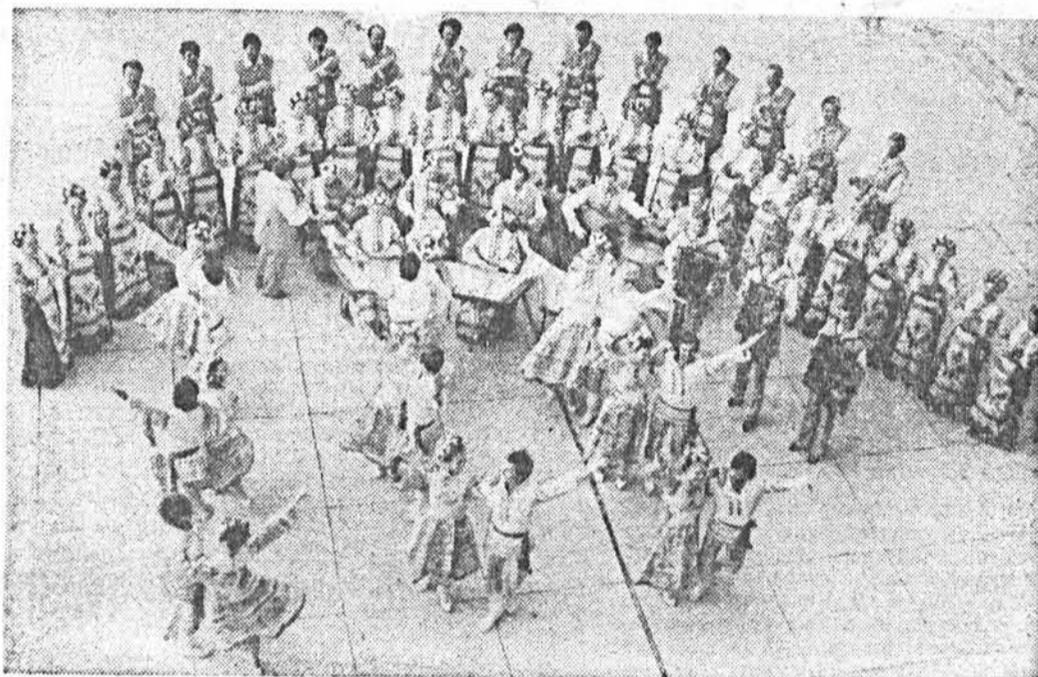
23 снежня 1977 г.
№ 51 (2890)

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1933 г.
Цана 8 кап.

Спявае заслужаная артыстка БССР Марыя Адамейка.

Вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Святла ўраджаю».

Артысткі арнестра Тамара Корсан, Людміла Пранудзіна і Святлана Сановец.

З ЗЯМЛІ РОДНАЙ КРЫНІ- ЧАНЬКА ГЭТА...

«Ой, рэчанька, рэчанька...», «А ў полі вярба», «Купалінка», «Ой, хацела мяне маць...»

На сцэне — Дзяржаўны народны хор БССР. Слухаеш у яго выкананні песні і аркестравыя нумары, глядзіш танцы і вакальна-харэаграфічныя кампазіцыі — і адчуванне такое, што гэта спявае і радуецца сама наша беларуская зямля, што ў гэтым адзіным суладдзі мелодый і рытмаў зліліся тысячы, дзiesiąткі тысяч галасоў. Ад роднае зямлі, ад гоману бароў, ад песні дудароў — адтуль вытокі, моц і характэрнае гэтага слаўнага і папулярнага калектыву, які ў гэтыя дні адзначае сваё 25-годдзе; калектыву, стваральнікам і шматгадовым кіраўніком якога быў народны артыст СССР Генадзь Іванавіч Цітовіч, чалавек, самааддана ўлюбёны ў народную песню, самаахварны збіральнік і прапагандыст нашага песеннага фальклору.

Сёння калектыву ўзначальвае Міхась Дрынеўскі. Народны хор БССР паранейшаму застаецца нашым лепшым прапагандыстам і папулярызатарам беларускай народнай і прафесійнай песні. І гучыць яна молада і бадзёра, вольна і шырока, бо з зямлі роднай крынічанька тая, што шчодро бруіцца народнымі талентамі.

Фота У. КРУКА

Арнестравааа група народнага хору БССР.

ИНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ аб пленуме Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі

У Мінску 19 снежня адбыўся IX пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі.

На пленум былі запрошаны першыя сакратары райкомаў, гаркомаў партыі, сакратары парткомаў на правах райкомаў партыі, першыя намеснікі старшын аблвыканкомаў, старшыні гарадскіх і раённых выканаўчых камітэтаў народных дэпутатаў, старшыні аблсаўпрофаў, абласных камітэтаў народнага кантролю, першыя сакратары абкомаў камсамола, адказныя работнікі апарату ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў БССР, кіраўнікі рэспубліканскіх міністэрстваў, ведамстваў і арганізацый.

Пленум абмеркаваў вынікі снежаньскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС і задачы партыйных арганізацый рэспублікі, якія зыходзяць з прамовы Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Л. І. Брэжнева.

З дакладам па гэтым пытанню на пленуме ЦК КПБ выступіў кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі таварыш П. М. Машэраў.

Пленум заслухаў таксама даклады намесніка Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР, старшыні Дзяржплана БССР П. Л. Коханова «Аб праекце Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1978 год» і міністра фінансаў БССР В. І. Шацілы «Аб праекце

Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР на 1978 год».

У спрэчках на пленуме выступілі таварышы С. М. Шабашоў — першы сакратар Віцебскага абкома КПБ, В. А. Гвоздзеў — першы сакратар Гомельскага абкома КПБ, Л. Г. Клячкоў — першы сакратар Гродзенскага абкома КПБ, В. В. Прышчэпчык — першы сакратар Магілёўскага абкома КПБ, Я. Я. Сакалоў — першы сакратар Брэсцкага абкома КПБ, А. М. Фаміч — другі сакратар Мінскага абкома КПБ, П. П. Гайдэнка — генеральны дырэктар вытворчага аб'яднання «Інтэграл», П. Т. Дземчанка — слесар-зборшчык Гомельскага заводу вымяральных прыбораў, В. К. Старавойтаў — старшыня калгаса «Рассвет» імя К. П. Арлоўскага Кіраўскага раёна.

У прынятай пастанове пленум Цэнтральнага Камітэта КП Беларусі горада і аднадушна падтрымаў мэтанакіраваную і плённую дзейнасць Цэнтральнага Камітэта КПСС, яго Палітбюро на ажыццяўленні сацыяльна-эканамічнай і знешне-палітычнай праграмы, выпрацаванай XXV з'ездам КПСС, цалкам і поўнасцю адобрыў рашэнні снежаньскага (1977 г.) Пленума ЦК КПСС, палажэнні і вывады, змешчаныя ў прамове Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Л. І. Брэжнева на Пленуме, і прыняў іх да кіраўніцтва і няўхільнага выканання.

Пленум ЦК КП Беларусі абавязаў

бюро ЦК, абкомы, гаркомы і райкомы КП Беларусі, Савет Міністраў БССР, міністэрствы і ведамствы, выканкомы абласных, гарадскіх і раённых Саветаў народных дэпутатаў, Бельсаўпроф, ЦК ЛКСМБ, партыйныя, камсамольскія і прафсаюзныя арганізацыі разгарнуць шырокую арганізатарскую і палітычную работу па мабілізацыі камуністаў, камсамольцаў, усіх працоўных рэспублікі на паспяховае ажыццяўленне рашэнняў XXV з'езда КПСС, пастановаў ЦК КПСС і задач, вызначаных таварышам Л. І. Брэжневым у прамове на Пленуме.

Пленум ЦК КП Беларусі адобрыў у асноўным праекты Дзяржаўнага плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР і Дзяржаўнага бюджэту БССР на 1978 год, прапрацаваныя на аснове дзесятага пяцігадовага плана, і даручыў Савету Міністраў БССР унесці іх на разгляд восьмай сесіі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Пленум ЦК КП Беларусі заклікаў партыйныя, прафсаюзныя і камсамольскія арганізацыі, усе працоўныя калектывы рэспублікі разгарнуць шырокае спароніцтва за паспяховае выкананне планавых заданняў і сацыялістычных абавязанасцей 1978 года, усімі сваімі здзяйсненнямі і поспехамі ў гаспадарчым і сацыяльна-культурным будаўніцтве ў трэцім годзе пяцігодкі дастойна азнаменаваць 60-годдзе Беларускай ССР і Кампартыі Беларусі.

ВОСЬМАЯ СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУСКАЙ ССР ДЗЕВЯТАГА СКЛІКАННЯ

20—21 снежня ў Мінску адбылася чарговая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР. На ёй былі разгледжаны наступныя пытанні:

1. Аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1978 год.
2. Аб Дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1978 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1976 год.
3. Аб выбранні Вярхоўнага Суда Беларускай ССР.
4. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Па першаму пытанню парадку дня выступіў намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР, старшыня Дзяржплана БССР дэпутат П. Л. Коханова.

Міністр фінансаў БССР дэпутат Б. І. Шаціла выступіў з дакладам «Аб Дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1978 год і аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1976 год». Пасля абмеркавання дакладаў былі прыняты «Закон Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі «Аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1978 год», «Закон Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі «Аб Дзяржаўным бюджэце Беларускай ССР на 1978 год» і пастанова Вярхоўнага Савета Беларускай ССР «Аб зацвярджэнні справаздачы аб выкананні Дзяржаўнага бюджэту Беларускай ССР за 1976 год».

Па прапанове намесніка Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР дэпутата У. Е. Дабанка Вярхоўны Савет БССР аднагалосна выбірае Вярхоўны Суд Беларускай ССР.

Вярхоўны Савет аднагалосна прымае законы аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, прынятых пасля сёмай сесіі Вярхоўнага Савета рэспублікі дзевятага склікання.

ПРА ГЕРОЯЎ ПЯЦГОДКІ

Радыёнарысам журналіста Пятра Сабіны «Рукатворнае сонца» пра калектыву ТЭЦ-3 г. Мінска Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычнага вшчана Беларускага радыё завяршыла сёлета цыкл перадач аб калектывах-перамонцах Усесаюзнага сацыялістычнага спароніцтва.

На працягу года ў эфіры прагучала 35 радыёнарысаў. Аўтарамі іх былі пісьменнікі і журналісты рэспублікі, Тац. Леанід Пронша расказаў пра калектыв Мазырскага нафтапрацоўчага заводу, Казімір Камейша — пра людзей калгаса імя Чырвонай Арміі Віцебскага раёна, Аляксандр Капусцін — пра поспехі гомсельмашаўцаў, Міхась Вышыньскі — пра калгас імя Суворова Пастаўскага раёна, Віктар — Шымук пра хлябаробаў калгаса «Расія» Дзятлаўскага раёна.

У перадачах цыкла прынялі ўдзел таксама Васіль Манарэвіч, Адам Мальдзіс, Ніна Загорская, Яўген Хвалей, Аляксандр Харкевіч, Яўген Пушкін і іншыя літаратары.

В. КУЛІШ.

РАСКАЗВАЮЦЬ ДАКУМЕНТЫ

«Старонкі гісторыі развіцця Беларускай савецкай літаратуры» — так называецца выстаўка, падрыхтаваная супрацоўнікамі Цэнтральнага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва БССР, якая экспануецца ў Доме літаратара. На ёй прадастаўлены дакументы, фотаздымкі, аўтаграфы і рупніцы беларускіх пісьменнікаў.

Сярод экспанатаў — лісты Я. Коласа да С. Гарыздэцкага, у якіх ён дае высокую ацэнку творчасці паэтаў былых Заходніх абласцей Беларусі, рукапіс верша Я. Купалы «Беларускім партызанам», зборнік вершаў А. Астрэйкі «Слуцкі пояс», выдадзены ў ваіну партызанамі, і іншыя цікавыя матэрыялы — усюго 60 дакументаў.

У далейшым архіў-музей мяркуе праводзіць выстаўкі, прысвечаныя значнаму і памятным датам.

Л. БАЛЫНІНА.

ЮБІЛЕЙ ТЭАТРА

Грамадскасць Гродзенскай вобласці адзначыла трыццацігоддзе свайго драматычнага тэатра. Яго арганізатарам і першым мастацкім кіраўніком быў вядомы беларускі рэжысёр, заслужаны артыст БССР Мікалай Кавязін. Спачатку тэатр працаваў у Бабруйску. З пяцідзятых гадоў ён атрымлівае сталую прапіску ў Гродне. Звыш двухсот прэм'ер па п'есах савецкіх драматургаў і класікаў паказаў калектыв, выступаючы з гастроллямі на Гродзеншчыне, на Украіне, у Літве. Ведаюць яго і ў братаў Польшчы. Сярод работ тэатра вылучаюцца пастаноўкі твораў народных пісьменнікаў Беларусі Кандрата Крапівы і А. Макаёнка, В. Быкава, А. Маўзона, А. Петрашкевіча. У калектыве плённа працуюць заслужаныя артысты БССР С. Аляксандраў, В. Грачынскі, Г. Панкрат, А. Бірычэўскі, А. Цароў, У. Мішчанчук, Ю. Нікіцін, Л. Дзямінецкі, В. Смачнёў, Н. Караткевіч, заслужаны артыст РСФСР А. Ляноў і творчая моладзь. Свой юбілей тэатр адзначыў прэм'ерамі спектакляў «Камуніст» паводле Я. Габрыловіча і «Чайка» А. Чэхава.

У «ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ»

Дванаццаты нумар часопіса палкам прысвечаны пленуму Саюза пісьменнікаў СССР «Падлеткі: праблемы выхавання і літаратура», які праходзіў у Маскве 23—24 чэрвеня сёлета года. Друкуецца даклад сакратара праўлення СП СССР

С. Міхаліова, а таксама выступленні ўдзельнікаў спрэчак. Сярод іх — выступленне лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, галоўнага рэдактара часопіса «Малодосць» Г. Бураўкіна.

СУСТРЭЧА З ЦУДОЎНЫМ

Стала звычайнай справай, што ў планах сярэдняй школы № 11 горада Гомеля на працягу шэрагу гадоў улічваецца правядзенне мастацкіх выставак, сустрэч з майстрамі выяўленчага мастацтва.

Апошняя выстаўка была арганізавана Гомельскім аддзяленнем Саюза мастакоў БССР напярэдадні 34-й гадавіны вызвалення горада ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Паказваліся работы самадзейнага мастака, удзельніка вызвалення Гомеля, маёра ў адстаўцы Рыгора Пятровіча Спірыдонава.

Р. П. Спірыдонаў 28 гадоў служыў ва Узброеных Сілах. Яшчэ ў арміі ў вольны час стаў займацца такім відам дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, як маршэты. Неаднойчы быў удзельнікам армейскіх выставак, шэраг яго работ дэманстраваўся ў Мінску, Вільнюсе, Гомелі, а таксама ў Паўднёва-Заходняй вобласці ЧССР, з іхной у Гомельскай вобласці сталы сяброўскія сувязі. У апошні час ён стаў дыпламантам Усесаюзнага агляду, прысвечанага 60-годдзю Вялікага Кастрычніка.

І вось зноў наля 40 работ самадзейнага мастака выстаўлена для агляду ў антавай зале школы. Вучні, настаўнікі сустрэліся з аўтарам, паслухалі яго расказ пра сакрэты майстэрства.

Па работах выстаўкі многія школьнікі напісалі сачыненні.

Л. ЛАЗАРАУ.

ПЛЁН ЮБІЛЕЙНАГА ГОДА

Адбыўся III пленум Беларускага тэатральнага аб'яднання. Яго ўдзельнікі абмеркавалі вышкі тэатральнага сезона, спектаклі якога прысвечаны значнаму дадзенаму—60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. З дакладам выступіў старшыня прэзідыума праўлення БТА, народны артыст БССР М. Яромейка. Юбілейная афіша прадставіла гледачам імёны драматургаў розных рэспублік, пазначыла назвы арыгінальных п'ес і інсцэніровак класікі. У рэжысуры і выканаўчым майстэрстве выявіліся маладыя таленты, нядаўнія выхаванцы Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Ааналіз дасягненняў і выдаткаў творчага пошуку, кірункаў у фарміраванні рэпертуару, якасцей спектакляў быў зместам выступленняў галоўных рэжысёраў тэатраў—заслужаных дзеячаў мастацтваў БССР Б. Луцінкі і В. Раеўскага, У. Караткевіча, тэатразнаўцаў і крытыкаў—Т. Арловай, Т. Гаробчанка, Г. Коласа, К. Кузняцовай, А. Лабовіча, А. Лядыгінай, У. Няфёда, Р. Смольскага, Ю. Сохара. Падсумаваў гаворку аб стане і задачах далейшага развіцця тэатральнага мастацтва рэспублікі намеснік міністра культуры БССР М. Шаўчук.

Справаздача з пленума будзе апублікавана.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За шматгадовую плёную работу ў галіне выяўленчага мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР мастака ШЫБНЕВА Анатоля Дзям'янавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР за плёную літаратурную дзейнасць і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння узнагароджаны пісьменнік БУРСАУ Іван Цярэнцэвіч.

Тэатр музычнай камедыі БССР паказаў прэм'еру спектакля «Мост мары». Музыка—В. Лебедзева, п'еса—А. Дабанінай. Рэжысёр-пастаноўшчык—Б. Вторая, музычны кіраўнік і дырыжор—А. Лапуноў, мастацкае афармленне—Ю. Даламанова, балетмайстар—народны артыст БССР С. Дрэчын.

Фота У. КРУКА.

Сустрэча з Коласам

У прэзідыуме вечара. Выступае брат Якуба Коласа Іосіф Міхайлавіч Міцкевіч (першы справа).

Кадры дакументальнай кінастужкі. На экране—народны пясняр Беларусі Якуб Колас.

Памятная сустрэча з дзедам Талашом. На святкаванні 100-годдзя з дня нараджэння вялікага польскага паэта Адама Міцкевіча, Ганаровыя хвіліны ўручэння Коласу ордэна Леніна. Пэст сярод працоўных рэспублікі, на ўлонні родных краявідаў.

Дарагія, бяспэжныя кадры ўваскрашаюць яго—удумнага і мудрага, клапатлівага і сардэчнага. Гучыць жывы коласаўскі голас...

Так пачынаўся ў Доме літаратара літаратурны вечар, прысвечаны 95-годдзю з дня нараджэння пясняра. На яго прыйшлі тыя, каму пашчасціла сябраваць з Коласам, працаваць разам з ім у Акадэміі навук рэспублікі, весці разам шырокую грамадскую дзейнасць. А таксама тыя, каму коласаўскае слова глыбока запала ў сэрца, хто па старонках яго твораў вучыўся і вучыцца сапраўднай, непадробнай любові да роднага краю, да яго простых і задумных людзей—стэршакласнікі, студэнты сталічных вузаў, пісьменнікі, артысты.

Паведаць прысутным свае ўспаміны пра Коласа, гэта значыць—зірнуць на сябе вачамі яго бескампраміснага сумлення, змераць па Коласу ўсё зробленае. Кіруючыся менавіта такімі прынцыпамі, гаварылі пра Коласа пісьменнік Алесь Якімовіч, дырэктар Інстытута мовазнаўства АН БССР імя Я. Коласа М. Р. Суднік, заслужаны будаўнік, Герой Сацыялістычнай Пра-

цы І. М. Жыжаль, паэтэса Эдзі Агняцэв, сын паэта, дырэктар дома-музея Якуба Коласа Д. К. Міцкевіч і іншыя.

Самай хвалюючай старонкай вечара было выступленне малодшага брата Якуба Коласа І. М. Міцкевіча—дзядзькі Юзіка. У сваім сэрцы дзядзька Юзік пранёс жывую любоў да роднага Панямоння, кутка, дзе нарадзіўся пясняр, прыроду якога апеў у «Новай зямлі»,— у творы, які, як і многія іншыя, дзядзька Юзік ведае на памяць.

А чытае дзядзька Юзік адменна:

А гэты Юзік-шаліяніца,
Малы яшчэ, зусім дурніца,
Так пад нагамі і таўчэцца
Або, як хвост той, валачэцца
І ад работы адрывае
І толькі сэрца адрывае...

У літаратурна-музычнай кампазіцыі, складзенай па творах Якуба Коласа, прагучалі ўрыўкі з «Новай зямлі», з аповесці «На прасторах жыцця», з паэмы «Сымон-музыка». Прагучалі ў кампазіцыі таксама лісты Коласа ваеннага часу, прасякнутыя верай у перамогу, да сына Юркі, які загінуў на фронце, да Пётруся Броўкі, пасляваенныя лісты пясняра да сяброў-пісьменнікаў, настаўнікаў, да вучняў і студэнтаў.

Вершы, прысвечаныя народнаму пясняру, прачыталі ўкраінскі паэт Алеска Юшчанка, народны паэт БССР Максім Танк, паэты Мікола Аўрамчык і Раман Тармола.

І ГОНАР, І АДКАЗНАСЦЬ

Міністэрства культуры СССР прысвоіла ганаровае званне «акадэмічна» Беларускаму дзяржаўнаму драматычнаму тэатру імя Якуба Коласа.

Надзвычай радасная падзея ў культурным жыцці рэспублікі! Такая ўвага да творчай дзейнасці нацыянальнага тэатра яшчэ раз сведчыць аб партыйным клопане пра далейшы росквіт савецкага мастацтва.

З нагоды гэтай падзеі карэспандэнт штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» напісаў падзяліцца сваімі думкамі старшыню прэзідыума праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання, народнага артыста БССР Мікалая Мікалаевіча Яроменку. Вось што ён сказаў:

— Асабліва хвалюе такі дзяржаўны акт таму, што прысваенне адбылося ў памятны нам усім год — год прыняцця новай Канстытуцыі СССР і святкавання 60-й гадавіны Вялікага Кастрычніка. Гэта ўніваецца ў той настрой, якім мы ўсе жывём, у грамадскі кантэкст нашых дзей.

Мы, артысты, людзі эмацыянальныя. Таму можна сабе ўявіць, колькі пачуццяў абуджаецца цяпер у коласаўцаў. Прызнаны іх вялікія заслугі ў развіцці савецкага сцэнічнага мастацтва. Гэта вялікі гонар — быць у калектыве акадэмічнага тэатра! Сёння ў Віцебску працуюць пераважна маладыя актёры, выхаваныя нашага тэатральна-мастацкага інстытута, і вось ім пашчасціла на пачатку творчай дзейнасці арыентавацца на высокі ўзор, на вышэйшыя крытэрыі. Адказна!

Калі мы гаворым пра высокі прыклад для маладога пакалення коласаўцаў, то маем на ўвазе і творчы подзвіг заснавальнікаў гэтага тэатра. Іх творчая смеласць і самаадданае служэнне мастацтву адзначалася партыйным друкам яшчэ тады, калі гэта была вучэбная студыя ў Маскве. Пакаленне Паўла Малчанова і Мікалая Міцкевіча, Аляксандра Глынінскага і Кастуся Саннікава, Любові Мазалеўскай і Цімоха Сяргейчыка сапраўды прайшло праз складаныя выпрабаванні. На яго рахунок многія значныя мастакоўскія адкрыцці.

Прыгадваецца, што коласаўцы заўсёды лічылі абавязковым для сябе адгукацца на запатрабаванні часу. Тэатр не

выпадкова называлі лабараторыяй беларускай савецкай драматургіі. Якуб Колас, Васіль Шашалевіч, Міхайла Грамыка, Андрэй Александровіч, Ілья Гурскі, Пятро Глебкі, Кузьма Чорны, Віталі Волскі — вось імёны тых, чые драматургічныя творы атрымлівалі ў Віцебску самабытнае сцэнічнае ўвасабленне. Сёння ў рэпертуары коласаўцаў побач з імем Коласа на афішы пазначаны імёны Макаёнка, Караткевіча, Петрашкевіча, Матукоўскага. Тэатру варта захоўваць і працягваць традыцыі садружнасці літаратуры і сцэны.

Калектыву выхаваў плеяду выдатных майстроў актёрскага мастацтва. Гэта ж менавіта коласаўцы першымі пачалі беларускую тэатральную Ленініну, звярнуліся да палымянай рэвалюцыйнай раматкі Вішнеўскага і Карнейчука, бо мелі таленты, здатныя на сапраўды адмысловыя артыстычныя работы. Якія бліскучыя былі вобразы ў спектаклях «Мяшчане», «Беспасажніца», «Гамлет», «Жывы труп», «Рэвізор»! Варта і гэтую традыцыю — спалучэння творчага пошуку з адданасцю рэалістычнай школе адлюстравання жыцця — развіваць і памнажаць.

Коласаўцы заўсёды любілі і ведалі свайго глядача. Для іх Віцебшчына — родны край. Варта і ў гэтым быць паслядоўнымі, замацоўваць сувязі тэатра з працоўнымі, з калектывамі заводаў і калгасаў, навучальных устаноў і прадпрыемстваў.

Чаму я гавару аб традыцыях? Бо акадэмічны тэатр не мае права забывацца на вытокі сваёй славы і папулярнасці. Як не мае ён права і ператвараць традыцыі ў руціну, спыняць творчы эксперымент у працэсе абнаўлення рэпертуару і прыёмаў паказу нашай рэчаіснасці і класічнай спадчыны. Вялікі гонар — гэта і вялікая адказнасць.

Асабіста я вельмі ўдзячны коласаўцам, разам з якімі спастаіў таямніцы майстэрства і далучаўся да грамадскай дзейнасці. Урокі коласаўцаў помняць і мае калегі — ад Стэфаніі Станюты і Марыі Бялінскай да цяперашніх вядучых актёраў Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. І ўся тэатральная грамадскасць вітае віцязь і зычыць ім поспехаў!

ГАЛАСЫ МАЛАДЫХ

Чарговую радыёкампазіцыю «У добры шлях» Галоўная рэдакцыя літаратурна-драматычнага вшчання Беларускага радыё прысвяціла літаратурнаму аб'яднанню пры глыбокай раённай газеце «Шлях перамогі».

У эфіры прагучалі вершы калгасніка калгаса «За Радзіму» Станіслава Лася, настаўніка мясцовай школы Алеся Курмеля, загадчыцы дзіцячай бібліятэкі г. п. Падсвілле Марыі Баравіч, рабочай камбінормавага завода Ефрасіні Берячонак, настаўніка Чарневіцкай сярэдняй школы Аляксандра Жыгунова.

Сёлета радыёкампазіцыі «У добры шлях» прысвечаліся Баранавіцкаму, Наваградскаму, Слонімскаму, Талачынскаму раённым літаратурным аб'яднанням.
В. МІКАЛАЕУ.

АД КАМІСІІ ПА ЛІТАРАТУРНАЙ СПАДЧЫНЕ УЛАДЗІМІРА КАРПАВА

Камісія па літаратурнай спадчыне У. Карпава просіць пісьменнікаў, баявых сяброў У. Карпава па партызанскаму руху, усіх тых, хто сустрэкаўся з ім і добра яго ведаў, прыслыць літаратурныя матэрыялы, успаміны, пісьмы, фота і іншыя дакументы пра жыццё і творчасць пісьменніка па адрасу:

г. Мінск, Ленінскі праспект, д. 28, кв. 40, Карпавай Марыі Міхайлаўне.

«А ДРАС МА ЁЙ ЛЮБОВІ»

Раднамі гэтага верша з беларускага сшытка адкрываліся ў Дзяржаўнай філармоніі БССР аўтарскія вечары народнага паэта Дагестана, лаўрэата Ленінскай прэміі, Героя Сацыялістычнай Працы Расула Гамзатава. Шляхі вандраванняў зноў прывялі славутага сына гор на зямлю Беларусі, святло сустрэч з якой вылілася аднойчы ў яго сэрцы ўсхваляванымі раднамі:

Ты — адрас нестареючай любові.
И я постигнуть заново стремлюсь,
Как, воплотив достоинства твои,
Возникло в мире имя—Белорусь,

Вообразим желанье двух сердец
Дочерней чистоте названье даты:

— О, белая моя!—сказал отец.
— О, русая моя!—сказала мать.

Зала перапоўнена.

Дапамагчы паэту знайсці агульную мову з удзельнікамі вечароў прыйшлі сябры-перакладчыкі народны паэт Беларусі Аркадзь Куляшоў, паэты Сяргей Грахоўскі і Генадзь Бураўкін, перакладчык Язэп Семіянон, кампазітар Ігар Лучанок, артысты беларускіх тэатраў, салісты філармоніі, чытальнікі. Вершы, урыўкі з «Майго Дагестана» і паэм, песні на словы паэта—адносна невялікая колькасць з тысяч цудоўных гамзатаўскіх радноў, якія гучаць сёння на ўсіх мовах народаў нашай краіны і на многіх мовах народаў свету. Гучаць яны і па-беларуску. Некалькі гадоў таму назад у выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла ў свет «Высокія зоркі», кніга, за якую Расула Гамзатава была прысуджана Ленінскай прэміяй. «У Беларусі ў Гамзатава звыш двух дзесяткаў перакладчыкаў,—сказаў Генадзь Бураўкін.—«Высокія зоркі» па-беларуску,—гэта своеасаблівае прызнанне беларускай паэзіі гасцю з Дагестана».

Кампазітар Ігар Лучанок пазнаміў удзельнікаў сустрэч з новымі песнямі, напісанымі на вершы Гамзатава. Літаратурную кампазіцыю па творах паэта выканалі заслужаны артыст БССР Ю. Ступакоў і артыст М. Казінін.

Заклучнае слова атрымлівае сам паэт. Зала гарача апладзіруе яму. Адрас любові запісаны яго сэрцам беспамылкова.

Сустрэча з паэзіяй.

Наш дзядзька Сцяпа.

Дух займае!

Фота Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

«Паэтычны жоўтэнь» — так называлася святая паэзія ў Чаркаскай вобласці, якое праводзілася зусім нядаўна, у канцы кастрычніка. Зямля Тараса! Як доўга яна сэрцу! Тут у гады акупацыі мне прыйшлося працаваць у падполлі, а потым прымаць удзел у арганізацыі партызанскага атрада імя Т. Шаўчэнка ў Каневе. Вось чаму з такой ахвотай ехаў я да сваіх сяброў, якіх шмат і ў Астры, і ў Кіеве, і ў Каневе, і ў Чаркасах. Хацелася паглядзець, што змянілася тут за пасляваенныя гады, як жыве і працуе сёння братні ўкраінскі народ. Таму і маршрут быў выбраны незвычайны: з Мінска да Лосва аўтобусам, а далей па Дняпры «Ракетай».

Лосеў зачараваў цёмнай. Адзіны, хто парушаў гэтую цішыню — рачныя буксіры, што нястомна працавалі дзень і ноч.

Туманную імглістую раніцу абудзіла барвовае сонца. Павольна падаюць пажоўкля лісты. Каля помніка савецкім воінам і партызанам — уніз сцяжынка вядзе да Дняпра на прыстань. Зачара-

У часе акупацыі даводзілася не раз быць тут з радыёстанцыяй за плячамі і зброяй, якую можна было пранесці ў тых умовах, пачаваць на явочных кватэрах, выходзіць за горад на радыёсувязь з Вялікай Зямлёй.

За Кіевам тое ж самае: Дняпро нібы не ў пару выйшаў з берагоў. Ні табе прыбярэжных зараснікаў і пясчаных пляжаў, ні ўтульных будапоў і палатак з пахучым сенам і шматлікімі маторкамі на берагах. Толькі дэзье віднеюцца будынкі магутнай Трыпольскай электрастанцыі і рабочага пасёлка. Гэта тое, Трыполле, дзе ў часе грамадзянскай вайны загінулі кіеўскія камсамольцы ад рук банд Зялёнага і дзе цяпер узвышаецца высокі манумент на высокім беразе.

Гэта пачынаецца Канеўскае вадасховішча, якое ўзнікла толькі некалькі год таму назад. Калі я быў тут апошні раз, яго яшчэ не было... На поўную магутнасць працуе Канеўская ГЭС.

Зноў наплываюць успаміны. Перад Курскай бітвой група разведчыкаў з аператыўнай групы Героя Савецкага

Р Э П А Р Т А Ж В БРАТНЯЙ ЗЯМЛІ

ваная ў ранішнім сне шырокая роўнядзь вады. На тым баку выстраіліся шматлікія баржы. На Кіеву, Гомелі і Рэчыцу, а можа, каторая — і на Прыпяці да Чарнобыля, дзе будуюцца магутныя атамныя электрастанцыі. Буксіры і разводзільныя баржы, кожную на сваё месца, на свой маршрут.

Начальнік прыстані, вітаючыся, пытае: — Вы — каўпаковец ці федаравец? — Не, наша злучэнне стаяла паміж Астром і Камарынам.

— Усё роўна, білет вам будзе забяспечаны. Хутка з Рэчыцы пройдзе «Ракета».

На працягу многіх кіламетраў злучае Дняпро берагі рэспублік-сясцёр: на левым беразе ўкраінскія мястэчкі і сёлы: Радзіві, Любеч, Недавічы, Дняпроўскае, на правым — беларускія Асарвічы, Камарыны, Верхнія і Ніжнія Жары. Усё тут блізкае і знаёмае. З Любечы быў мой франтавы друг Саша Сварыч, камсорг гаўбінскага артылерыйскага палка. Ваяваў на Данбасе, пад Сталінградам. Загінуў у 1944 годзе недалёка ад Львова. Гэта мы з ім абмянялі адрасамі і просьбай: калі хто з нас загіне, каб жывы наведваў сям'ю і ўсё раскажаў пра свайго сябра.

Камарыны — іншая справа. У пачатку лета 1943 года наша партызанскае злучэнне пад камандаваннем Героя Савецкага Саюза, вядомага ўкраінскага пісьменніка Юрыя Збанацкага пераправілася праз Дняпро і разграміла там варожы гарызон. Ну, а Верхнія і Ніжнія Жары былі нашымі бліжэйшымі суседзямі, туды амаль не ступала нага акупантаў...

Сячу «Ракета», запоўненая сонцам, нібы чаўнок ад берага да берага, а Дняпро ўсё шырэй расхінае плечы. Перад Камарынам узвышаецца шэракарункавы чыгуначны мост, што злучае Чарнігаў з Оўручам. А далей берагі Дняпра ўвогуле пачынаюць знікаць: пачынаецца Кіеўскае мора. Заліло яго многія нашы партызанскія сцяжынкі і плацдармы, адкуль наша армія пайшла вызваляць Кіев восенню 1943 года. Непрывычна гэта для чалавека, які ведаў тут кожны закутак, непрывычна плысці над былымі сваімі партызанскімі сцэжамі. Мора без канца і краю, асабліва шырокае там, дзе калісьці Дняпро зліваўся з Прыпяцю і Цеперавам. Наша «Ракета» здаецца пупынкай. І калі б не магутныя жоўтачырвоныя бакены-маякі, невядома, куды б яна магла трапіць. Тут па-сапраўднаму здзіўляешся розуму і сіле чалавека. Вось на што ён здольны пад мірным небам Радзімы! Як змяніўся воблік зямлі за пасляваенныя пяцігодкі!

Камандзе «Ракеты» трэба мець не малы вопыт, каб вывесці яе да Вышгарада, на шлюзы ў плаціне. І вось павісае яна нібы ў паветры на ўзроўні Кіева, які ва ўсёй сваёй велічы відаць наперадзе, а праз нейкі прамежак часу вынырае ўжо белакрылай чайкай недзе ўнізе, побач з другімі «Ракетамі» і «Метэорамі».

Пра Кіев колькі ні раскажаш, усёго не раскажаш. Тут імат сяброў — былых партызан, падпольшчыкаў, воінаў.

Саюза КІМА (Кузьмы Савіча Гнедана) вавучала ўманаванні гарнізона ворага на правым беразе Дняпра, дарогі, што падыходзілі да ракі. Тут быў потым створаны Букрынскі або Трахтаміраўскі плацдарм. Недалёку мы грамілі гітлераўцаў у саўгасе. Хоць, выратавалі моладзь ад адпраўкі ў Нямеччыну...

Мы прывыклі паўгараць: усё цячэ, усё мяняецца, але тое, як змяніўся Дняпро за апошні час, не ўкладзецца ні ў якую філасофскую ісціну. Быў ён магутны, а цяпер сігнаў яшчэ далей — аж да Пераяслава-Хмельніцкага. Паспрабуй яго пераплысці пяпер! «Крылаўскі вітрэш», як сцяваецца ў адной украінскай песні.

Аб Каневе мая размова. Тут пачынаецца зямля Тараса. Тут на высокай кручы над Дняпром яго магіла — запавянае месца не толькі для Украіны. У каго не тахкала сэрца, калі ён падымаўся на Тарасаву гару, ужо цяпер на новых мармуровых прыступках. Тут заўсёды людзі. Людзі і цяпер. У гэты ветраны кастрычніцкі дзень. Тут у дні святкавання 150-годдзя з дня нараджэння вялікага Кабзара Украіны прагучалі словы выдатнага чыльскага паэта Пабла Нэруды. Ён гаворыў прыблізна так:

— Дарагі Тарас, я, як і ты, выгнаш і са сваёй Радзімы. Блукаю па свеце, як бяздомак. І мне не хапае сінявы роднага неба над галавой. І тэ я складаў і буду складаць песні для свайго шматпакутнага народа...

— Гэта было ў 1964 годзе. Як і Тарас, ён усё ж вярнуўся на сваю Радзіму, там і загінуў на віне ваеннай фашысцкай хунты.

У тых юбілейныя дні на магілу ўскладзілі вянкі не толькі ад дэлегацый усіх братніх савецкіх рэспублік, але і прадстаўнікамі ўсіх кантынентаў, усіх народаў свету...

І сёння на магіле нас сустракае мясцовае кабар. У жупане, з доўгімі вусамі, такі ж самы, мусіць, як той, што некалі навяваў свае думы Шаўчэнку. Вось ён крануў адну, другую струну пальцамі ў шырокімі прасценкамі (каб сэрцу лепш гучалі), прымайстраваліся на прыступках каля магілы і палілася шаўчэнкаўская мелодыя:

Ой, тры шляхі шырокія
Ды разам зышліся.
На чужыну з Украіны
Браты разышліся...

Сумная твая песня, кабар! А хіба не такім сумным было жыццё і самога аўтара?

Магіла Тараса памятна яшчэ і тым, што тут, каля яе, вясной 1943 года канеўскія падпольшчыкі прымалі партызанскую прсягу, калі арганізоўваліся атрад імя Шаўчэнка. Кожны прыходзіў са сваёй зброяй, што хаваў на працягу амаль двух год акупацыі. Грыша Ганчар, Хведар Пуціў, Андрэй Грабенчанка, Кірыла Салодчанка, Тоня Мацвіенка, Ляўко Крымец, Мікола Угалкоў, Міхаіл Букраба, Канстанцін Запараў...

Многія загінулі, а жывыя сабраліся разам, успамінаюць. З намі і дырэктар бібліятэкі-музея Аркадзя Пятровіча Гайдара Васіль Бяроза. Ён напамінае:

— Не забывайцеся. Вас чакаюць гайдараўцы.

Бібліятэка-музей Гайдара знаходзіцца ў самым цэнтры Канева, а непадалёку над дняпроўскай кручай яго магіла. Гайдар быў адным з першых украінскіх партызан. У пачатку вайны ён выехаў карэспандэнтам «Комсомольской правды» на Паўднёва-Заходні фронт і трапіў у групу войск, якая з баямі адыходзіла ў напрамку Канева, дзе быў пантонны мост праз Дняпро. Аб мужнасці гэтага выдатнага пісьменніка можна меркаваць па тым, што ён пакінуў свае карэспандэнцкія справы ў ўзначаліў пераправу. Войскі пераправіў, а сам астаўся ў акружэнні. Вось тады і стварыў ён тут першы партызанскі атрад, які дзейнічаў да позняй восені 1941 года. Гайдар загінуў каля вёскі Леплява непадалёку ад Канева за станкавым кулямётам, калі партызаны адбілі чарговую атаку карнікаў... Мясцовыя жыхары пахавалі яго і толькі пасля вайны перанеслі ў Канеў. Канеўскія чырвоныя следаныты звярнуліся з заклікам да ўсіх піянераў Украіны збіраць металалам, макулатуру, а сродкі ўносіць на асобны рахунак, каб набудаваць бібліятэку-музей — своеасаблівы помнік свайму любімаму пісьменніку. І вось сустрэчай у гэтым будынку ў юным гайдараўцам і пачаўся для мяне «паэтычны жоўтэнь» на Чаркашчыне.

У Чаркасах ужо ўсе былі ў зборы. Пісьменнікі з Масквы і Леінградца, Казахстана і Чувашы, з гарадоў і абласцей Украіны. Брыгады раз'ехаліся па ўсіх раёнах вобласці: у Звенігародку — радзіму Т. Шаўчэнка, Умань і Чыгірын, Корсунь-Шаўчэнкаўскі. А наша група ў складзе Рыгора Данца, Барыслава Стэпашюка, Уладзіміра Харытонава, Май Фраловай і маладога паэта Івана Дрыбнага — у Залатаношу.

Адрозна паўстае пытанне: адкуль такая назва — Залатаноша, калі ніхто і ніколі тут ніякага золата не здабываў? А справа зусім простая. Яшчэ пры Кіеўскай Русі, калі орды хана Батые збіраліся ў паход на Кіев, яны разбілі тут свой лагер і прымусілі мясцовае насельніцтва зносіць сюды золата ў якасці даніны. Так і вырас на тым месцы горад Залатаноша.

Не буду раскажаш аб усіх сустрэчах у Канеўскім, Залатаноўскім, Дубоўскім і Чарнабаеўскім раёнах. Залатаноша звязана з імёнамі кампазітара Лысенкі і народнай артысткі СССР Н. Ужвій. У Чарнабаеўскім раёне нарадзіўся вядомы асілак Іван Паддубны. Тут загінуў рускі пісьменнік Юры Крымаў, аўтар апавесці «Танкер «Дэербент». Мне асабліва цікава было пабываць у Ірклееве, што знаходзіцца на беразе Крамянчугскага мора і дзе нарадзіўся мой сябра — камандзір партызанскай брыгады імя Варашылава Васіль Яромка, якая дзейнічала на Міншчыне, у Капыльскім і Уздзенскім раёнах. І тут мне ўспомнілася невялікая беларуская вёска Пекаліні Смалевіцкага раёна, дзе ў братняй магіле пахаваны камандзір падрыўной групы, а потым камісар партызанскага атрада Георгій Шчарбіцкі — родны брат члена Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара Кампартыі Украіны В. В. Шчарбіцкага. На яго магілу часта прыязджае брат і маці з Верхнедняпроўска...

Паэтычная, узнёслая, прыгожая, багатая гістарычнымі традыцыямі Чаркашчына праводзіла свой заключны вечар паэтычнага свята ў горадзе Сміла. Не абмінулі мы па дарозе ў Кіев і магілу Тараса Шаўчэнка. Вянкі і букеты асенніх кветак упрыгожылі Чарнецкую гару. Тут яшчэ раз прагучалі думы народнага бандурыста. Усё было добрым, усё было радасным. Засмучала толькі адно: вельмі кепска адчуваў сябе наш дарагі сябра, заслужаны дзяляч культуры БССР Мікола Нагнібеда...

Нарэшце дырэктар бібліятэкі-музея Васіль Бяроза ўручыў мне такое пасланне: «Вось і адшумела святая паэзія... Для нас яно — гэта сустрэча з усімі вамі. І нам цяпер будзе вельмі і вельмі сумна. Але памятайце, што на Украіне недалёка ад магілы Тараса ў невялікім горадзе Каневе ёсць бібліятэка-музей Аркадзя Гайдара. Там вас, беларусаў, па-сапраўднаму любяць, цэняць і заўсёды чакаюць, як самых блізкіх людзей.

Прыязджайце! Любіце і вы нас так жа верна, як любім мы вас...

Салют Гайдару!» Салют і любоў табе, братняй зямлі Украіны, ў дзень твайго 60-годдзя!

Рыгор НЯХАЙ.

І РАНЕП ведаў я, што ўлетку 1900 года, кіруючыся пасля трох гадоў Шушанскай сямлі за мяжу, каб наладзіць там выпуск «Іскры» і тым самым зрабіць першы рашучы крок да арганізацыі ў Расіі рэвалюцыйнай рабочай партыі, Уладзімір Ільіч Ленін праязджаў праз Мінск...

Гэтаксама ведаў я, што бацька Надзеі Канстанцінаўны Крупскай быў членам Камітэта рускіх афіцэраў у Польшчы, спачуваў нацыянальна-вызваленчаму руху палякаў і беларусаў і, несумнянна, расказаў дачцы пра паўстанне 1863 года, пра бясстрашнага правадыра паўстанцаў на Беларусі Кастуся Каліноўскага. У сваю чаргу, Надзея Канстанцінаўна магла пра ўсё гэта расказаць Ільічу...

Ведаў і тое, што Максім Горкі адным з першых заўважыў параджэнне новай беларускай літаратуры, хораша і прыязна пісаў пра Яку Купалу і Якуба Коласа, нават пераклаў на рускую мову славыты купалаўскі верш «А хто там ідзе?». Ведаў і тое, што якраз у тая гады Горкі неаднойчы сустракаўся з Леніным, у прыватнасці — на V з'ездзе РСДРП у Лондане і на востраве Капры. І Аляксей Максімавіч мог аднойчы расказаць Уладзіміру Ільічу пра Купалу — пра нашага Івана Дамінікавіча...

Можна думаць, урэшце, што будучы ў Празе, Ленін бачыў там старадаўнія кнігі, вышуканыя ў свет — «людзям паспалітым для навучання» — Францішкам Скарынам, сынам кунца «са слаўнага горада Полацка»...

Усё гэта я, здаецца, збольшага ведаў, усё гэтыя згадкі і данашчэнні, можа быць, сяды-тады нясмела приходзілі і да мяне, аднак жа... Аднак жа паэма Генадзя Бураўкіна «Ленін думае пра Беларусь», апублікаваная ў лістападаўскай кніжцы «Полымя», прынесла мне вялікую, светлую і шчырую радасць, сталася хвалоючым — ажно да ўзрушанага здзіўлення перад феноменам паэзіі — душэўным адкрыццём.

А між тым, упершыню пачуўшы, што Г. Бураўкін прыпавядаў «Полымя» паэму пад назвай «Ленін думае пра Беларусь», я, шчыра скажу, не надта спадзяваўся на такую сардэчную стрэчу з ёй. Хацелася, канечне, верыць паэту, якога даўно, з юнацкіх гадоў, любілі і наважваю, які ніколі, здаецца, і ні ў чым не даваў сабе палёгкі, заўсёды выходзіў да чытача са словам вынашаным, ніколі не забавляў яго, гэтага чытача, гульняй у рыфму, а гаварыў з ім пра самае надзённае і набалялае. Талент паэта, у якім так хораша спалучаецца чысты і глыбокі лірычны струмень з абвостранай грамадзянскай публіцыстычнасцю, падтрымліваў гэтую веру. Але ж — такая высокая і такая адказная тэма!

І вось чытаю паэму. ...1919 год. Канец студзеня. Позні надвечорак. Стомлены Уладзімір Ільіч пад-

няўся з крэсла, падышоў да акна. Задумаўся, абхапіўшы рукою шырокі гарачы лоб. Цяжкі час для маладога Савецкай Рэспублікі: вайна, разруха, голад

«Нічога, Перасілім, Перацёрнім. Падорым свету здзіўленаму узор. «Per aspera — ad astral!»
З нашых церняў Прарвёмся ў неба, даліцім да зор!»
І весела ўсміхнуўся:
«Будзе, будзе
І росквіт,
І дастатак,
І спакой,
І будуць прыязджаць у госці людзі
Паіратаць Рэвалюцыю рукою...»

І ўжо тут, у першых строфах паэмы, з задавальненнем адзначаеш: гэта — Ле-

рабіна, дзе партыя свой першы крок, як сіла новая, зрабіла, дзе быў прыняты маніфест...» А запомніўся яму ў часе кароткага знаёмства з горадам найперш хлапчук, што прадаваў суніцы, каб «рубель сканіць за лета і кніжак накупіць пабольш».

І прасвятлеў твар Ільіча:

— Ну вось:
А нехта кажэ «глуш»,
Спялая, цёмная, дурная...
Змяце народ цароў, чынуш —
І беларусаў свет прызнае...

І гэтая згадка зноў вяртае Уладзіміра Ільіча да тэлеграмы — сведчання таго, што ўрэшце збудзіўся і беларус, што

НАДРУКАВАНА У «ПОЛЫМІ»

ПЭЎНА ЗНАЮ ЦЯ ПЕР...

нін, гэта яго думкі, словы, рухі, жэсты. Адзначаеш і іншае: гэта напісаў — Г. Бураўкін: празрысты ў думках, ашчадны ў слове, дакладны ў пачуццях.

У той вечар Леніну прынеслі тэлеграму. З Мінска. Яна запрашала Уладзіміра Ільіча прыехаць у сталіцу Савецкай Беларусі на I Усебеларускі з'езд Саветаў. І Леніну «прыгадаўся год дзевяцісоты. І Мінск. І душы ліпенска перон...»

Імкліва разгортаецца паэма — бы сама думка Ільіча, шырока сягаючы ў часе і прастору. Чатыры раздзелы твора — чатыры імгненні гэтай неспакойнай думкі-памылі, збуджанай вячэрняй тэлеграмай. Першае імгненне — «Мінск, 15 ліпеня 1900 года» Тым душным днём прыбыў у Мінск цягнік і прыпыніўся тут на гадзіну. За пыльнай агародкай — сквер, чыгуначнік прайшоў у замусоленай спячонасці, заседжаны мухамі стары станцыяны звод, жанітар пад цяжкім клёнам, гупнявыя словы: «Дрымотная, спялая глуш, хоць блізка Прага і Варшава...», чыгуначнае лішчэ варот і балконаў, вастраверхі касцёл, «купецкі клуб і дом ажно на тры паверхі...» Учэпісты позірк Ільіча шмат што заўважыў. Але думка яго была пра іншае: «тут ёсць дамок, каля шыткетніка

«дзяржаўнасць аб'яўляе Беларусь...». І паэт гэтак жа неўпрыкмет, тактоўна і нязмушана перакідае мосцік да іншага імгнення Ільічовай думкі-памылі.

«...Не толькі волю — мы народам памяць
Вяртаем,
каб са славаю жылі,
каб люднасць, дратаваную вякмі,
Прынеслі на паказ усёй зямлі,
каб берагі гісторыі каранне,
Былым не падуладнае гадам...»
І ўспомніў,
як у Празе
з захапленнем
Скарынінскія кнігі
разглядаў...

«Скарына», «Каліноўскі. Вільня, 22 сакавіка 1861 года», «Купала» — наступныя раздзелы паэмы, чарговыя гістарычныя вехі на слаўным і шматпакутным шляху нашага народа да самаўсведамлення і, адначасова, — развіццё Ленінскай думы пра Беларусь.

Ды, пэўна, досыць. Пераказваць наступныя раздзелы твора не буду. Не хачу адбіраць у чытача аслады адкрыцця, уласнага першапага судакранання з хвалоючым расказам пра неспакойны і жывы рух Ленінскай думкі, надзвычай малаўмічна і з вялікай ступенню верагод-

насці ўзноўленай паэтам. Параю толькі чытаць паэму няспешна і ўдумліва. Звярнуць увагу на не высокі і чысты паэтычны лад. На тое, з якой пачывай любоўю і смялоўняй удзячнасцю стварае паэт вобраз правядыра. На тое, з якой панашай крапаецца ён святых для нас імёнаў Скарыны, Каліноўскага, Купалы. На тое, як суладна паяднаны ў паэме думка і пачуццё паэта, з якой гарманічнай дасканаласцю спалучаны ў творы час, падзеі, людзі — архітэктоніка яго сапраўды бездакорная. На тое, урэшце, як паўжупела, набралася сталай моцы і ўпэўненасці бурзкінскае слова.

Зайздросці чытачам, для якіх знаёмства з паэмай яшчэ наперадзе. Бо вось жа: зноў і зноў бачу перад сабой Ільіча — стомленага і нахмуранага, калі думка яго абягае зруйнаванню, вынішчэнню вайной, голадам і тыфусам прасторы краіны; сціпла-збытэжанага перашучасцю сакратара, які, прынесшы тэлеграму, не асмельваецца турбаваць правадыра; лагодна-ўсмяшлівага ад згадкі пра сялянскага хадака, што абяцаў прыслаць Ільічу дроў і каваля — зрабіць у кабінце «буржуйку»... Зноў і зноў чую голас Скарыны, які з літар, як з кропелек поту, збіраў свае першадрукі, каб родны народ «вольнасці здолеў напіцца, каб пасяліў назаўсёды ў хацінах асвету, вокладкі кніг расхінуў — як адчыніў аканіцы — і падзівіўся бязмежжу і мудрасці свету»; і голас Каліноўскага, ягоны апошні зваротак з-пад шыбеніцы да зямелькі-маці, зберажоны праз гады і старанца, з любоўю адроджаны сёння паэтам-нашчадкамі: «Без мяне прычакаеш радасць. Станеш слаўнаю між людзьмі. Даў табе я мужыцкую прэўду, а свабоду сама-вазьмі...», і голас неспяротнага Купалы, які «праг для бацькаўшчыны пчасця, гатовы быў хоць на вайну, а змог ёй толькі несно склаці і разбудзіць яе ад сну...»

Сур'езны, змястоўны твор напісаў Г. Бураўкін. Важкім падарункам стрэў ён 60-гадова юбілей Вялікага Кастрычніка. Але паэма «Ленін думае пра Беларусь» — не толькі творчы поспех паэта. Яна — дасягненне усёй нашай паэзіі, адна з лепшых староцак у нашай паэтычнай Ленініяне.

І апошняе, што хочацца адзначыць у гэтым чытанкім водгуку на палымянскую публікацыю.

У заключным раздзеле паэмы Г. Бураўкін піша:

Можна, зморшчыцца строга гісторык:
«Факты выбраў на свой напыл,
Гэтак нехта напісаў скоро —
Ленін думаў і... пра Капыль...»
Я, не крыўдзячы мудрай навуцы,
На сябе адзначаць вазьму:
Ленін думаў
пра нас і ўнукаў,
Пра Капыль, і Лагойск, і Карму...

Я, чытач, тут цалкам на баку паэта. Так, думаў Ільіч і пра Капыль, і пра Карму, і пра мой родны Лагойск. І менавіта таму, што думаў ён «пра нас і ўнукаў», мы сёння сталі тымі, кім ёсць.

Дзякуй табе, паэт! Пэўна знаю цяпер: Ленін думаў пра Беларусь!

Мікола ГІЛБ.

НЕВЕРАГОДНАЕ... Ё ЗВЫЧАЙНЫМ

ГЕРОЙ новага зборніка апавяданняў вядомага дзіцячага пісьменніка Вісарыёна Гарбука «Са мной здарылася неверагоднае», які з большасці ягоных кніжак, — уражлівы, неспакойны і непаседлівы хлапчук, што паступова, спакваля адкрывае для сябе вялікі, неабсяжны свет жыцця. І як часта бывае ў падобных выпадках, ён трапляе і ў такія незвычайныя сітуацыі, што патрабуюць ад яго ўмення самастойна прымаць пэўнае рашэнне, задумацца, перш чым зрабіць той ці іншы крок.

Прыемна, што аўтар ніколі «не падназае» свайму герою, а дае яму магчымасць самому шукаць выйсце са становішча, выкарыстоўваючы і слякі-такія ўласныя назіранні, а часцей за ўсё — спасылаючыся на вопыт дарослых, старэйшых, на веды, пачэрпнутыя з прачытаных кніг.

В. Гарбук. Са мной здарылася неверагоднае. Апавяданні. Для дзяцей маладшага школьнага ўзросту. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1977.

Падобная «самастойнасць», праўда, не прыводзіць да вольнасцей, бо за кожным учынкам лірычнага героя пісьменнік бачыць перш за ўсё маленькага грамадзяніна, які ўжо ведае цану слову, адчувае, разумее адказнасць перад іншымі людзьмі, імкнецца быць шчырым і адкрытым, даверлівым і паслухмяным.

А што тычыцца «неверагоднага», дык яго вельмі і вельмі шмат у жыцці, калі яно ў цябе толькі пачынаецца, і штодня, штохвілінна прыходзяць нейкія новыя адкрыцці. Паспрабуй, разбярыся ў іх! Адным словам, у новай кніжцы В. Гарбука раскрыты звычайны свет звычайных дзяцей, іх учыбы і адпачынак, іх паўсудзённыя справы, жаданне абавязкова дайсці да ўсяго самому.

Вось, напрыклад, хлапчук з апавядання «Заўважаная памылка» (які з большасцю твораў, яно напісана ад першай асобы): «Я рашаў задачы. Засталася адна. Думаў — так сабе, звычайна. Як ні біўся — не паддаецца. З мукі спякіў хлеб. Па кілаграму буханка. Трэба даведацца, колькі ат-

рымалася буханак, калі прыпек склаў восьмую частку...»

Здавалася б, задача рашаецца проста, але ўся справа ў тым, што ні сам герой апавядання, ні яго сябра Санька не ведаюць, што такое «прыпек». Спачатку ім успомніўся пагорак, шчо-дра заліты летнім сонцам, на якім добра і прыемна было загараць. А потым, потым... звычайна хлебная скарынка, — што ўжо бліжэй да ісціны. Аднак сябры і тут памыліліся: «Дык што ж такое прыпек? — пачаў разважаць Санька. — Мабыць, добра падсмажаны, падгарэлы скарынкі... Значыцца, згарэла мука. А калі мука згарэла, уся яе вага ў чад ператварылася. У звычайны дым...». І на адну восьмую частку зменшылася вага мукі, якая ў задачы, — зрабілі вывад хлапчыкі.

Адкаж, які атрымаўся ў іх, у некалькі разоў быў меншы, чым у падручніку. І тут сябры ўсміхнуліся: значыць, памылка, і трэба напісаць у вывад хлапчыкі.

Адказ, які атрымаўся ў іх, у некалькі разоў быў меншы, чым у падручніку. І тут сябры ўсміхнуліся: значыць, памылка, і трэба напісаць у вывад хлапчыкі.

Толькі... «Санька пайшоў дамоў, а я сеў і задумаўся: «А раптам гэта не памылка?»

Дык што — тады?»

Чытач, безумоўна, лёгка здагадаецца, у чым справа. Але падобная недагаворанасць да месца. Есць магчымасць дзецям самім паразважаць над ходам рашэння задачы, адшукаць тую памылку, якую зрабілі героі твора.

Апавяданне «Заўважаная памылка» — адно з лепшых у новым зборніку. Сваім аналітычным пачаткам, аўтарскай і спробай глыбей пранікнуць ва ўнутраны свет юных герояў, спасцігнуць таямніцы іхняй душы да яго набліжаецца і другі твор — «Горад без папугайчыкаў». Гэта — шчыры расказ пра тое, як важна, каб дарослыя заўсёды ўмелі знайсці правільны падыход да дзіцяці, і на яго цікаўнасць, давер'е гэтаксама адказвалі шчырасцю і ўзаемаразуменнем. Толькі тады з поўным правам можна будзе сказаць, што мы робім усё магчымае для таго, каб з цікаўнага «чамучкі» вырастаў сапраўдны чалавек.

Але вернемся непасрэдна да апавядання. Яго герой — Валодзя, кудзенькі хлапчык з вя-

лікімі задуменымі вачыма на бледным твары, апрануты ў цеплы пушысты гарнітур, застаўся дома адзін. Бацька з маці пайшлі на работу, а сястрычку адправілі да бабулі. Валодзя доўга хваляў, і ў школу яго пачуць што не пусканы. Хлопчыку сумна аднаму і ён марыць пра незвычайнае... Пра анаконду, якая «ў далёкай Бразіліі ў кожнай сям'і жыве», пра папугайчыкаў, што некалі ўбачыў у аўтобусе ў дзядзькі, «які трымаў на каленях клетку».

І тут узнікла думка, якая абавязкова рана ці позна з'явіцца ў чалавек. Валодзевага ўзросту: «Не можна быць, каб ні ў кога ў горадзе не было гэтых дзіўных птушак...». Валодзя «зручнай прымаўся ля тэлефона» і пачаў наўгад званіць...

Калі падыходзіць з чыста педагогічных меркаванняў, дык герой апавядання робіць недазволенае. Ён свавольнік і не больш. Менавіта так успрынялі ягоныя званкі некаторыя з «сур'езных» грамадзян. Але меркаваць падобным чынам, значыцца забываць пра такую рысу дзіцячага характару, як дапытлівасць, жаданне знайсці ў кожным занятку штосьці незвычайнае, сапраўды неверагоднае.

Як жа добра, што і сярод дарослых ёсць своеасаблівыя «дзівакі», што ў паўсудзённых справах

не страцілі пачуцця гумару, ўмення здзіўляцца перад нечаканым. Зразумей Валодзеваму дапытлівасць ягоны цэзка, дзядуля Валодзя, зразумей і прынес свайму юнаму сябру курныяе літка, з якога неўзабаве выплупілася куранятка.

Хораша, светла напісана гэтае апавяданне. Чытаеш яго і падзяляеш аўтарскае замілаванне тым светам давер'я і шчырасці, з якога ў свой час выйшлі ўсе мы і ў які вярта часцей вяртацца, каб не згубіць сваіх лепшых душэўных якасцей.

Акрамя названых твораў, хочацца нагадаць апавяданні «Касмічная таяна», «Аліч і Таня», «А ты назала...», «Чы-чы-чы». У іх таксама адчуваецца ўменне ў звычайным, паўсудзённым бачыць штосьці нечаканае, нават неверагоднае, але светлае, уснедлае.

На жаль, са зборніка «выпадаюць» апавяданні «Лавіся, рыба» і «Тайны застануцца з намі» (апошніяе хутэй за ўсё можна назваць невялікай апавесцю). Творы гэтыя, як нам здаецца, вельмі ж ужо прасталінейныя ў спробе давесці пэўную ідэю. Некаторыя нацягнутасць сітуацый, загадзя спраграмаванае дзеянне — а за ўсім гэтым «правільныя» ці, наадварот, «няправільныя» героі.

Святлана ХОРСУН.

ПЕСНЯ АБ КНІЗЕ. Анталогія. Пад рэдакцыяй народнага паэта Беларусі П. Броўкі. Украдальнік А. Самускевіч. На рускай мове. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

Гэтая анталогія — «своєасаблівы паэтычны партрэт кнігі» — створана па ініцыятыве добраахотнага Таварыства кнігалюбаў рэспублікі. Яна нібы знамянуе сабой духоўны росквіт свецкага грамадства, яго высокі культурны ўзровень, што з'явілася вынікам распаўсюджвання кнігі, велізарнага размаху кнігадрукавання ў рэспубліцы і ва ўсёй краіне.

«Гэта адна з найвялікшых перамог Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, — піша ва ўступным слове народны паэт Беларусі, акадэмік, Герой Сацыялістычнай Працы Пятрусь Броўка, — нідзе ў свеце не выдаецца столькі кнігі, як у нас, і нідзе ў свеце няма такога шырокага, сапраўды нахтнінага чытача, як у нашай шматнацыянальнай Савецкай краіне... Кніга стала самым верным сябрам свецкага чалавека. Яна з ім заўсёды і паўсюдна...»

Анталогія «Песня аб кнізе» складаецца з семнаццаці раздзелаў, змест якіх ахоплівае розныя бакі вартасці кнігі, яе ролі і значэння ў развіцці чалавецтва. Адкрываецца яна раздзелам, прысвечаным тэме «Ленін і кніга»; далей ідуць падборкі вершаў, у якіх выказваецца захапленне аўтараў кнігамі; асобна змешчаны творы старажытных паэтаў, вершы аб руплівай кнізе, аб узнікненні кнігадрукавання і першадрукараў, аб кнізе, яе творы мастацтва, яе крыніцы ведаў і магутныя сродкі выхавання і г. д. Семнаццаць заключных раздзел змяшчае пазму С. Шчыпацова «Ля кніжных паліц», якая ўдала падсумоўвае паэтычную гаворку аб прадмеце.

Гэта ў сваім родзе арыгінальнае і адметнае выданне. Варта сказаць, што яно ўвабрала ў сябе творы 288 паэтаў з 52 нацыянальных літаратур, напісаных на 50 мовах у розныя часы і перакладзеныя на рускую мову. Таюга цэласнага і змястоўнага выдання, складзенага з паэтычных твораў і прысвечанага найвялікшаму дасягненню чалавечага розуму, у нашай краіне яшчэ, здаецца, не было.

Пачаснае месца сярод сусветна вядомых узораў паэзіі занялі ў анталогіі вершы беларускіх паэтаў — Я. Купалы, М. Багдановіча, П. Броўкі, П. Глебі, А. Куляшова, П. Панчанні, А. Бачылы, Р. Барадулліна, Г. Бурдуліна, А. Вялюгіна, Н. Гілевіча, У. Караткевіча, Е. Лось, А. Лойкі, Я. Сіпанава.

У заўвагах, падрыхтаваных А. Самускевічам, даюцца звесткі аб аўтарах, гістарычных падзеях і датах, звязаных з узнікненнем твораў, называюцца крыніцы, што робіць выданне больш універсальным і зручным у карыстанні.

А. ІГНАЦЬКА.

на актыўнае перыманне і пераадоленне антыподаў камуністычнай маралі, скіраванаасцю да выяўлення ў чалавеку ўсяго таго, што робіць яго чалавекам для людзей.

Турботы Ульяны Крышталевіч, калі яна была старшынёй выканкома, і асабліва, калі ёй даверылі камуністы Докшыцкага раёна адказны пост першага сакратара райкома партыі (нарысы «Сэрца — не камень» і «Неспакойная плынь»), турботы пра кожнае зернітка, кінутае ў зямлю, пра лёс кожнага чалавека найбольш выяўляюцца ў тых эпізодах, дзе герой застаецца сам-насам з

мім жыцці. Але ён бывае і да незразумелага неащадны, калі на цэлы старонкі цытуе архіўныя дакументы, газетныя карэспандэнцыі, даклады і выступленні альбо проста падае гісторыка-эканамічныя агляды і звычайныя справаздачы. Гэта — шлях найменшага супраціўлення. Куды сталейшым выглядае В. Якавенка, калі творча пераасэнсоўвае назбіраны ў жыцці матэрыял. Так нададзена ў кнізе лекцыя дырэктара саўгаса «Сітцы» Гуца, з якой ён выступае на абласным семінары і робіць выключнае ўражанне жывасцю думкі, смеласцю прапановы, раскаванасцю

хам зімовых пасадак дрэў. Гэта — апантаны пошукам чалавек, які настойліва пераадолявае супраціўленне недалянабачных ведамасных асоб. Гэтым пошукам ён узрушвае і Ульяну Крышталевіч, і мы бачым, як яна выяўляе галоўную якасць партыйнага кіраўніка — умець прапавань з прыцэлам на перспектыву. Наогул, у нарысах даволі выразна бачна здольнасць сакратара райкома партыі наладжваць з калектывам не толькі дзелавую сувязь, але і ўстанавіць духоўныя кантакты. І дамагаецца Ульяна Крышталевіч гэтага сваёй прастатой, абаяльнасцю, заўсёднай настроенасцю выслухаць чалавека, зразумець яго радасці і трылогі.

І ўсё ж такі, калі прыгадваецца Марксава выказванне пра тое, што публіцыстыка раскрывае «ўмовы жыцця народа» як строгай мовай розуму, так і «поўнай узрушанасці мовай самога жыцця», і прымерваецца да гэтага азначэння нарысы В. Якавенкі з кнігі «Пакуль сонца ў зеніце», на першым плане ў аўтара — выкананне інфармацыйна-пазнавальнай задачы, а пасля ўжо — эмацыянальна-вобразнае асэнсаванне рэчаіснасці.

Адсюль і пралікі кампазіцыйнай будовы. У нарысе «Шляхам жыцця» аўтар адважыўся ўзнавіць гутарку першага сакратара ЦК КПБ Пятра Міронавіча Машэрава са старшынёй райвыканкома Ульянай Феакістаўнай Крышталевіч. Я кажу — адважыўся, бо аўтар пры гэтай гутарцы не прысутнічаў і толькі з успамінаў героя нарыса ўлавіў самую сутнасць яе. Судзіцьшы ўспомінае з публічнымі выступленнямі кіраўніка ЦК, з асабістымі назіраннямі яго сустрэч з людзьмі, здолеў стварыць хваляючы сваёй жыццёвай натуральнасцю і мастацкай пераканальнасцю дыялог двух камуністаў, хоць і розных маштабамі сваёй дзейнасці, але адзінамыслых у разуменні праблемы кадраў раённага звяна.

А вось пастаўленая ўсеутыч, следам гутарка Ульяны Крышталевіч з сакратаром абкома партыі носіць характар неабавязковага эпізоду, які выконвае толькі ролю храналагічнай паслядоўнасці крокаў героя. Відавочная і перагружанасць нарысаў сходамі ды і пасяджэннямі, многія з якіх зноў-такі неабавязковыя, бо паказваюць героя афіцыйна сярод масы, але не раскрываюць яго ў натуральным абыходжанні з людзьмі. Гэта супярэчыць і характару героя, бо адным з патрабаванняў, якія Ульяна Крышталевіч ставіць перад членамі бюро і райкома партыі, — каб яны часцей асабіста гутарылі «з партыйна-гаспадарчымі работнікамі на месцы, у калгасах і саўгасах».

Недзяга абмінуць і моўныя недахопы нарысаў, дзе жывая стыхія народнай гаворкі, раскаванасць стылю ў большасці дыялогаў мяжуе з «газетнай» ардынарнасцю мовы аўтара. Аднойчы М. Прышвін заўважыў, што «майстар павінен ведаць сябе і талентам сваім кіраваць, як маньніст паравозам». Самае важнае для публіцыста — не разгубіцца перад баганцем фактаў, якое нясе жыццё, не пусціць паравоз «без машыніста». У распараджэнні мастацкай публіцыстыкі вялікі арсенал сродкаў уздзеяння на чытача і трэба іх усе ўключыць у дзеянне, каб наглядна, папулярна зацікавіць яго. В. Якавенка сваёй новай кнігай абнаўдзёвае, што ён набірае разгон, каб вучыць чытача не толькі думаць, разважаць, але і адчуваць. А гэта і ёсць зарука фарміравання нарысам грамадскай думкі, той, якая ўзвышае чалавека.

Уладзімір ЮРЭВІЧ.

БЫЦЬ ЧАЛАВЕКАМ ДЛЯ ЛЮДЗЕЙ

суб'ядзінкам, выходзячы за межы вытворчых і службовых канфіктаў, ды адкрывае ў чалавеку чалавечнае, глыбока захавае ў душы, у яго поглядах на жыццё.

Кніга В. Якавенкі «Пакуль сонца ў зеніце» багата населена людзьмі рознага ўзросту, рознага становішча ў грамадзе. — ад радавых земляробаў да кіраўнікоў гаспадарак і калег па савецкай і партыйнай рабоце. Аўтар імкнецца кожнага з іх падаць як асобу, адметную сваімі адносінамі да той ці іншай праблемы, сваім падходам да вырашэння яе, сваім поглядам у перспектыву або адсутнасцю такога пагляду. Адным словам, не абмяноўвае «бітваў ў дарозе», хоць і не ўсе яны выпісаны з адзінадушным загібленнем у прычыны, што спарадзілі іх, у шляхі вырашэння іх.

Калі паспрабаваць вылучыць галоўную праблему, што стала ў кнізе накіроўваючым стрыжнем, дык яна бачна адразу — як докшыцкія хлеба-робы на спрадлеку засмечаных каменнем налях дамагліся высокіх і ўстойлівых ураджаяў і над кіраўніцтвам партыйнай арганізацыі ператварылі раён у лабараторыю новых, перадавых метадаў земляробства і арганізацыі працы. Гэта — эканамічная праблема. А побач з ёй — чалавечная: як людзі паверылі ў свае сілы, як нарадзілася ў іх перакананасць у спраўджанні самых смелых і рызыкаўных задум. Прыклад цярплівай, настойлівай работы з людзьмі паказвае галоўны герой, жанчына, для якой сонца свеніць у зеніце.

Цярплівасць, вытрывку, імкненне пахіснуць раўнавагу душы чалавека, пераканань яго лёгка заўважыць у эпізодзе, напісаным яскрава, сакавіта, калі Крышталевіч гутарыць з Чыкуном, старшынёй калгаса «Памяць Ільіча». Цікава, этаскіравана напісан дыялог Чыкуна з калегам — старшынёй суседняга калгаса Берняковічам. У жывых сутыкненнях з людзьмі выяўляецца ўсё паўней самабытная натура Чыкуна, які «адмаўляўся (на карысць калгаса) ад прэміі ды разам таксама пазбаўляў яе і вядучых спецыялістаў гаспадаркі», «адмовіўся ад легкавой машыны: любіў хадзіць пешком», а калі настаўнік завітаў па падпісы, доўга не думіючы, распарадзіўся: «Перадайце, калі ласка, бухгалтару, хай выпіша якую газетіну»...

Аўтар умее быць нешматслоўным, ляпіць характар эканомным выдаткаваннем вобразных сродкаў, заўважаных у са-

стылю.

Дэталі павінна і ў нарысе памагаць выяўленню новых рысаў характару, рухаць сюжэт. Там, дзе В. Якавенка звяртаецца да гэтага мастацкага сродку, апавяданне ідзе дынамічна. Варта ж яму саступіць на дарогу апрабаваных журналісцкіх штампаў, як дае сябе адчуць статычнасць характараў людзей, страчваюцца рухомасць апавядання і пачынаецца таптаванне на месцы.

Некалі У. І. Ленін пісаў пра гераізм асобнага нарыву і пра гераізм масавай будзённай работы. У дачыненні да нарысаў В. Якавенкі можна было б дадаць — будзённай партыйнай работы, увасобленай як у вобразе Ульяны Крышталевіч, так і яе калег.

Эпіцэнтр гераічнага варты бачыць у нарысе «Сэрца — не камень». Умець слухаць людзей, быць чулай да іх пошукі, падтрымліваць іх парывы да новых здзяйсненняў — такім паказаны ў нарысах галоўны герой. З гэтага, збіранага па каліву народнага вопыту, вывучэння апошніх дасягненняў аграрна-індустрыяльнай навуцы, абгрунтавання кожнай перспектывы прапановы і складаецца працоўны будзень сакратара райкома партыі.

У нарысах В. Якавенкі ідзе адкрыццё характараў. Праўда, няроўнае ў сэнсе карыстання выяўленчымі сродкамі, але настойлівае. І там, дзе аўтару ўдаецца стварыць адпаведны галоўным рысам характару вобраз, чалавек пачынае жыць жывым жыццём, — як старшыня калгаса Кулікаў. Ён доўга шукаў тую крынічку, з якой пачыналася рака Бярэзіна. Шукаў адну, а знайшоў адразу некалькі. І нараджаецца ёмістае абагульненне, якое так і просіцца быць перанесеным на вытворчыя захады докшыцкіх земляробаў: «Можна ўсе яны разам, агульнымі намаганнямі даюць штуршок і рух плыні, жывячы яе сваім віраваннем штогод, з веку ў век. І так — бясконца». Адкрыццё адметнага ў характары чалавеча нараджае і адметную фразу, якая змяшчае ў сабе публіцыстычны вобраз.

Псіхалагічны аналіз факта ў сучасным нарысе становіцца звычайнай з'явай. Звыклі ён і для В. Якавенкі, але чамусьці не заўсёды абавязковы. Там, дзе аўтар цікавіць галоўным чынам развіццё думак і пачуццяў чалавека, узаемазвязь розных псіхічных станаў або дыялектыка душы героя, перад намі значны, глыбокі і выразны характар. Такі, напрыклад, Бурмакоў з яго ідэяй аб'яснення забалочаных плошчаў шля-

ЧАСАМ можна пачуць думку, што кнігі публіцыстыкі жывуць столькі, колькі дзейнічаюць закранутыя ў іх жыццёвыя праблемы. Пагаджацца з такой думкай няма падстаў, калі перад табой сапраўды мастацкая публіцыстыка, дзе жыццё не адно ўбачана вачамі пісьменніка, але і адчута сэрцам яго, дзе канкрэтныя факты абагульнены і ўзведзены да публіцыстычнага вобраза. Калі гаварыць пра кнігу Васіля Якавенкі «Пакуль сонца ў зеніце», што выпущана ў серыі «Рэспубліка, час, людзі», дык яна з тых, дзе аўтар робіць спробу паказаць глыбінныя працэсы нашага часу. А найперш — узвышэнне чалавека як асобы, імкненне героя ў самым росквіце сваіх сіл аддаваць іх грамадству.

Яшчэ К. Маркс падкрэсліваў магутную ролю суб'екта ў працэсе пераўтварэння свету, у імкненні яго, зрабіць абставіны чалавечымі. Мянляючы ж абставіны, чалавек мяняецца і сам. Ужо тое, што В. Якавенка сваёй аповесцю ў нарысах імкнецца паказаць працэс нараджэння ў чалавеку чалавечнага, выводзіць яго кнігу за межы той «вытворчай» літаратуры, дзе на першы план выступае справа, захапленне тэхнікай, а рост асобы звядзены да выніковых паказчыкаў яе дзейнасці. Аўтар падрабязна праочывае лёс галоўнага героя Ульяны Крышталевіч у яе ўзаемадзячынненні, як асобы, з грамадствам, у яе імкненні глядзець на працу з маральна-этычнага боку. Праўда, не ўсім, нават вызначальным вехам на жыццёвай дарозе героя, пашысціла аднолькава на паўнату адлюстравання.

Аўтар шырока карыстаецца прыёмам рэтраспекцыі — каб быць сціслым, як мага больш лаканічным, але незаўважна саступае на дарогу сорагаворкі. Гэта асабліва прыкметна ў першым нарысе «Акіно на плошчу». Ульяна Крышталевіч, старшыня райвыканкома, з акна свайго кабінета як бы ўглядаецца ў сляды на жыцці — свае, і тых, з кім даводзілася сустракацца, працаваць. Але ж сляды гэтыя атрымаліся ў нарысе не заўсёды аднолькава выразныя, хоць у лёсе героя мелі глыбокі сэнс.

Жыццё Ульяны «пайшло з сям'і-Караліскіх, ад моцнага караня», заяўляе аўтар як бы між іншым, бо адрэзаныя на перадгісторыю героя некалькі старонак змяшчаюць толькі «канспект» гэтага жыцця — нянька ў багатых, пастушка ў шляхты, прыход Чырвонай Арміі-вызваліцельніцы, першыя калгасы, вайна і ўдзел у ёй Ульяны як адважнай партызанскай сувязной, замужжа. Вытокі і станаўленне своеасаблівага характару — жанчыны-камуніста варты было даследаваць з большым загібленнем у псіхалогію кожнага факта, як гэта зроблена ў дачыненні да пасляваеннай біяграфіі героя.

А пасля вайны выбіраюць маладзёну Ульяну, ужо Крышталевіч, старшынёй калгаса... Менавіта тут перад чытачом раскрываецца яе няўрымслівасць, сумленнасць і прыныповасць, што забяспечваюць пазней узвышэнне жанчыны як асобы, як руплівага камуніста, партыйнага кіраўніка. Аўтару ўдалося засведчыць яскрава, праз гутарку Ульяны Крышталевіч з першым сакратаром райкома партыі, вызначальнае ў яе характары — рашучы наступ на бяззлівае, палітычнае блізарукасць цекатарных кіраўнікоў калгасаў, што сталі на шлях прыпсак, ашуканства. Менавіта гэтыя захады героя нарыса сугучныя высокай маральнай атмасферы нашых дзён, настроенасцю сучасніка

Васіль Якавенка, Пакуль сонца ў зеніце. Аповесць у нарысах. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

СКРОЗЬ ПРЫЗМУ ШТОДЗЁННАСЦІ

Крытыка неаднойчы заўважала, што тэматычная актуальнасць твора сама па сабе не ў стане забяспечыць належную глыбіню мастацкага спасціжэння характараў, што сапраўднае пранікненне ў сутнасць вытворчых канфліктаў немагчыма без увагі да маральнай, духоўнай сутнасці чалавека. І вось мы пазнаёмліся з новай аповецю Міколы Гроднева «Салодкі боль», творам пра калектыву сучаснага прадпрыемства — трактарнага завода. Ці з'яўляецца аповець крокам наперад у творчасці аўтара, ці здолеў ён паспяхова пераадолець своеасаблівыя бар'еры так званай «вытворчай» тэмы?

Прыемна (гэта заўважаецца адразу), што М. Гроднеў шукае канфлікты ў сферы вытворчай дзейнасці герояў, пакідае клопаты і простых рабочых людзей, і арганізатараў вытворчасці, і кіраўнікоў буйнога маштабу. Блізкімі, зразумелымі нам становяцца дырэктар Гарадзец, начальнік прэсавага цэха Якуш, слесар-лякальчык Кірэйчык, намеснік галоўнага канструктара Астаневіч і іншыя.

Да ліку несумненых удач М. Гроднева хочацца аднесці вобраз Івана Якуша. Маральны клімат, што склаўся вакол гэтага чалавека, не можа не прывесці да таго, каб у пэўным разуменні не пераасэнсаваць уласнае жыццё, узважаць свае магчымасці.

М. Гроднеў. Салодкі боль. Аповець. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1977.

Да няўдач на рабоце (а яго празвалі руднірам з-за таго, што чатыры монаэлектродныя машыны не ўдалося ўстанавіць своечасова) дабавілася бацькоўскае гора. Душа чалавека зацялася ў трывожа, распачы і крыўдзе. Але ўсё ж Якуш урэшце зразумеў, што перавод яго на новую работу быў правільны. Справы ў цэху ў яго адсутнасць неўзабаве палепшыліся. І ён не ідзе на кампраміс з уласным сумленнем, ён адмаўляецца ад узнагароды, да якой яго прадставілі, аднак якую, па яго перакананню, ён не заслужыў.

Унутрана пагаджаюцца і з драматургіяй вобраза Люды Якуш. Письменнік малюе маладога канструктара скіпнымі штырхамі, акцэнтуючы ўвагу не столькі на яе прафесійным вобліку, колькі на маральна-этычную пазіцыю.

Аповесць заслугоўвае ўвагі чытача таксама і ў тых адносінах, што ў ёй ставяцца і вырашаюцца важныя праблемы стылю партыйнага кіраўніцтва. Героём літаратуры цяпер, як ніколі раней, робяцца людзі, якія па абавязку сваёй службовай дзейнасці павінны вырашаць за сябе і за іншых. Адны ідуць па шляху «жорсткасці» ў дасягненні мэты, падкрэсленай дзелавіцкасцю; дакладнасць, разлік — іх галоўныя прынцыпы. Але рацыянальны варыянт наводзіць на заўсёды аказваецца ў той жа час і высокамаральным, хоць ва ўмовах НТР патрабаванні мэтазгоднасці і рацыянальнасці як ніколі важныя.

У аповеці паўстае воблік чулага, добразачлівага партыйнага кіраўніка, які клоціцца і аб інтарэсах вытворчасці і нясе адказнасць за «стан душы» таварышаў па рабоце, сваіх падначаленых, які можа быць не толькі патрабавальным і прынцыповым, але і проста чалавечным.

Сакратар гаркома партыі Яўген Іванавіч Пазняк, сакратар ЦК Віктар Міхайлавіч... Ім на старонках аповеці адведзена не дужа шмат месца, але яны прывабліваюць нас сваім гуманізмам, адданасцю даручанай справе, страснасцю натуры. Тут пісьменнік удала пазбягае схем, і нават нешматлікія штырхі даюць даволі выразнае ўяўленне аб героях.

Да выразнага мастацкага ўвасаблення вобразаў Яўгена Іванавіча, Віктара Міхайлавіча, міністра Чабрасава пісьменнік набліжаецца праз паглыблены паказ справы, якой яны служаць, праз раскрыццё ўзаема сувязей з рознымі людзьмі, праз адлюстраванне дыялектыкі іх характараў.

Закранае М. Гроднеў і праблемы эканоміка-ўпраўлення. Вострыя канфліктныя сітуацыі, напружаныя сюжэтныя перыметры даюць магчымасць раскрыць складаны вобраз інтэлігента ў вытворчасці і паставіць пытанне аб маральным удасканаленні чалавека ў век навукова-тэхнічнага прагрэсу.

«Салодкі боль» — па-свойму цікавы твор пра нашчага сучасніка. На першым плане тут не вузак практычныя праблемы, апісанні тэхналагічных працэсаў, а — чалавек. Таму, відаць, не выпадкова асноўныя падзеі адбываюцца па сутнасці за межамі прадпрыемства. Пра заводскія справы мы даведваемся з успамінаў герояў, з іх роздумяў, разважанняў над практычным.

Праўда, падобная падача

матэрыялу не заўсёды апраўдвае сябе. Аўтар часам упадае ў скоргаворку, калі пераходзіць да адлюстравання вытворчых сітуацый. Адзнака яе ляжыць на апісаннях паводзін Гарадца, які перад самай паездкай на нечарговае пасяджэнне калегіі міністэрства збірае нараду спецыялістаў, каб узгадніць з імі сваю прынцыповую пазіцыю адносна неадкладнага пераходу на выпуск новай мадэлі трактара адразу, а не паступова, не паралельна са старой. Галоўны інжынер Пятро Васільевіч Волагада не згодзен з дырэктарам, галоўны канструктар падтрымлівае яго, завязваецца вузел супярэчлівы, напружаны. Вось тут, думаеш, і павінна адбыцца сутыкненне думак і характараў. Але на нарадзе барацьбы думак не атрымалася, бо нечакана зазваніў тэлефон: над Афрыкай разбіўся самалёт, у яім ляцеў у службовую камандзіроўку стрыечны брат Гарадца Аркадзь. Дзеянне раптоўна скіроўваецца ў іншым напрамку.

Узнікае пытанне: а ці варта было рабіць такі разкі парот? Нават тое, што менавіта ў гэты дзень жонка Гарадца Ліна Антонаўна ледзь не трапіла да сакратара гаркома партыі са скаргаў на мужа, па віне якога — так ёй здавалася — хутка рухне сям'я, не выратаўвае становішча.

Яшчэ адзін момант. Люда, трапіўшы ў бальніцу, падоўгу слухае расказы суседак па палаце. Усё гэта само па сабе цікава, але ці не занадта далёка яно ад праблем, што закладзены ў задуме аповеці?

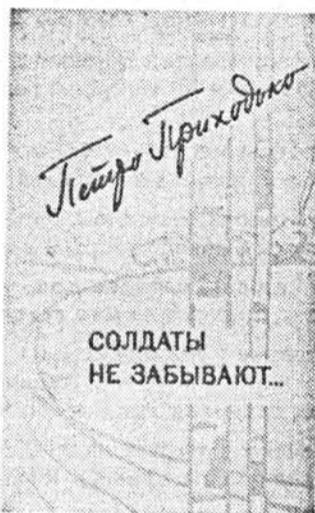
У цэлым жа твор атрымаўся цікавым. У ім перададзена атмасфера шматграннага жыцця буйнога сучаснага прадпрыемства, паказаны яго лепшыя людзі.

Міхась НЯХАЙ.

КНІГАПІС

П. ПРЫХОДЗЬКА. Салодкі не забываюць... Вершы і пазмы. На рускай мове. М., Ваенвыд, 1977.

У зборнік увайшлі творы, якія расказваюць пра ваенныя будні і мірную працу людзей, што вярнулі-

ся з франтоў, пра іх лёс і паўсядзённыя справы. Паэт зноў і зноў успамінае перажытае, прыгадвае падзеі, што не забываюцца, былыя паходы і баі.

Змешчаны ў кнізе і дзве лірычныя пазмы — «Апошняе пісьмо з вайны» і «Вішнёвы агонь», у якіх вылучаецца сіла духу саўвечнага чалавека, яго беззапаветная адданасць Радзіме, вернасць каханню.

І. ФЕДАРАУ.

У. ДУБОўКА. Як Алік у тайзе заблудзіўся. Маленькая аповець. На ўкраінскай мове. Кіеў, «Веселка», 1977.

Аповесць Уладзіміра Дубоўкі «Як Алік у тайзе заблудзіўся» адразу ж спадбалася юным чытачам. Хлопчыкаў і дзяўчынак прывабіў да сябе яе герой, які не

разгубіўся ў лесе. Застаўшыся адзін на адзін з тайгою, Алік знайшоў у сабе волю, сілы і вытрымку, каб знайсці дарогу да людзей. Аўтар паказвае, як шмат трэба ведаць чалавеку, каб паставіць сабе на службу прыроду. Без тых ведаў, якія хлопчык атрымаў ад старэйшых, ён не выйшаў бы з тайгі.

Цяпер з гэтым цікавым творам атрымалі магчымасць пазнаёміцца ўкраінскія школьнікі. У перакладзе Рыгора Сталярчука аповець выйшла ў выдавецтве «Веселка» тыраном 165 тысяч экзэмпляраў. Кніжку праілюстравана мастаком Р. Саенка.

Ц. ЛІАКУМОВІЧ.

ЛЕЧЫЦЬ ДОКТАР СМЕХ

Успамінаецца Васіль Аляксандравіч Сухамлінікі. Вось гэты яго радкі, выказаныя выдатным саўвечным педагогам як своеасаблівае падагульненне ўласных назіранняў: «Я бачу адну з важнейшых выхаваўчых задач школы ў тым, каб сцвярджаючы ў кожным чалавеку дабрату і сардэчнасць, чуйнасць да ўсяго жывога, у чым увабодлена прыгажосць і веліч жыцця. Не можа быць камуністычнай маралі без элементарнай чалавечнасці. З выхавання добрага сэрца — з гэтага пачынаецца Камунізм ва ўзаемаадносінах паміж людзьмі». У іх — запаветнас, тое, што не можа пакідаць чалавека аб'якавым, тое, пра што нельга забывацца...

Аднак звернемся непасрэдна да кніжкі, пасля знаёмства з якой і ўспомніліся вышэй прыведзеныя радкі В. Сухамлінінскага.

Зборнік вершаў называецца «Доктар Смах». Выйшаў ён у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў серыі «Мая першая кніжка», што адрасуецца дзецям малодшага школьнага ўзросту. А аўтар — добра вядомы і самым маленькім, хто вельмі любіць слухаць цікавыя, займальныя гісторыі, і большым дзецям, каму найвялік-

Э. Агнінвет. Доктар Смах. Серыя «Мая першая кніжка». Для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

шую радасць прыносяць кніжкі, падаранні мамам і татамі.

І ўсё ж назваць аўтарам толькі паэтэсу Эдзі Агнінвет — значыць у нечым паграшыць супроць ісціны. Справа ў тым, што тут назіраецца якраз з'ява, якая, па жаль, пакуль што даволі рэдкая ў выдавецкай практыцы рэспублікі — зборнік аформлены самімі юнымі чытачамі. І не адным, не двума, а цэлым калектывам вучняў Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчаму мастацтву пад кіраўніцтвам мастака-педагога М. Макаранкі. Назавём гэтых работ: Аля Туміловіч і Рыта Рыбачок, Алена Петухова і Тая Храмынікова, Света Мароз і Алена Зуева, Марына Война, Света Папкова і Алена Каравай.

Кожны з юных мастакоў не проста ўвасабляе на паперы вобразы, стварэння фантазіяй паэтэсы ў тым ці іншым вершы, а падзе іх праз сваё разуменне і бачанне, таму назіраюцца і некаторыя «разыходжанні» з арыгіналам, сустракаюцца пэўныя вольнасці. Дзеці ёсць дзеці, і ім заўсёды хочацца нечага свайго, часам больш узнёслага і светлага. Адсюль і жаданне ў кожным канкрэтным выпадку паглыбіць сюжэт твораў, падаць яго больш маляўніча. Выхаваўчае значэнне кніжкі яшчэ больш узрасце, калі прыняць пад увагу той факт, што падрыхтоўка яе да друку стала для

малых «афарміцеляў» своеасаблівай эстэтычнай школай добрага мастацкага густу...

Доктар Смах! Ён лечыць ад абіякавасці і душэўнай чэртвасці, ад ляноці і неўвучтв, ён змагаецца за праўду і шчырасць, адкрытасць і веру ў людзей. Менавіта «з выхавання добрага сэрца», з выхавання чалавека ў маленькім грамадзяніне пачынае Э. Агнінвет гаворку са сваімі чытачамі, у асабе якіх бачыць таварышаў і аднадумцаў, якія шмат ужо ведаюць самі, да многага дайшлі ў пазнанні навакольнага свету, а калі ў нечым і памыляюцца, штосьці робяць не так, дык тут дыдактычныя павучанні не дапамогуць. Есць адно лячэнне — смех. Часцей за ўсё — добрая, шчырая сяброўская ўсешка.

Першы ўкол смехатэрапіі атрымлівае Параска, што заўсёды спадзявалася на падказку. І вось па адным з урокаў здарылася нечаканае. Настаўнік запытаўся ў дзяўчынікі: «Скажы нам, без якога слова пражыць не можаш ані дня?»:

Знайшоўся жартульнік такі,
Што гучна прашаптаў: —
Падказка
— Падказка! — крыкнула
Параска.
А я не ведаю, браткі,
Ці гэта быль, ці гэта казка?
На прыёме ў доктара Смах
вельмі «ветлівы» Мікіта:
І надзьмуты, і сярдзіты,
Вельмі «ветлівы» Мікіта.
Ён паклаў свой «Добры дзень»

У партфель або ў кішэнь?

Трэба «падлячыцца» і дзяўчыніцы «цыбуліне»:

На Галінцы — сем спаднічак,
Дзве сукенкі,
Шаравары,
І дзве пары рукавічак,
Паліто і кашушок,
З мяккай воўны башлычок.

Светлую ўсешку выклічуць у чытача і скоргаворкі. Тут заданне не такое і лёгкае: паспрабуй хуценька-хутка прачытаць:

Рагатун Рыгорка родам
З Рагачова горада,
Як захоча
Зарагоца
Пі:
Рагатлівым рогатам,
На гародзе рос гарох,
А за рэчкай — грэчка.
Ох, ох, ох,
ды ох, ох, ох,
Наш стары назёл Цімох
На гародзе раў гарох,
Грэчку раў за рэчкай.

Усё гэта будзе цікава дзецям, бо ім заўсёды хочацца зрабіць тое, што адразу не атрымліваецца.

А малюнкі дапамогуць бліжэй пазнаёміцца і з «бедным» Саўкам, які — «папрасі прыбраць пакой» — адразу захварэ; і з Зосяй, што не ўмее згатаваць ябед; і з добрым хлопцам «Выбачай», заўсёды ветлівым і ўважлівым...

Беларуская дзетвара атрымала добры, цікавы падарунак. Застаецца толькі спадзявацца, што гэтая першая «ластаўка» творчага супрацоўніцтва пісьменніка і яго юных чытачоў не будзе апошняй. Падобныя кніжкі варта выдаваць часцей. Тым больш, што мажлівасці для гэтага ёсць.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

1
Высокі месяц—медны кацялок—
Паказваецца ціха з-за аблок.
І над ракой разгублена навіс
У жудкім бляску сваіх жорсткіх рыс.
І на нябёсах бачна, і на дне,
Што мімаволі ён служыў вайне.
Ледзь палыхне нянавісці пажар —
І ён запалымнее, быццам жар.
І з першага да сённашняга дня
Над светам ён вісіць, як галаўня.

2
Халодны месяц — медны кацялок,—
Цябе ў паходах я і сам валок.
І мог пераканацца юнаком,
Што ты бываеш добрым дружбаком.
Калі ад солі пабялее дол,
І ўсядуцца сябры мае вакол,
І скварка ў добрай кашы
засквірчыць —
Твая паверхня ярка заблішчыць.
І нечакана ты разгледзіш збліз
Суладную лагоднасць юных рыс.

3
Блішчасты месяц—медны кацялок—
Прывабным уяўляецца здалёк.
І ў дзень, як міжнародны зоралёт
І космасу растопіць косны лёд,
Здарожыўшыся, звернем мы сюды,
Каб адпачыць альбо набраць вады.
Ці дазправіць моц рухавікоў,
Ці пачакаць сігналаў дружбакоў.
І здасца месяц нам хвілінай той
Сяброўства звонкай чашай залатой.

●
А калі хто-небудзь звар'яеце,
Не мінуць вайне, —
Не губляйце светлую надзею,
Выберце мяне!

●
Столькі і раздолля, і размаху
У душы маёй,
Што ўмясціцца атамнаму жаху
Можна ў ёй.

●
Я гатоў за ўсіх адзін памерці,
Кожны нерв — званок.
Папярэджу ўсіх людзей аб смерці
І цябе, сыноч!

●
З дасвецца дзяцел кулямётны
Да слепаты
Павегра пругкія палотны
Рве на бінты.

●
Ад яблыкаў — світанне мятнае,
А цішыня
У густое водгулле гарматнае
Б'е, як даўбня.

●
Трывожна веснічка парыпвае
У белы свет.
Ах, маладая спёка ліпавае —
Шалёны цвет!

●
Рабрысты птах расправіў крылы
І пад сябе
Падмаў крутыя небасхілы —
Усё дзяўбел!

●
Апошніх стрэлаў пошчак рэдкі
І — праз сіўцы —
Грукочуць пыльныя танкеткі,
Бягуць байцы.

●
Залатыя дні-дзянёчкі,
Як вы пад сонцам хутка таецце!
— А дарагія ж вы сыночкі,
А на каго ж нас пакідаеце???

СТАЛІНГРАДСКАЯ БАЛАДА

Грымот пурпуровыя гмахі
І купал шкляной сінявы
Драбілі жалезныя птахі,
Каб зрынуць іх жарам жарствы.
Варочаўся гул мнагатонны,
Агніста сляпілі грамы,

Увысь узляталі пантоны
І падалі з неба дамы.

У зімніх палях кананада
Расла кругавою сцяной.
Гудзела браня Сталінграда
У нашых байцоў за спіной

Радзіма прышэльцаў карала,
Няроўны прымаючы бой,
І шчыт непрабойны Урала
Высока нясла над сабой.

Рухомы прасцяг небасхілу —
Палі, крутаяры, лагі —
Тупую варожую сілу
У жалезныя браў абцугі.

Хвала табе, момант атакі!
Усе грамыхнулі ствалы.
І вось бліскавічныя тракі
З чужой скрыгатнулі імглы.

Шалёна ў густой каруселі
Сусвет крутануўся сляпы.
І бінт забялеўся, бы селі
На грудзі байцоў галубы.

І недзе ля волжскіх прамоін
Пад скрыгат аглухлых ільдзін
Сустрэліся — доблесны воін
З пачварай — адзін на адзін.

Не час для развагі салдату —
Паспешна сарваўшы чакі,
Пад днішча кідае гранату,
І ўспышкай схаваны ў пяску.

Якое там полымя біла —
Не ўбачылі вочы байца:
Ці дымнай зямлёй асляпіла,
Ці полымным бляскам свінца.

І недзе ў сібірскіх шпіталях,
Працяты вайны скразняком,
Душою нудзіўся, што ў далях
Цяпер ён не з родным палком.

Хто з хлопцаў жывы, хто забіты?
Якія бяруць гарады?
Ён думаў, што ўсімі забыты
І лёс праклінаў свой тады.

І сэрца, што сцялася люта,
Чакала святла перамог.
Ды дзень пераможны салюта
І той ён пабачыць не мог.

Ды дні яго постаць не гнулі,
Не гнёў яго гул халадоў.
І зрок абаронцу вярнулі
Ўрачы цераз дваццаць гадоў.

І ўбачылі людзі з экранай,
Калі ён з дарожным кійком
Прайшоў у страі ветэранаў
З чупрынай, пакрытай сняжком.

Чаму ж ён нахмурвае бровы?
Не! — памяць зманіць не магла:
Аблокаў кар'ер мармуровы
І —

высяцца гмахі святла.
Сябры з тых часоў навальнічных
Ля волжскіх крутых берагоў.
І чуецца з даляў касмічных
Гамонка лісця

і —
сцягоў!

●
Адпушчаныя дні
Устаюць на поўны вымах.
Відаць, з тваёй радні
Усё ж нехта быў алхімік.

●
Над полымем вайны
Ты прычашчаўся справе.
І далечы відны
У залатой аправе.

●
Крыніца-азяро
Спагады не шкадуе.
Купаліцца слаўцо
І шчодро калядуе.

●
Перад агнём стаім,
Вятрамі сэрцы студзім.
Ты ўсё рабіў сваім,
Каб засталася людзям.

●
Крыніца-азяро
Спагады не шкадуе.
Купаліцца слаўцо
І шчодро калядуе.

●
Перад агнём стаім,
Вятрамі сэрцы студзім.
Ты ўсё рабіў сваім,
Каб засталася людзям.

Сцяпан ГАЎРУСЁЎ

Эдуарду ВАЛАСЕВІЧУ

Абсыплюцца імёны
Лістотаю з галля,
Ды пошму свой зялёны
Нясе далей зямля.

Як добра красавацца
Высокаму лістку,
Ды толькі не ўтрымацца
Навечна на суку.

Ўсяму патрэбна пэўнасць,
Што на зямлі жыве.
Шырокая напеўнасць
Над вечнасцю плыве.

Ды час — хірург няўмольны —
Воч не змыкаў яшчэ:
Лісток той неадольны
Для новых адсячэ.

Ад змены не схавацца,
Часова ўсё вакол.
Ды будзе красавацца
Жыцця зялёны ствол.

●
Вось дзе яна — глыбіня! —
Дум і пладоў зразумеласць.
Сонца высвечвае спеласць
Крутабокага дня.

●
Смага няўтольная ў роце —
Толькі б усюды паспець.
Як пачынае ўсё спець —
Лета на павароце.

●
Салаўі на зары адсвіталі.
Вецярок у паркалю тваім.
Пачакай хоць хвіліну, расстанне!
Маё сонца! Пры ясным святанні
Мы — рука у руцэ — пастаім.

●
Бачыш — лісце бяроза варушыць.
Паглядзі — абуджаецца чмель.
Ён з духмянымі кветкамі дружыць,
Кружыць чмель і зямля за ім

●
Да нябёс навіваючы хмель.
Ап'янеем ад лёгкага хмелю,
Ад спякоты, што ўняць не маглі.
Чуеш — недзе грукоча вяселле,
І званок, што падобны да чмеля,
Хутка коціцца з краю зямлі.

●
На вяршыню смелая
Дзеўчына ідзе,
Як бярозка белая
Па крутой градзе.

●
Сонейкам аблашчана
З галавы да ног.
Колькі награвашчана
Стоеных дарог!

●
Далячынь струменіцца,
Грае небасхіл.
Ад зары праменяцца
Рукі — пара крыл.

●
І дыханнем стоены
Не трывожыш ціш.
Заварожан мроівам:
Міг і — узляціш!

У ШТАБ партызанскага злучэння
прывеслі папку з нямецкімі
дакументамі. Яе знайшлі на
тым самым месцы, дзе падар-
валася на міне танкетка карні-
каў. Танкетку яны падчапілі
ды вывезлі, а папка, мусіць выкінутая выбу-
хам, так і засталася ў снезе.

Памочнік начальніка штаба Мініч, амаль
ва ўрачыстай цішыні пачаў разгортваць пап-
ку, паклаўшы яе на стол, што стаяў ля са-
мага аkenца штабной зямлянкі. Начальнік
штаба быў побач — сядзеў з папярочай у
руцэ, але не курыў, а з цікаўнасцю глядзеў
на папку і маўчаў.

— Карта! — узрадавана ўсклікнуў Мініч,
разгарнуўшы складзены ў некалькіх лі-
стах і падсунуўшы яго начальніку штаба.
Звычайная нямецкая тапаграфічная карта
амаль без фарбаў. Метак ці знакаў мала,
толькі сінім алоўкам дзе-нідзе праведзены
крывыя лініі.

— Няблага, — сказаў начальнік штаба. —
Маршрут. Месца ранейшай дыслакацыі і
маршрут. Гэта важна. А што за звер пабываў
у нас? — Ён паставіў абодва локці на кар-
ту, пстрыкнуў пальчычкай, прыкуруў і
зноў павярнуў галаву ў бок Мініча.

— Сакрэтна, асабліва сакрэтна... Вядома,
як жа іначай... Іван Іванавіч! Штаб 73-га пал-
ка 11-й танкавай дывізіі, Гэта ён рассылае
дакументы сваім падраздзяленням.

— 11-я танкавая дывізія? Цікава! Значыцца,
тут дзейнічала 11-я танкавая дывізія,
знятая з фронту. Значыцца, там перагру-
поўка. Дывізію адваялі ў тыл, тым часам вы-
карыстаўшы яе для барацьбы з партызана-
мі. У бліжэйшыя гэта перададзім гэта
шыфроўкай.

На цёмным і худым твары начальніка
з'явілася жваваць, у вачах замілі
агеньчыкі. Мініч быў рады, што ў таго кон-
чыўся прыступ, і ён, падняўшыся з нараў,
можа так сядзець за сталом, накінуўшы на
плечы шынель, ды ўважліва слухаць, што ў
тых дакументах.

— Штаб 73-га палка і 11-й танкавай дывізіі
загадвае кіравацца сакрэтнымі дакументамі,
якія даюцца далей як дадаткі № 1, № 2.
Вось і яны. Дадатак № 1. «Указанні аб
абыходжанні з бандытамі і грамадзянскімі
асобамі... Мы, выходзіць, «бандыты», Іван
Іванавіч, а яны сумленныя салдаты, правед-
нікі. От падлогі, от сволачы!

— Не здзіўляйся, хлопча. Чытай. Я, ста-
ры, дык ужо не здзіўляюся. Што хочаш ад
іх пачуць іншае? Кампліменты хочаш у свой
адрас? Важна, што яны вымушаны сур'ёзна
лічыцца з намі. О, яшчэ як сур'ёзна!

— Глядзіце, аж на пяці старонках! І ўсё
па пунктах. Інструкцыя называецца так:
«Асноўныя палажэнні па барацьбе з банды-
тамі... Зноў — з бандытамі... А вось
«Разведвальная зводка». І тут нейкі яшчэ
дадатак... Дадатак да дадатку № 2. Харак-
тарыстыка нашага злучэння. Вось і ваша тут
прозвішча Камандзір. Камісар. Ды
якія. Ведаюць, аказваецца, сволачы.

— А ты думаў — не ведаюць? Справа,
хлопча, больш у тым, што яны ведаюць і як
усё падаюць. У гэтым дык трэба разабраць-
ца.

— «Асобы, якія... расстрэльваюцца...
расстрэльваюцца...» Вядомае нам песня. І
далей: «расстрэльваюцца... У населеных
пунктах з адпаведных асоб насаджэнца
агенты...» Здраднікі. А ці удаецца ім знай-
сці ў кожным населеным пункце хоць бы
аднаго... адну такую паскуду? Вось жа яшчэ
пытанне.

Мініч, схіліўшыся над лісткамі, прагна
прабегі іх вачамі і паціху, сам сабе, вы-
маўляў нямецкія словы. Ён расшпіліў свой
кароткі белы кашук, белая пасма вала-
соў выбілася з-пад новенькай армейскай
шапкі-вушанкі, амаль дзявочы бяззусы
твар расчыравануся. Вось ён спыніўся,
якую хвіліну маўчаў, тады ўзрадавана пра-
чытаў у перакладзе: «Грамадзянскае на-
сельніцтва з прычыны недастатковага ня-
мецкага ўплыву настроена ваража. Банды
практыкуюць у вёсках агітацыйныя с...
Паказанні аб бандытах можна дабіць ад
насельніцтва хіба толькі пад вельмі моц-
ным націскам... Вось і адказ, Іван Іванавіч!
Самі ж яны адказваюць на мае пытан-
не, праўда?

— Камісару будзе прыемна гэта пачуць,
— сказаў начальнік штаба, усміхнуўшыся. —
Тут, калі хочаш, азначнае ўрады з на-
сельніцтвам.
— Цяпер ужо ідзе сама разведвальная

зводка. Паглядзім, што яны ведаюць пра нас. «Лясны раён на паўночны ўсход ад...» Сволачы, даволі дакладна вызначаюць раён... «...нягледзячы на неаднаразовыя акцыі па яго ачышчэнні ад партызан, зноў стаў месцам іх актыўных дзеянняў. Згодна са звесткамі 707-й пяхотнай дывізіі, якія пацверджаны агентурай, тут знаходзіцца 3000 чалавек з 76-мм гарматамі, цяжкай пяхотнай зброяй».

— Стоп, Мініч! Кажаш, па звестках 707-й пяхотнай дывізіі? То ж тая самая дывізія, што праходзіла тут у пачатку лістапада... сілавак... якой спрабавалі акружыць другі і трэці атрады. Бачыш, як у іх пастаўлена? Пераемнасць. Дадзеныя разведкі і вопыт баёў з намі збіраюцца ў адны рукі і ператвараюцца ў інструкцыі - настаўленні. Нельга гэтым не лічыцца! Мы цяпер маем справу не з якімі там мясцовымі карнымі атрадамі ці паліцэйскімі сіламі, а з рэгулярнай арміяй. Аператыўныя зводкі. Тактыка вядзення баёў... Такія ж у іх ёсць дырэктывы? А што, па-твойму, азначае ўсё гэта для нас з табой?

— Як я разумею? Гэта азначае, думаю, што трэба нам больш ведаць — яшчэ лепш паставіць разведку.

— Так, безумоўна. Але гэта адзін бок справы.

— Іван Іванавіч, вось — як вы гаварылі — вопыт баявых дзеянняў. Ого, і яшчэ як падрабязна апісваюць апошнія баі з намі. 15-га лістапада, 19-га лістапада. Адна старонка, яшчэ... Прызнаюць, што не ўдалося акружыць і знішчыць нашы сілы.

— Не ўдалося... Такія мы ўжо дурні!

— «У выпадку наступлення буйных сіл яны ўжываюць манеўр, непрыкметна разбіваюцца на групы, умела адыходзяць... Трэба ў такіх выпадках прымусяць іх прыняць нявыгадны бой. Кінуць для падману слабую групу праследавання, тым часам абысці з флангаў, выкарыстаўшы рухомасць нашых войск. Нечакана ўвесці ў бой цяжкую зброю з мэтай падтрымкі фронтальных дзеянняў слабых сіл ударнай групы. Акружэнне павінна быць імклівым і поўным».

— Як знаёма ўсё гэта — падман, хітрасць, акружэнне. А мы вось возьмем ды не пойдзем у гэтыя хітра расставленыя пасткі. Нашто нам? Лепш самі расставім для іх пасткі. Тут вось, хлопча, уся механіка — хто каго. Баі, што яны апісваюць, атрады правялі па-мойму. Не таму гэта кажу, што сам там быў... Граматна вялі бой, смела і разважліва. І вынікі, бачыш, якія? Сур'ёзныя былі ў іх страты, а мы... нічога. «Не ўдалося акружыць і знішчыць...» Разгадалі мы іх намер. А вось вы, таварыш Мі-

та перадапошняга курса інстытута замежных моў, стратэгі Мініч усё яшчэ бянтэжыўся ў прысутнасці камандзіра і камісара.

Камісар быў для яго тым самым легендарным Варанковым, аб якім так многа чуў у пачатку свайго партызанскага жыцця. «От мужык!» — казаў пра яго Мініч знаёмым хлопцам. Камандзір быў не такога выскокага росту, як камісар, не такі размашысты і бурны ў выяўленні пачуццяў, затое быў неверагодна спакойны ў баі. Курчыў невялікую люльку, пазіраў дапытліва і строга. «Гэта мужык!» — адзваўся аб ім Мініч, і цяжка было ўлавіць асабліва, толькі яму вядомыя адценні слоў.

Памочнік начальніка штаба ўрэшце быў рады, што аказаўся побач з гэтым людзьмі, што яму пашанцавала з камандзірамі, што начальнік яму як бацька. Два родныя сыны Івана Іванавіча, ведаў Мініч, ваююць недзе на фронце, жонка з меншымі паспела эвакуіравацца на ўсход, сам жа ён з першых дзён вайны ўзначаліў у раёне барацьбу з дэсантамі, а пазней пайшоў у лес партызаніць. Мініч ведаў таксама, што падпалкоўнік Бельскі доўгі час служыў у Чырвонай Арміі кадравым камандзірам і звольніўся ў запас, калі захварэў.

— Як вам? Ці не пагоршала зноў? — спытаўся Мініч ад стала.

— Нічога. Паляжу трохі.

Ужо ў паніжаным настроі дачытваў памочнік начальніка штаба лісткі трафейных дакументаў. Ён адчуваў хутчэй непрыязнасць да самога сябе, чым крыўду на начальніка. Пасля таго бо пад Каменкай Мініч хадзіў героем. Ён, вядома, не паказваў геройскага выгляду, наадварот — прамаўчыць, махне рукой, калі хто загаворыць аб яго смеласці ў атацы, аб тым, як першым падбег да гарматы, адцягнуў цяжка параненага наводчыка і сам сеў на яго месца. Але ў душы Мініч усё-такі ганарыўся сваімі паводзінамі. Калі б не гібель камандзіра атрада ад шалёнай кулі ў часе атакі на Каменку, ён лічыў бы той бой удалым.

І вось — ацэнка. Чаму ж ніхто не сказаў яму аб гэтым? Што — шкадавалі яго?

— Аб дысцыпліне тут сказана. «Дысцыпліна выключна строгая». А вось яшчэ што пішуць: «Яны дзейнічаюць звычайна асобнымі групамі, узаемаадносінны паміж якімі пакуль што не высветлены».

— Гэта цікава. Гэта важна, Мініч!... Ну, і крыўдуў жа, хлопча. Лепш сядай вось тут, каля мяне, — пагаворым.

Мініч акуратна ўлажыў лісткі ў папку і паслухмяна падышоў да нараў, сеў на край. Святла ў гэтым кутку было мала, і твар Бельскага здаваўся цяпер яшчэ больш цёмным і худым. Немалады і хворы чалавек, а валасы цёмныя, ільвінай грываю ляжаць яны на падушачцы, падкрэслваючы вузкі твар з даўгаватым носам. Калі гаварыў, то ў змроку бляклі зубы, і тады здавалася, што начальнік штаба молада ўсміхаецца.

— Думаеш, я цябе не разумею? Хлопец ты — што казаць! Люблю смелых ды гарчых. У Варанкова, думаеш, характар не такі? Даўно яго ведаю, быў жа ён раней камандзірам знішчальнага атрада. Гэта пазней параскідала нас, партызанілі ў розных месцах, пакуль зноў не сустрэліся тут ды разам пачалі арганізоўваць злучэнне. Дык што ты думаеш? Насіўся ён у першыя месяцы партызаншчыны, як апантаны. Налятаў са сваімі хлопцамі на абозы, урываўся ў вёскі з нямецкімі гарнізонамі, нават у разведку сам хадзіў. Што прагульваўся аднойчы па станцыі, занятай фашыстамі, — гэта праўда, не выдуманая. А што мыўся з немцамі ў лазні — тут, вядома, загнулi, прасачынілі. Нездарма ж столькі пра яго легенд ходзіць па свеце... Тады трэба было так. Асабісты прыклад бяспрашнасці ой як важны быў, патрэбны быў у той час. Ён, хлопча, і зараз патрэбны, заўсёды патрэбны... Але цяпер іншы час, і па-іншаму павінны мы прыклад паказаць. Камісар гэта добра разумее. Мы ўсе разам вядзем зараз бязлітасную барацьбу з адсябяцінай, дурасцю надбаласцю. Хапала нам гэтага добра.

— Разумею, — сказаў Мініч, крыху здзіўлены і разам задаволены такой шчырай гарачнасцю і канфідэнцыяльнасцю слоў свайго начальніка.

— Сам ведаеш цяпер нашы патрабаванні да атрадаў, пародак правядзення аперацый. Не лёгка далос тое, што ўжо маем. Мне, скажу табе, хлопча, прыемна пачуць ад ворага, што дысцыпліна ў нас на вышнім. А што ўзаемаадносінны паміж групамі не зразумелыя для іх, — не наш клопат.

Няхай яны ламаюць галаву. Абы мы самі ведалі гэта. Каардынацыя. Адно слова... Вы вось вывучалі ў інстытуце значэнне і паходжанне слоў — праўда? А ці можа хто лепш за нас зразумець значэнне слова «каардынацыя»? Не, мусяць.

— Я добра помню, Іван Іванавіч, дырэктыву цэнтра аб новым прынцыпе арганізацыі. Ужо пры мне гэта было.

— Мы, скажу табе, выпакутавалі гэту дырэктыву. Ох, і адчувалі ж мы яе неабходнасць. Колькі было напачатку разрозненых груп, атрадаў, і кожны па-свойму... Выедзеш, пагаворыш, на сваю рызыкку возьмеш — каб угадніць дзеянні. А яшчэ ці ўдасца і як уздацца?.. Цяпер і ўявіць цяжка — што было раней. От дакажаш мне такіх аперацый — сіламі некалькіх злучэнняў, — каб аж зямля грымела!

— Хіба не было такіх аперацый? Здаецца ж...

Бельскі павярнуўся тварам да Мініча, усміхнуўся.

— Гэта яшчэ не зусім тое, чаго хачу. Ужо маем чым, і камандзіры падабраліся неблагія, і стараюцца. Аднак жа большага хочацца, большага!

— Іван Іванавіч, — ціха, хвалючыся пачаў Мініч, — дык вы лічыце, што бой пад Каменкай зусім няўдалы?..

— Бачыш, хлопча, ёсць у кожнага медала два бакі. Што вы кінуліся ў контратаку ды стрымалі іх, прымусялі затрымацца ў Каменцы, — гэта ваш козыр. Хвалю за храбрасць. Падумаць толькі — з пукалкамі супраць танкаў! Ну, праўда, што ў вас было? Атрад, яшчэ рота з другога, гармата без панарамы, два супрацьтанкавыя ружжы, кулямёты. А іх жа, аказваецца, цэлая танкавая дывізія! Вы, хлопча, паказалі маральную перавагу. Гэта не абы-што. Смелыя вы. Малайцы вы хлопцы. Ужо добра баяцца нас фашысты. Але... але... розная ж бывае смеласць. Тут, хлопча, была неапраўданая рызыка. Маглі вас проста раздзвіць гусеніцамі, каб дакладна ведалі вашы сілы. І яшчэ каб не пабаяліся наскочыць на міны. Вы іх проста ашаламлілі сваёй смеласцю. Па смеласці быў нябожчык хвацкім камандзірам — нічога не скажаш... Вось каб ты, прадстаўнік штаба, стрымаў яго, даказаў... Галоўная ваша віна, калі хочаш, — гэта самаўпэўненасць, несур'ёзнасць. Сусед вас напярэдадні, аказваецца, інфармаваў, пацвярджаў аб заўважаных слядах гусеніц. Прыязджалі да вас уначы, раіліся. А вы палічылі гэта за паніку. Праўда, высілалі разведку, самі правяралі, нічога не знайшлі. І ўсё роўна — факт застаецца фактам. Спраўды была танкавая разведка, набліжалася да вас, а вы разыгралі дурную спакойнасць. Чорт ведае, што гэта такое!

— Не было ж там нічога... Нічога не знайшлі. Ноч дык мы не спалі, а раніцой...

— Ніякіх апраўданняў! Раней не паверылі, а пасля рашылі паказаць геройства. Гэта геройства каштавала нам жыцця камандзіра ды колькі яшчэ параненых!

Мініч маўчаў. Упершыню яго не хвалілі за смеласць. Ён праз якую хвіліну ўзняў галаву, глянуў на начальніка штаба, а той нібы ўжо драмаў. Асцярожна Мініч устаў, падышоў да стала, запаліў газоўку — сплюшчаны зверху патрон саракапяткі з кнотам. Гэтак жа асцярожна, каб не шамацелі, пачаў даставаць лісткі, выняў са свайго трафейнага планшэта паперу і аловак. Змучаны, хворы чалавек, падумаў ён пра свайго начальніка, а не хоча здавацца. Значыць, моцны чалавек. Моцны і разумны. «Пажывеш столькі, як я, ды пабачыш столькі, — будзеш разумнейшы за мяне... Хто можа вымерцаць чалавецкі розум? Ці справа ўрэшце ў гэтым? На вайне павінен ты быць мужным. Мужнасць жа без розуму — не мужнасць. Іван Іванавіч паранейшаму патрэбны тут сваім вопытам, вытрымкай, мудрасцю. Ці мала яму абавязана злучэнне парадкам і зладжанасцю? Як жа ён бачыць людзей! І камандзіру скажа, і камісару, калі што. Пакрыўдуе мо хто з іх, — ну і што? Мініч не крыўдуе, хоць непрыемна яму неяк, някавата. Усё, што пачуў ён, цяпер ад начальніка штаба, — праўда, праўда. Трэба мець мужнасць выслухаць і прызнаць.

Агонь у газоўцы падскокваў, мігцеў. І па сцяне замяляні падскоквалі цені — рукі, плячы, галавы. Станавілася холадна. Мініч амаль нячутна падышоў да жалезнай печкі, прысеў, адчыніў дзверцы. Ледзь-ледзь тэле та там ауголле. Прысак і пацяпенлае ауголле. Ён засунуў у печку адну бярозавую цурку, другую і трэцюю.

У суседняй зямлянцы Мініча чакала радыстка Шура. Яна звышпунктуальная і рэзкая, гэтая маленькая кучаравая дзяўчына. Шыфроўка была гатова.

Навум ПЕРКІН

Трафейныя дакументы

У хатнім архіве вядомага беларускага літаратуразнаўцы і крытыка Навума Перкіна застаўся шэраг мастацкіх твораў — аповесці, аповяданні. Адзін з іх — «Трафейныя дакументы» — прапануем увазе чытачоў. Публікацыя С. Перкінай.

— Ну, вядома, ваяваць разумна і хітра, як вы кажаце.

— І гэта праўда, хлопча. Дык што там далей сказана пра нашы сілы?

— Тут, Іван Іванавіч, спецыяльна пра нашы сілы ўсё сказана. «Бандыцкая дывізія Кавал...».

— Праўду кажаш, — паскуды! Дывізія — ды «бандыцкая»... Можна быць банда бандытаў, дзве банды бандытаў, але каб цэлая дывізія — гэтага яшчэ ў гісторыі не было. Але, мусіць, памыляюся. У іх жа ўся армія наскрозь бандыцкая, па сваёй сутнасці разбойніцкая і незаконная. І ўсё-такі сябе лічаць законнымі салдатамі, як быццам законнасць і справядлівасць вызначаюцца загадамі Гітлера, дырэктывамі генералаў. Марная справа пусканца ў разважанні з фашыстам. Яго трэба знішчыць! Начальнік штаба, гаворачы так, асцярожна вылез з-за стала, збітага з дошак, яшчэ раз прыкурываў ад сваёй запальнічкі, зрабіў некалькі крокаў да нараў, пастаяў там крыху, але вярнуўся да стала. Сеў.

— Чытай.

— «У дывізіі налічваецца да 700 авіядэсантнікаў. З іх ліку сфарміраваны два конныя эскадроны па 100 чалавек кожны. Зброя: некалькі 76-мм гармат, гранатамёты, станкавая кулямёты...»

— Усё гэта дык сюрпрыз — 700 чалавек авіядэсантнікаў! Бачыш ты іх калі-небудзь столькі? Можна, сем дык набярэцца ва ўсіх атрадах... Але ці не памыліўся ты, хлопча, перакладаючы?

— Не, таварыш начальнік штаба, не памыліўся. Такія словы ведаю моцна.

— У страху вочы вялікія. Выходзіць, добра ім часалілі, што аж авіядэсантнікі сичаца.

ніч, вы з камандзірам атрада дзейнічалі, як кавалерысты. Хоць ніякіх эскадронаў пры вас не было.

Мініч сумеўся, пачырванеў. Яго рукі з доўгімі прыгожымі пальцамі піяніста, што трымалі лісткі, выцягнуліся і леглі на гэтыя лісткі.

— Справа ўжо мінулага. Але трэба табе добра зразумець, што там у вас адбылося. Бачыш, хлопча, асабістая храбрасць — яшчэ не ўсё. Мы з камандзірам і камісарам дакладна не ведалі сіл праціўніка, з якімі вы ўвязаліся ў бойку, але... Відаць жа было, што гэта буйная механізаваная часць. Не такое трэба было прыняць вам рашэнне.

Начальнік штаба, бачачы збянтэжанасць свайго памочніка, адвёў ад яго пагляд і пачаў, як і раней, асцярожна вылазіць з-за стала. Падышоў да нараў і на гэты раз сеў на іх, затым лёг на спіну і накрываўся шынялём.

Усе тут ведалі пра хваробу гэтага чалавека. Як пачнецца прыступ, ён аж жаўцее, курчыцца ад болю ў жываце. Потым доўга яшчэ нічога не ёсць, толькі курчыць. Аднойчы камісар з урачом пачалі сур'ёзна гаварыць з ім аб эвакуацыі на Вялікую Зямлю, дык ён яшчэ як пакрыўдзіўся. «Не спісвайце мяне, прашу вас. Думаеце — адважваюся, так? Не, рана яшчэ». Больш не казаў яму нічога ніхто.

Для Мініча яго начальнік, Іван Іванавіч Бельскі, быў тут самым блізкім чалавекам. Ён жа заўважыў Мініча ў атрадзе, у другі раз пагаворыў з ім як зямляком, а пасля ўзяў да сябе памочнікам. Не хацелася хлопцу пакідаць свой атрад, ды прыйшлося. Ён добра разумее, што патрэбны тут перш за ўсё сваім веданнем нямецкай мовы ды пісьменнасцю, бо які з яго, былога студэн-

Наважненне

СПЕКТАКЛЬ «ПОДЫХ НАВАЛЬНИЦЫ» ПАВОДЛЕ
ПРОЗЫ І. МЕЛЕЖА

У ГОМЕЛЬСКИМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ

Трылогія І. Мележа «Палеская хроніка» — вяршыняе дасягненне сучаснай беларускай прозы — атрымала шырокае прызнанне ўсесаюзнага чытача. І зусім натуральна, што яна прыцягвае ўвагу дзеячаў сцэнічнага мастацтва. «Людзі на балоце» ў купалаўцаў і ў тэлевізійным тэатры — прыклады майстэрскага пераносу прозы ў сцэнічны від мастацтва.

Асноўны нафас мележаўскага твора сёлета самабытна раскрылі артысты Гомельскага абласнога драматычнага тэатра ў спектаклі, пастаўленым паводле раманаў І. Мележа «Подых навальніцы» і «Завей, снежань». Інсцэніроўкі зрабіў народны артыст БССР І. Папоў.

Проза І. Мележа прачытана рэжысёрам В. Кручковым як народная драма. Мастак А. Кляўзер тонка адчуў і знайшоў: абразнае ўвасабленне асноўнай ідэі твора, мележаўскай канцэпцыі жыцця і чалавека. Асабліва перспектывы ў гэтых адносінах былі творчыя пошукі мастака ў галіне ўзбагачэння рэжысёрскага каларыту спектакля.

Яшчэ да пачатку дзеяння перад глядачом паўстане палеская вёска Курані, якую з усіх бакоў абступіюць балоты. Імкнучыся да сінтэзу, філасофскай абагульненасці і бытавой дакладнасці спектакля, сцэнограф стварае канструкцыю, дзе спалучаюцца сімвалічны і рэалістычны пачаткі.

Вялікае сэнсавое значэнне ў спектаклі мае аўтарскі каментарый (тэкст ад тэатра) да тых грамадскіх і сацыяльных зрухаў, якія адбываюцца тут, на Палесці: ён цэментуе ўсе часткі відовішча і дае магчымасць кампенсавань адсутнасць шырокай падзейнай асновы мележаўскай кнігі. То стрыманы і даверлівы, то строгі і палы-

мяны інтанацыі (артыст М. Пало) з самага пачатку служыць тым «паэтычным запевам», на які арыентавана ўся эмацыянальная і мастацкая партытура спектакля.

Як хвалюе і ўравае першая ж масавая сцэна, якая зьяе сваім рэалізмам і рэжысёрскім каларытам! Рэжысёр засяроджвае ўвагу не толькі на перакіраваных Ганны Чарнушкі ў сувязі з хваробай і смерцю дачкі, але і на будніх палескіх вёсках, думках і пачуццях яе жыхароў. Уведзены ў пачатак спектакля алегарычны вобраз навальніцы сімвалізуе надыход новых перамен у жыцці Курань. Відэачным з'яўляецца ўменне рэжысёра спалучыць у пльні аднаго кантэсту месца дзеяння, псіхалагічную характарыстыку герояў і іх аўтарскую ацэнку. Усё гэта захоўвае абагульняючы маштаб твора, выводзіць сюжэт за межы прыватнага сутыкнення, надае яму шырокае жыццёвае і філасофскае гучанне.

Важную ролю масавых сцэнах адыгрывае па-майстэрску распрацаваная сістэма ўзаемаадносін паміж галоўнымі, другароднымі і нават эпизодычнымі персанажамі. Кожны з герояў у масавых сцэнах гаворыць, крычыць, думае аб сваім, адчувае па-свойму. Па сутнасці, за кожнай рэплікай у спектаклі стаіць пэўны характар — стрыманы, затосны да часу Глушак (У. Ткачэнка), фанабэрысты Яўхім (В. Варатыншчыца), злосны Нібыта-Ігнат (В. Азёрнаў), вострая на язык Чарнушчыха (Т. Скарута)... Кожны з іх індывідуальны і тыповы ў сваім сацыяльным і чалавечым вымярэнні. А вылучэне на пэўны час то аднаго, то другога прадстаўніка народа дае магчымасць рэжысёру раскрыць калектыўную псіхалогію сялянства, паказаць розныя правы сьляйскага светаадчування ў гады карэннай лямкі старога ўкладу жыцця ў час калектывізацыі.

Самае яскравае, што прыцяг-

вае ўвагу ў спектаклі, — гэта характары яго галоўных герояў — Глушак, Яўхіма, Ганны, Васіля, Анейкі, Башлыкова. Сцэны з удзелам Глушака і Ганны робяць моцнае ўражанне менавіта таму, што глядач адчувае ў іх канфлікце як сутыкненне розных характараў, так і канфрантацыю двух супрацьлеглых светаў: свету, дзе галоўную каштоўнасць складае маёмасць, і свету, дзе даражэй за ўсё чалавек.

Тонкай актрысай псіхалагічнага настрою выступае ў ролі Ганны І. Чальцова, якая знайшла для характарыстыкі гераіні непаўторныя інтанацыі, увасобіла мележаўскае ўяўленне аб каханні і самахварынасці, мележаўскае разуменне чалавечай годнасці. Артыстка падае Ганну ў развіцці: не толькі як увасабленне прыгажосці, маньярыства, а і як шукальніцу адказаў на складаныя сацыяльныя і філасофскія пытанні жыцця.

Вельмі энергічным, дзейным, неспакойным паўстае ў спектаклі Яўхім В. Варатыншчыца. Артыст падае яго праўдзіва, без ідэалізацыі. У шырокім псіхалагічным і эмацыянальным плане паказвае старога Глушак У. Ткачэнка. Можна ўпэўнена сказаць, што ўсе Карчы — сапраўдны творчы ўдачы рэжысёра і артыстаў, якія да-статкова дакладна вызначылі іх гучанне ў агульным плане спектакля.

А як паслядоўна і заглыблена выяўляе асаблівасці свайго Анейкі ўдумліва выканаўца гэтай ролі В. Оніка! Артыст іграе таго Анейку, у якім змяшчаны і аўтарскае «я» І. Мележа, увасаблена аўтарская думка аб жыцці, аб прызначэнні чалавека на зямлі. Адчуваецца, што артыст кожнай сцэне нібы аддае частачку свайго душы. Дзякуючы гэтаму, яму ўдалося паказаць Анейку як чалавека дзеяння, здатнага дапытліва мысліць. Маляўнічы і пераканальны спляў мастацкай піль-

насці акцёра і яго любві да твора І. Мележа.

Шмат добрага можна сказаць і пра Я. Дашкова, які выразнымі фарбамі малое Башлыкова, раскрывае метады яго работы, метады кіраўніцтва. Стварэнне гэтага характараў вымагае ад артыста напружанай і настойлівай працы, і яна дала добры плён: у найбольш удалых месцах сцэнічнага жыцця ў вобразе Я. Дашкоў захапляе залу праўдай характараў.

Васіля Дзятліка артыст В. Смірноў падаў ва ўсёй складанасці індывідуальных, псіхалагічных і агульначалавечых уласцівасцей. Асабліва насычанымі эмацыянальна атрымаліся тыя сцэны з удзелам гэтага героя, дзе ён, як кажуць, застаецца сам-насам са сваімі думкамі і пачуццямі. Аднак, прымаючы трактоўку вобраза Васіля на працягу ўсяго спектакля, хочаш бачыць і перспектыву развіцця характараў. Хаця відавочным з'яўляецца імкненне героя ўладкаваць сваё жыццё адпаведна тым поглядам, што абумоўлены панярэднім жыццёвым вопытам, усё ж гэты палішук даволі часта задумваецца над тым, што «трэба прымяркоўвацца да новага стану», новага жыцця, калі «будзе тваёй не толькі пікэтная палоска — уся зямля». У спектаклі Васіль застаецца незменным, пакінутым «на ростанях». Штосьці мележаўскае засталася накуль што па-за межамі характарыстыкі гэтага Дзятліка на гомельскай сцэне.

Цікавымі атрымаліся ў спектаклі вобразы Міканора (У. Карака), Дзятлікі (Н. Кар-

нева), Ларывопа (В. Касценка), Гайліса (Ю. Шэфер)... Энергічнасць жыцця на сцэне, жывасць, абаяльнасць і шырасць кожнага з выканаўцаў гэтых роляў з'яўляюцца, на мой погляд, здабыткам спектакля. І хаця тэатр нашага часу лічаць больш рэжысёрскім, у спектаклі бачны творчы ініцыятыўны акцёр, іх уважлівыя адносіны да мележаўскага слова.

Дадатная якасць паставачнай партытуры спектакля В. Кручкова — яна зусім пабаўлена таго свавольства, калі рэжысура, «пераналадоўчы» на мову сцэны аўтарскія разважэнні або пейзажныя старонкі прозы, награвашмае розныя эфекты, будзе метафарычныя мізансцэны, што адцягвае ўвагу ад літаратурнай першакрыніцы. Тут жа адчуваеш, з янім давер'ем да анцёрскай здольнасці перадаць рух думкі і эмоцый герояў працаваў і аўтар інсцэніроўкі (дарэчы, сам вопытны рэжысёр) І. Папоў, і В. Кручкова. Таму так заканамерна пазначана на афішы першым радком — лаўрэат Ленінскай прэміі Іван Мележ. Зразумела, спектакль яшчэ ў стадыі станаўлення, ён у нечым удакладняецца, штосьці ў ім інкш анцэнтуюцца. Ідзе правёрка зробленага тэатрам, як кажуць, «на глядача». І усё ж галоўныя абрысы твора, які вызначаны рэжысурай, мастаком А. Кляўзерам і аўтарам музычнага афармлення Р. Гофманам, ужо сёння радуць.

Прэм'ера спектакля «Подых навальніцы» засведчыла, да якіх поспехаў можа прыйсці сапраўдны талент, калі ён абіраецца на вялікую, глыбокую думку, на змястоўную літаратуру, якая паказвае жыццё ў яго драматычнай супярэчнасці і руху да новых вышыняў.

Валянціна СМЫКОЎСКАЯ,
кандыдат філалагічных навук.

У ролях Ганны і Васіля Дзятліка артысты І. Чальцова і В. Смірноў. Фота У. ТКАЧЭНКА.

ГНУТКАСЦЬ ТАЛЕНТУ

Імя маладой салісткі балета Вольгі Лапо знаёма шматлікім глядачам па класічных і сучасных паставаўках Акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР. Цяжка назваць спектакль, дзе б не прымала яна ўдзел, але гэта былі такія звычайныя ў лёсе кожнай балерыні класічныя «чацвёркі», «тройкі», «двойкі», у выкананні якіх паступова адточваецца майстэрства. З аднаго боку, яны — тое ЗЫХОДНАЕ, без чаго не ўяўляецца праўдзіва жыццё любой балерыні, якая імкнецца да вялікіх партый. З другога, — здарэцца, што менавіта ў іх і сканцэнтравана па пэўных прычынах усё творчае жыццё танцоўшчыцы, якой так і не ўдалося перайсці запаветны «рубін».

Да нядаўняга часу Вольгу Лапо лічылі здольнай балерынай, мярнучы па класічных мініяцюрах, выкананых ёю ў «Лебядзіным возеры», «Жызелі», «Золушцы», «Бахчысарайскім фантане», «Раймондзе», «Дон Кіхоте». І вось — нечаканы радок у прывычных афішах балета

«Пер Гюнт»: Вольга Лапо ўпершыню выконвае партыю Сольвейг. Харэаграфія, прапанаваная Атарам Дадзішкіліні, не здзіўляе ні навізнай пошукаў, ні сіладанасцю абранага малюнка танца. І усё ж партыя Сольвейг складаная тым, што балерыне трэба дамагчыся графічнай выразнасці танца, прымушыць яго гучаць псіхалагічна насычана, па-чалавечы адкрыта і шыра. Каб была зразумелая трагедыя адзіночкі Пера, які вяртаецца пасля многіх год пошукаў ідэала туды, дзе чанак у тузе чыстая і верная сэрцам Сольвейг.

Можна было б гаварыць пра поўны поспех В. Лапо-Сольвейг, можа было б прадракаць далейшы творчы лёс балерыні. Але балетныя падмосткі надзвычай наварны. Ад балерыні патрабуюцца шматпланавасць таленту, у аснове якога, перш за ўсё, — высокая тэхнічная падрыхтоўка, даведзеная да дасканаласці, без якой проста немагчыма выкананне партый драматычнай Адэты-Адэліі, трагічнай

Жызелі, востракамедыйнай Кітры, лірычнай Марыі. У спектаклі «Пер Гюнт» В. Лапо зарэкамендавала сябе як лірычную балерыню, якая ўмее знаходзіць для абмаляўні характараў пэўныя фарбы, а з часам даказала, што паняцце «лірычная балерыня» ў яе ўяўленні значна шырэйшае і глыбейшае за прынятае меркаванне.

Робота Лапо ў «Бахчысарайскім фантане» выклікала супярэчлівыя водгукі. Адно лічылі, што партыя Марыі за знешняй прастатой тоіць у сабе шмат пераадольнага для такой нявопытнай салісткі. Другія — што знешнія фактурныя дадзеныя балерыні як нельга лепш адпавядаюць малюнку танца і ігры, знойдзенаму паставаўчынам балета Расціславам Захаравым. Уважлівы назіральнік мог бы заўважыць, што да другой вядучай партыі Вольгі Лапо аднеслася больш сур'ёзна і ўдумліва, прапанаваны сваё разуменне вобраза Марыі. Ад спакойных, крыху размытых паўтонаў руху ў першым акце яна знай-

шла лагічны пераход ад ўсхваляванасці і драматычнай адкрытасці пачуццяў, экспрэсіўнага размаху ў трэцім, што дапамагло стварэнню цікавага вобраза. У сцэне з Зармай і артысткіняма надрыўнага трагізму, да якога звяртаюцца балерыні, азіраючыся на аўтарытэт першых выканаўцаў партыі Марыі. Таму карціна смерці ўспрымаецца як лагічнае завяршэнне ўзжужнянага характараў гераіні, якая не адказала на каханне магутнага хана і ўспрыняла смерць як сродак сцягнення ўласнай волі.

Яркі і самаадданы ўдзел Вольгі Лапо ў балетах, што даюно ідуць на нашай сцэне, але сталі для танцоўшчыцы прэм'ернымі выкананнямі («Альпійская балада», «Золушка»), выклікае шкадаванне аб тым, што падобных балерын у самым пачатку творчага шляху пакідаюць без належнай увагі. Былі б гэтыя «прэм'ерныя» выкананні гадоў дзесці назад, сцэна нацыянальнага балета тэатра ўзбагацілася б шэрагам талентаў «прачытаных» вобразаў.

У Вольгі Лапо, вучаніцы заслужанай артысткі рэспублікі Ніны Младзінскай, небагата школа. Праўда, нельга сказаць,

каб балерыня валодала незвычайнымі прыроднымі і тэхнічнымі дадзенымі: класічнай паветранасцю рухаў, чысцінай ліній. Няма ў яе бліскучай адточанасці танца, так неабходнай для стварэння глыбокага мастацкага вобраза. Але ў яе ёсць тая пераканальная якасць, якой падчас не хапае самым адораным у віртуозным плане танцоўшчыцам: уменне зліць сябе з малюнкам харэаграфіі, прапанаваным балетмайстрам. Больш таго, выкананне Вольгай Лапо партыі Золушкі адкрыла ў ёй рэдкаую музычнасць рухаў, уменне адчуць і разумець складаны свет музыкі Пракоф'ева.

Партыя Джуліі канчаткова замацавала за ёю рэпутацыю здольнай танцоўшчыцы, якая можа пашырыць амплуа лірычнай балерыні, узяць лірызм да вышніх трагедый. Пасля цудоўных выканаўцаў гэтай партыі — Клары Малышавой і Аляўціны Карзянковай — Вольга Лапо танцуе Джулію з сапраўдным драматычным напалам, экспрэсіяй і артыстычнай расказанасцю. Калі на сцэне застаюцца Іван (В. Саркісьян) і Джулія (В. Лапо), столькі ў іх танцы шырасты, пшчоты, дабраты, што вострай разуме-

еш трагічную сутнасць падзей, на фоне якіх нараджаецца каханне беларускага юнана і італьянскай дзюччыні.

Апафеозам поспеху Вольгі Лапо ў мінулым сезоне стала выкананне ёю партыі Кітры («Дон Кіхот»). Не усё пакуль што гладна. Часам хочацца большага ў тэхніцы, больш алмазнага блыску і тонкасці класічных поз. Разам з тым, разумееш, што неардынарны артыстызм балерыні, яе акцёрскі інтэлект, сапраўдная захопленасць надалі прывычнаму класічнаму малюнку партыі Кітры налічэную завершанасць.

Пасля аднаго са спектакляў народнага артыста БССР Клара Малышавая сказала: «Мне падабаецца ў ёй сур'ёзнасць і працавітасць, яна хутка развучае партыю, што немагавана для ўсялякай балерыні. Яна музычная і артыстычная, валодае гнутнім талентам. І гэта дазваляе спадзявацца на блізка артыстычны поспех маладой балерыні».

Гнуткасць таленту Вольгі Лапо дае нам падставы і веру ў шчаслівую зорку танцоўшчыцы, якая марыць пра партыі ў балетах Дрыго, Чайкоўскага, Пракоф'ева, Глебава, Глячкова. У. ЯФРЭМАУ.

АДДАНАСЦЬ СПРАВЕ

Шмат цікавых старонак у гісторыі беларускага савецкага жывапісу звязана з імем Анатоля Дзям'янавіча Шыбнёва, аднаго са старэйшых нашых жывапісцаў, які адзначае сваё сямідзесяцігоддзе.

Выхаванец ленинградскай і адэскай мастацкіх школ, вучань І. Бродскага, В. Сярова і А. Любімава, ён прынёс у беларускі жывапіс умельства падпарадкаваць мастацкія сродкі ідэйнаму зместу твора.

Жывапісец працаваў практычна ва ўсіх жанрах станковага жывапісу. І таму даволі складана вызначыць, у якім з іх ён адчуваў сябе наймацней. Але калі параўнаць асобныя з іх, скажам, тэматычную карціну і пейзаж, дык можна ўсё ж аддаць перавагу тэматычнай карціне.

Анатоль Дзям'янавіч — прыхільнік шматфігурнай, сюжэтнай карціны. Менавіта ёй аддае ён перавагу ў сваёй мастацкай творчасці. І калі перагарнуць старонкі гісторыі беларускага мастацтва, дык можна з упэўненасцю сказаць, што А. Шыбнёў зрабіў пэўны ўклад у развіццё гэтага жанру ў беларускім савецкім выяўленчым мастацтве.

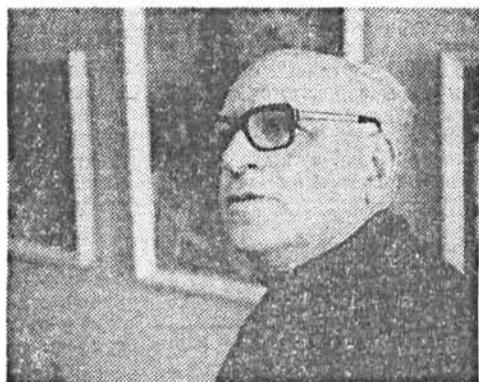
Мастацкая дзейнасць А. Шыбнёва практычна пачалася пасля Вялікай Айчыннай вайны. У 1947 годзе на Усесаюзнай мастацкай выстаўцы ў Маскве прыцягнула ўвагу глядачоў палатно Шыбнёва «Палонных вядуць». Малады ў тым гады жывапісец нават не ведаў, што гэтым твору суджана будзе стаць хрэстаматычным. Па сіле эмацыянальнага напалу, па глыбіні раскрыцця псіхалагічнага зместу гэтую карціну цяжка параўнаць з якой-небудзь іншай у нашым жывапісе. У ёй адбілася і вялікая патрыятычная ўсхваляванасць мастака, і яго гонар за слаўных савецкіх патрыётаў-парызан, і нянавісць да фашысцкіх захопнікаў, якія імкнуліся заняволіць нашу Радзіму.

Значнасць гэтага твора ў тым, што мастак не проста спаіў з прыродна цікавую жыццёвую сітуацыю (маладыя партызаны — юнак і дзяўчына — канваіруюць узятых у палон гітлераўскіх афіцэраў), а сілай мастацкага ўвасаблення вынес суровы прысуд фашыстам. Філасофія гэтага твора надзвычай проста: такі бясплаўны канец чакае ўсіх, хто паспрабуе замаўчаць на свабоду і незалежнасць нашай Радзімы.

Гістарычныя палотны А. Шыбнёва сапраўды «філасафічныя». Але галоўная ідэя ў іх раскрываецца не прасталінейна, не «ў лоб», а апасродкавана, праз характары і дзеянні персанажаў. Такімі творамі з'яўляюцца яго карціны «Абарона Брэсцкай крэпасці», «Вызваленне Мінска», «Выступленне Я. М. Святрдлова на I Усебеларускім з'ездзе Саветаў», «Кастрычніцкія дні ў Мінску».

А. Шыбнёў — адзін з заснавальнікаў і стваральнікаў беларускай Ленініяны. Яму належаць такія шырока вядомыя творы, як «У красавіку 1917 года», «Ёсць такая партыя!», «Ленін у Кастрычніку» і інш.

Сваю Ленініяну А. Шыбнёў пачаў яшчэ ў 1950 годзе карцінай «На Тамерфорскай канфе-

рэнцыі», дзе паспрабаваў узнавіць падзеі, якія папярэднічалі Кастрычніцкай рэвалюцыі, калі У. І. Ленін змагаўся за адзінства і згуртаванасць радыё партыі. Праўда, твор атрымаўся крыху камерны. Постаць Ільіча яшчэ не набыла той эмацыянальнай сілы і выразнасці, якой дамагаўся мастак.

Большага поспеху дасягнуў мастак у наступнай сваёй карціне «Ёсць такая партыя!». Тут Ленін — увасабленне настрымнай волі да перамогі, правадыр і настаўнік працоўных.

Мастак вельмі дасканала распрацаваў сюжэтную лінію і кампазіцыю карціны. Тут досыць выразна акрэслены два лагера — з аднаго боку большавікі на чале з Леніным, з другога — меншавікі і эсэры, іх палітычныя праціўнікі. Цяжкасць была не толькі ў тым, каб праўдзіва перадаць атмасферу, якая панавала на I Усесаюзным з'ездзе Саветаў, калі Леніным была сказана крылатая рэпліка, якая дала назву карціне, але і паказаччых непахіснасць і адзінства большавіцкай фракцыі.

А. Шыбнёў удала справіўся з гэтай задачай. Ён знайшоў для гэтага выразнае пластычнае вырашэнне, адпаведныя фарбы, добра распрацаваў псіхалагічную характарыстыку герояў. Палатно Шыбнёва заваявала вялікую папулярнасць і таксама, як і папярэдняя карціна, не страціла сваёй актуальнасці і ў нашы дні.

Для раскрыцця вобраза Ільіча А. Шыбнёў выбірае найбольш адказныя, кульмінацыйныя моманты з біяграфіі правадыра, калі з пераканальнай сілай выяўляюцца яго незабыўныя рысы — правадыра і настаўніка, арганізатара і стваральніка Камуністычнай партыі, абяляючага і душэўнага чалавека. Менавіта такім паўстае ён у палотнах Шыбнёва «У красавіку 1917 года», «Ленін у Кастрычніку», «3 Леніным».

Творчае аблічча мастака будзе няпоўным, калі не ўспомніць яго творы на калгасную тэматыку. Шыбнёў шмат падарожнічае па роднаму краю. Асабліва любіць Браслаўшчыну. З гэтых паездак, як правіла, ён прывозіць безліч эцюдаў. Піша блакітныя азёры, палі і лясы. Але галоўнае ў яго творчасці — савецкі чалавек, стваральнік усіх багаццяў на зямлі. Пацвярджаюць гэтаму такія яго маляўнічыя палотны, як «Дажынікі», «Калгасныя пастух», «Калгасніцы», «Вячэрняя песня» і інш.

Сямідзесяцігадовы юбілей мастака амаль супаў з 60-годдзем Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Да гэтай слаўнай даты А. Шыбнёў прышоў у росквіце сваіх творчых сіл. На рэспубліканскай выстаўцы «Па ленінскаму шляху», прысвечанай слаўнаму юбілею нашай краіны, мастак экспанавалі новае палатно «Смолены. 1917». Мастак застаецца верны тым рэалістычным традыцыям, на якіх адбывалася станаўленне беларускага савецкага мастацтва.

Л. ДРОБАЎ.

Івану БУРСАВУ — 50

19 снежня рускаму паэту і перакладчыку беларускай літаратуры Івану Бурсаву споўнілася 50 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Іван Цярэнцьевіч! Сардэчна вітаем Вас, вядомага рускага паэта, шчырага друга і актыўнага перакладчыка беларускай літаратуры, у дзень Вашага пяцідзесяцігоддзя».

Ураджэнец Клімавіч, Вы на працягу многіх год вучыліся і працавалі ў Беларусі. На металургічным камбінаце ў Чэлябінску і на Мінскім транзартным заводзе Вы прайшлі школу рабочай і грамадзянскай загартоўкі. Атрымаўшы вышэйшую адукацыю ў Літаратурным інстытуце імя М. Горькага ў Маскве, Вы працягнулі час загадваў аддзелам рэдакцыйнага часопіса «Неман». У 1953 годзе на старонках рэспубліканскага друку з'явіліся Вашы першыя вершы. Яны звярнулі на сябе ўвагу пафасам услаўлення працы рабочага. У 1960 годзе ў выдавецтве «Молодая гвардыя» выйшла кніжка Вашых вершаў «Близкие звезды». У наступныя гады Вы выдалі паэтычныя кнігі «Косая сажень», «Лобзанна-речка», «Горсть», «Среда», «Праздник света», «Грамота лет». Як і ў першай кніжцы, у іх Вы засталіся верным рабочай тэме, тэме працоўнага чалавека.

Плённа працуеце Вы і ў галіне дзіцячай літаратуры. Юнаму чытачу палюбіліся Вашы кнігі «Едет лес», «Матрешки сназины», «Ванька-Встанька», «Веселые необычки», «Мы — друзья» і іншыя. Вы — актыўны папулярызатар

беларускай літаратуры. Дзякуючы Вашым перакладам здабытым усесаюзнага чытача сталі творы многіх беларускіх пісьменнікаў, сярод якіх Пятрусь Броўка, Максім Танн, Пімен Панчанка, Уладзімір Караткевіч, Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Васіль Зуёнак.

З'яўляючыся членам савета Саюза пісьменнікаў СССР па беларускай літаратуры, Вы шмат робіце для прапаганды лепшых здабыткаў нашых пісьменнікаў сярод рускага чытача.

Жадаем Вам, дарагі Іван Цярэнцьевіч, добрага здароўя, паэтычнага натхнення, новага творчага плёну».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Івану Цярэнцьевічу новых творчых поспехаў як у паэтычнай, так і ў перакладчыцкай дзейнасці.

Іван БУРСАЎ

ЗАВОД

Як ты жывеш,
настаўнік год юначых?
(Маіх далёкіх
быццам не было!)
Па-маладому
ў тебе золак значыць
тваёй ліцейкі прагнае святло?
А пра цябе я часта ўспамінаю
ў сваім абжытым раі —
не ўтаю.
Што даў ты мне?
Як выказаць, не знаю...
Ды ўзяў, дакладна, —
маладосць маю.
Узяў,
размяняўшы на мільёны гаек,
на шэсцёрні ў грымотнай
старане,
железным розумам ты
разважаеш,
што абясмерціў назаўжды
мяне.
Ну, што ж,
юнацтва нездарма шалела.

Хай у метале зноў жыве душа.
Ды крыўдна ўсё ж адно,
што і жалеза
сціраюць жорны год
і ёсць іржа.
Адпльваюць шызыя туманы
з выхалпенай сонцам стараны.
Выміраюць на зямлі Іваны —
маманты
былінай даўніны.
Дзе яны?
У пасечаных шаломах
пад бярозамі ў палях ляжаць?
Ці пайшлі па сцежках
невядомых
казачных царствы вартаваць?
Дзе сягоння добрыя асілкі?
Зводзіцца іванаўская раць...
На зямлі каму без іх
памылкі
ўсіх братаў разумных
выпраўляць?
Пераклаў Рыгор БАРАДУЛІН.

Прысвечана Вялікай Айчыннай

У далечыні бачны апаленыя полымем пажарышчаў Холмскай вароты, руіны сцена легендарнай цытадэлі, рана Мухавец, Чырвоная цэгла старачытнай ікладні пасечана кулямётнымі чэргамі, асколкамі мін і снарадаў. Клубы дыму і чорнага попелу закрываюць небасхіл...

Карціна «Холмскай вароты», пра якую ідзе гаворка, толькі адна з многіх, што прапаставілі на персанальнай выстаўцы створаныя запасу Івана Фёдаравіча Ламакіна ў Мінскім акруговым Доме афіцэраў. Нельга без хвалювання глядзець і другі яго твор «Подвиги командира Шваллонова». Гэтая карціна абвешчана многія ваенныя дзевы і флоты, выстаўлялася ў Маскве на Усёармейскай выстаўцы самадзейных мастакоў, узнагароджана спецыяльным поўзам міністра абароны СССР і начальніка Галоўнага палітычнага праўлення Сапецкай Арміі і Ваенна-Марскога флоту.

Старшыня Ламакін — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Пасля вайны Іван Фёдаравіч служыў у Брэсце. Не раз даводзілася яму з салдатамі пасляваенных прызоваў быць у казематах цвярдзі на Бугу, ба-

чыць сваімі вачамі сляды вайны на месцах былых бітваў. Пад уражаннем убачанага і перажытага і нарадзіліся задумкі будучых палотнаў.

Воін-патрыёт застаўся верны раз і назаўсёды выбранай ім тэме — героіка-патрыятычнай. У рэспубліцы і далёка за яе межамі добра ведаюць І. Ф. Ламакіна, як песняра Брэсцкай крэпасці, якая стала сімвалам несакрушальнай магутнасці нашых Узброеных Сіл, неперажыванай мужнасці савецкага народа. Пералічыць хаця б некаторыя з работ, якія прадстаўлены ў экспазіцыі. Гэта — «Бастыёны Брэсцкай крэпасці», «Мухавец», «Тут стаялі на смерць», «Сляды вайны», «Форт», «Руіны казармы», «Каземат Гаўрылава», «Камень плавіўся».

Цяперашняя персанальная выстаўка І. Ф. Ламакіна з'яўляецца яго творчай справаздачай перад воінамі ЧЭВА.

— Усё пачалося, — успамінае мастак, — з афармлення наасеннай газеты падраздзялення, а потым афіцэрскага кафе гарнізоннага Дома афіцэраў. Некан паглядзеў маю рабо-

ту парторг і гаворыць: «У цябе, Іван, здольнасці. Займайся ў выяўленчай студыі». Так і зрабіў. Мастаку Пятру Алксеевічу Данелію, відаць, спадабалася мая ўпартасць і ён шмат са мной займаўся. Яму, у той час выкладчыку выяўленчай студыі брэсцкага Дома народнай творчасці, яго калегам Э. Куфно і В. Каральчуку, яні заўсёды і ва ўсім ахвотна дапамагалі мне, я і абавязаны далучэннем да мастацтва.

Аб працавітасці Івана Фёдаравіча гаворыць адна лічба: за 30 гадоў ён напісаў не адну сотню карцін. Каля 150 з іх экспануюцца зараз на яго персанальнай выстаўцы ў АДА.

І. Ф. Ламакін — пастаянны ўдзельнік усесаюзных, усёармейскіх, рэспубліканскіх, абласных і акруговых выставак самадзейных мастакоў. Яму прысвоена званне лаўрэата Усесаюзнага конкурсу самадзейнай выяўленчай творчасці, ён узнагароджаны дыпламам першай ступені Усесаюзнай выстаўкі, дзвюма граматамі міністра абароны СССР.

Я. МАЛЫ,
падпалкоўнік запасу.

Вальс кветак з балета П. Чайкоўскага «Шчаўкунчык» выконваюць навучэнцы Мінскага харэаграфічнага вучылішча. Фота І. ГАРБАЦЭВІЧА.

АБ УЗРОУННІ развіцця мастацтва звычайна мяркуюць — па выставачных экспазіцыях.

Аднак невялікі раздзел дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва п'ядаўняй рэспубліканскай выстаўкі «Па лейніскаму шляху», прысвечанай 60-годдзю Кастрычніка, на жаль, не дае поўнага ўяўлення аб стане дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва рэспублікі на сённяшні дзень. На выстаўцы не было твораў, якія можна было б лічыць вышэйшым дасягненнем у гэтай галіне творчасці.

Да вядучых відаў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ў нашай рэспубліцы адносяцца мастацкае шкло, кераміка і габелена.

Самых высокіх мастацкіх здабыткаў дамаглася мастацкае шкло. Што ж датычыць керамікі і тэкстылю, дык гэтыя віды можна назваць вядучымі толькі па колькасці, а не па якасці паказанняў.

Адметнай рысай лепшых твораў са шкла ў параўнанні з вырабамі з іншых матэрыялаў з'яўляецца дэкаратыўна-вобразнае вырашэнне сюжэта. У шкле адсутнічаюць прамыя «лабанія» вырашэнні тэмы, што яшчэ нярэдка сустракаецца ў кераміцы і тэкстылі.

У нас у рэспубліцы склаўся ўжо цэлая плеяда выдатных мастакоў і майстроў шкла. Гэта У. Мурахавер, Л. Мякова, В. Жохаў, В. Дзвінская, А. Абрамава, У. Пракоф'еў, Г. Ісаевіч, П. Арцёмаў і інш. Нельга забываць і аб работах, створаных на заводзе «Нёман» мастачкай С. Раудзев, якая працуе цяпер у Эстоніі.

На жаль, мастакі прамысловасці параўнальна рэдка маюць магчымасць адрыць лабараторыю сваёй унікальнай творчасці шырокаму глядачу. Створаная імі новыя масавыя ўзоры даходзяць да яго паступова і часта далёка не ў лепшым выкананні. Таму прысутнасць іх на выстаўках вельмі важная. Яны паказваюць твар, дыяпазон, творае амплуа мастака, эксперыменты і закончаныя работы, любімыя тэмы і матэрыялы, манеру, умненне бачыць колер, адчуваць пластычнасць шкла і г. д.

Пры ўсім стылістычным адзінстве, павышанай дэкаратыўнасці і колернасці мастацкага шкла індывідуальныя манеры мастакоў вызначаюцца вялікай разнастайнасцю. Аб гэтым сведчаць такія творы, паказаныя на выстаўках апошніх год, як дэкаратыўныя наборы і кампазіцыі «Ураджай», «Ка-

стры», «Гута», «Гарадзішча», дэкаратыўная скульптура «Праметэй» У. Мурахавера, «Валаны», «Цвіценне», «Вясна», «Перамога» Л. Мяковай, «Астры», «Паўночнае ззяненне» А. Абрамавай, дэкаратыўныя вазы «Кольцы», «Рытм» і набор «Ранішняя раса» П. Арцёмава, дэкаратыўныя камплек-

ты «Каскад» У. Пракоф'ева, дэкаратыўныя наборы «Лета» і «Святочны» Г. Ісаевіч і іншыя.

ЭКСПАЗІЦЫЯ:

асабліва па такіх адказных выстаўках.

У нас ужо ёсць пэўная група пастаянных удзельнікаў літаральна ўсіх выставак. З аднаго боку, актыўнасць мастака — рэч пахвальная, але з другога, яна, гэтая актыўнасць, часта мяжуе з нядабайнасцю і безадказнасцю.

Цікава разгледзець у якасці прыкладу выступленне на апошніх выстаўках Л. Панамарніка, М. Кляцкова, А. Паддубнага.

Л. Панамарніка — майстар дэкаратыўных ваз. Усе яны вылучаюцца стараннай апрацоўкай формаў і вытанчаным, прыгожым сілуэтам, «выверанасцю» прапорушай. Такія вазы мы бачылі на мінулых выстаўках. На гэтай выстаўцы добра выглядалі невялікія тэракотныя вазачкі і дэкаратыўныя вазы з шамота, напрыклад, «Глеба». Але зусім няўдала яго дэкаратыўная ваза «Кветка», якая прыгнятае «цыклапічнымі» памерамі, застылай формай і змрочнай афарбоўкай.

Акрамя таго, яна не мае канкрэтнага прызначэння. Мо няварта было б прадстаўляць аднаго аўтара такой колькасцю работ, настолькі пераўзнаначаных па мастацкіх якасцях?

На апошніх выстаўках мы бачылі розныя па ўзроўню работы А. Паддубнага. Сярод іх вылучаліся эстэтычнай — выверанасцю хіба набор кубкаў і цудоўная дэкаратыўная пласціка «Чарадзейныя кветкі».

Гэта ж пераўзнамерна выступіла на выстаўках і М. Кляцкоў. Сярод яго работ выгадна вылучаюцца бадай два вялікія керамічныя наборы: «Беларускі» і «Сялянскі» — знешне розныя, але абодва з прыгожымі дэкаратыўнымі і рацыя-

нальнымі формамі прадметаў.

Да ліку удалых работ выстаўкі можна аднесці «Марскі бераг» і падвешнік «Сям'я» А. Зіменкі, дэкаратыўную вазу «Панарыць-кветка» А. Крамко, дробную пласціку Н. Пушкіра, дэкаратыўную пласціку А. Дзятлавай і В. Грыгарышынай, распісныя пласты М. Байрачнага, медалі Л. Талбузіна.

ПРАКТЫКА,

Разам з тым, на выстаўцы было шмат слабых твораў. Нашы мастакі часта яшчэ пераймаюць знешнія прыёмы, выяўляючы пры гэтым сваю слабую прафесійную падрыхтоўку, павярхоўныя веды асноў мастацтва керамікі. Да такіх работ трэба аднесці дэкаратыўныя формы «Урачыстасць» В. Сліпцова, пласціку «Спадчына» А. Кошуба, дэкаратыўную скульптуру «Спявачкі» Н. Несцярэўскага, чайны сервіз М. Астапенкі і інш. Камплект ганчарнага посуду «Святочны» В. Уг-

рыновіча — гэта перайманне формаў народнай керамікі. І яго работы — далёка не адзіны прыклад прыміўнага разумення нацыянальнага ў творчасці сучаснага мастака.

Некалькі слоў аб работах мастакоў Мінскага фарфоравога завода. Ужо німаг гадоў яны прадстаўляюць старыя работы.

ДЕКАРАТЫўНА-ПРЫКЛАДНОЕ МАСТАЦТВА НА ВЫСТАўЦЫ «ПА ЛЕЙНІСКАМУ ШЛЯХУ»

ПОШУК

Формы многіх з іх архаічныя. Больш таго, аўтары ўмудраюцца выстаўляць адны і тыя ж рэчы, мяняючы толькі роспіс. На апошняй выстаўцы — тая ж карціна. Напрыклад, работа В. Леанцoviча «Зоры Кастрычніка» ўяўляе сабой спалучэнне двух прызматычных пяцігранных аб'ёмаў. Рэчы грубыя, нядабная выкананыя. Нельга такую назву прысвойваць надобным вырабам.

Натуральна, узнікае пытанне: якіх поспехаў мы можам чакаць ад нашай фарфоравай вытворчасці, калі мастакі не займаюцца мастацкай творчасцю? На працягу доўгага часу ў іх творчасці не відаць ніякіх зрухаў.

Мастацтва габелена ў нас такое ж маладое, як і мастацтва керамікі. З прадстаўле-

ных на выстаўцы толькі два мастакі знайшлі сваю лінію, няўхільна яе прытрымліваюцца і дамагліся значных поспехаў — гэта А. Бельцокова і А. Кішчанка. Мастацтва габелена перажывае ў нас перыяд станаўлення. Гаварыць аб існаванні школы беларускага габелена, на наш погляд, заўчасна.

На выстаўцы было прадстаўлена даволі шмат габеленаў. Узровень работ вельмі розны. Да найбольш удалых можна аднесці «Спадчыну» А. Бельцоковай і А. Кішчанкі, «Раніцу» Г. Стасевіч, габелен Л. Скрыпнічэнка і «Чоріае і белое» Сіверцавай. Хачу спыніцца на дзвюх апошніх работах — габеленах Скрыпнічэнка і Сіверцавай. Абедзве работы вельмі прыгожыя, тэхнічныя, цудоўна глядзяцца. Але ў іх заўважаюцца прыкметы, распрацаваныя ў габелене рэспублікі Прыбалтыкі. І габелены многіх маладых мастакоў нагадваюць вучнёўскія штуды, выкананыя па матывах вядомых работ майстроў габелена або ў традыцыйных ужо вядомай школы габелена.

Акрамя таго, многія работы маюць агрэхі, звязаныя выключна са спецыфікай гэтай творчасці і з тым, як мастак яе разумее. Напрыклад, у ядрэнай рабоце Н. Пялюзінай «Святочная поч» заўважаюцца адзінкі «станкавізму» (спроба святацелавай мадэліроўкі), рысы «станкавізму» ёсць і ў многіх іншых работах.

ДЕКАРАТЫўНА-ПРЫКЛАДНОЕ МАСТАЦТВА НА ВЫСТАўЦЫ «ПА ЛЕЙНІСКАМУ ШЛЯХУ»

Іншыя жанры дэкаратыўнага мастацтва на выстаўцы «Па лейніскаму шляху» былі прадстаўлены адзіночнымі творамі. Гэта мастацкі метал, разьба па дрэву, інтарсія і мастацкія лакі. Значных дасягненняў у гэтых відах мы пакуль не маем.

Да далейшага развіцця нашага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва неабходна больш актыўнае абмеркаванне яго праблем, творчыя зносіны з мастакамі іншых рэспублік, правядзенне абменных выставак і г. д. Трэба праводзіць рэспубліканскія выстаўкі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і выстаўкі па яго асобных жанрах. Усё гэта становіцца неабходнасцю, якая выцякае з практыкі. Гэта пацвердзіла і апошняя выстаўка.

Рыма ВАЛАДЗЬКО.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

ГОЛАС ЧЫСТАГА СУМЛЕННЯ

Да 60-годдзя з дня нараджэння Яўгена ВАСІЛЕНКА

Невялікая, сціплая кніжачка ў цёмнаватой вокладцы, а на ёй — юнак і дзяўчына з букетам палых кветак, унізе ж — звычайны семафор. І назва — «Зялёныя агні». Гэта — першы пражэктны зборнік, з якім у 1954 годзе прыйшоў на сустрэчу з чытачом тады яшчэ малады пісьменнік Яўген Васіленка. Сёння ж, больш чым праз дваццаць гадоў, перачытаеш сабраныя ў зборніку апавяданні з асаблівым хваляваннем.

Радасна-ўзнёслы, узвышаны настрой пасяляецца ў сэрцы кожнага раз, калі затрымліваешся на шматлікіх паметках, зробленых тваімі папярэднікамі, тымі, хто

меў ужо магчымасць увайсці ў шматфарбны свет, увасоблены творчай фантазіяй пісьменніка, яшчэ і лшчэ раз задумацца, а ці захавалася і для цябе тая ранейшая пражэктнасць успрыняцця рэчаіснасці, якая так хвалявала ранейшых чытачоў, ці прынясе яе табе знаёмства з апавяданнямі, напісанымі ў пачатку пяцідзясятых гадоў.

Зборнік «Зялёныя агні», а таксама наступныя кніжкі Я. Васіленка — «Прызначэнне», «Выпадковы прыпынак», «Розныя дарогі» і іншыя яшчэ цікавыя і тым, што аўтар у іх здолее знайсці свайго героя, чалавека, жыццё якога звязана з чыгункай. Зялёны агонь семафора, што запальваўся на яго шляхах, своеасабліва асвятляў і творчую дарогу пісьменніка.

Не выпадкова, пазнаёміўшыся з першымі творамі Я. Васіленка, народны пісьменнік Беларусі М. Лынькоў шчыра, па-таварыску радаваўся таму, што ў беларускую літаратуру прыйшоў аўтар з матывамі жыцця чыгунчэнікаў, што на нашых літаратурных «пучках» пачуліся гудкі маневровых паравозаў.

На тое, што Я. Васіленка па-сапраўднаму захапіла праца і жыццё чыгунчэнікаў, былі свае прычыны. Нарадзіўся будучы пісьменнік у адным з чыгунчэчных пасёлкаў станцыі Орша, дзе яго бацька працаваў слесарам у вагонным дэпо, Пазней у аўтабіяграфіі Я. Васіленка пісаў: «Першыя мае ўспаміны звязаны з чыгункай... Гудкі паравозаў, свісткі счэпшчыкаў, лязгат буфераў, сірогат тармазоў — гэтыя гукі найпершымі ўвайшлі ў мае жыццё. Яны і цяпер, як дзе пачую, — да болю блізка, родныя».

Аднак, прызначэнне сваё ён бачыў не ў тым, каб замыкацца ў коле нейкай адной, няхай і вельмі важнай тэмы. Разуменне сучаснасці як працэсу дыялектычнага, у якім цесна пераплятаецца паміж сабой сённяшняе і учарашняе, а чалавечыя пазіцыі заўсёды скіраваны ў будучыню, дапамагала Я. Васіленку задумацца і над пытаннямі сацыяльнага станаўлення асобы, яе маральна-этычнага росту. Цікавілі яго і традыцыйныя аспекты дыялектыкі чалавечых узаемаадносін: бацькі і дзеці, старое і маладое пакаленне...

Інакш кажучы, навакольным свет заўсёды бачыўся пісьменніку ў яго шматфарбнай разнастайнасці, у яго гарманічнай завершанасці. Набліжэнне да пэўнага ідэалу чалавечэга існавання на зямлі, сцвярдэнне неабходнасці ў кожным канкрэтным выпадку

жыць па самаму высокаму рахунку, разуменне гераічнага як кананічнага працягу паўсядзённага — вельмі выразна адчуваецца ў апавесці «Таццяна Ларына», творы ў пэўнай меры эксперыментальна для аўтара.

Падзеі ў апавесці разгортваюцца на працягу двух дзён — 6 і 7 жніўня 1961 года. Але ж... Так, менавіта тады ў космасе знаходзіўся Герман Цітоў. Палёт яго — гэта важнае здзяйсненне, падзвіг у маштабах усёго ЧАЛАВЕЦТВА... І усё ж сувязь паміж Цітовым і гераінай Я. Васіленка — звычайнай практыканткай у ашчаднай касе, якая, праўда, носіць не звычайнае, а літаратурнае імя — існуе. Якая?

Сувязь гэтая агульначалавечэга плана. І Цітоў, і Таццяна Ларына — людзі адной планеты, жыхары адной краіны, і вельмі важна, каб і вядомы касманэўт, і простая дзяўчына жылі па самым высокім рахунку. Інакш нельга. Час патрабуе поўнай самаадачы ад чалавека, толькі тады ён зможа лічыць сябе гарманічна развітай асобай, калі адчуе сябе сапраўдным грамадзянінам.

Вельмі сучасная сваім зместам і кінаапавесць «Першы стрэчны». Напісаная на матэрыяле жыцця чыгунчэнікаў, яна вылучаецца павышанай пісьменніцкай увагай да ўнутранага свету чалавека, да тых зрухаў, што адбываюцца ў ягонай душы.

Талент Я. Васіленка быў рознабаковы. Пачаў ён лшчэ ў школьнай гады з вершаў, за якія быў адзначаны на адным з конкурсаў і нават атрымаў пуцёчку на Днепрабуд. Крыху пазней «пад уплывам Эдуарда Самуйленка пачаў быць пісаць раманы на антываенную тэму». Калі займаўся журналістыкай (а гэтым занятым ён прысвяціў доўгія гады жыцця), друкаваў нарысы, фельетоны. У сталым ужо ўзросце, у 1959 годзе, выступіў з п'есай «Каралеўскі гамбіт»...

І усё ж — асноўнае месца ў творчай спадчыне пісьменніка займаюць апавяданні. Знешне някідліва, з няхітрымі сюжэтамі, яны па-ранейшаму вабяць да сябе. Таму і хочацца калі-нікالی ўзяць у рукі і гэты першы, пажоўклы ад часу зборнік Яўгена Васіленка «Зялёныя агні». Ён некалі прынёс нам німала радасці. Таму яна, гэтая радасць, адгукваецца сёння ў нашых сэрцах тужлівым болям па заўчаснай незваротнай страце.

В. САЕНКА.

АД СЭРЦА ПРАСПЯВАНАЯ...

«АПЕРАЦЫЯ «АНСАМБЛЬ»—МУЗЫЧНЫ ФІЛЬМ БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ

Першыя кадры фільма са словамі: «Беларускае тэлебачанне паказвае суправаджаюцца барабанамі і музычнымі інструментамі: літаўры, барабан, флейты, труба. Труба ўжо ў руху і парашуціста — і гучыць святлая прэрысытая мелодыя «Неапалітанскай песенькі» Чайкоўскага. Музыкальная экспазіцыя заканчваецца своеасаблівым анордам: яго ставіць парашуціст, што, прызямляючыся, б'е па меднай талерцы. Такім чынам, ужо па ўступе да фільма задзены музычны жанр, эксцэнтрыка, рытм і кінематаграфічная пластыка мюзікла.

...Уздымае ў неба самалёт, і разам з гунамі вальса заміраюць яго колы, адарваўшыся ад зямлі.

...Пералятаюць праз вогненныя сутарэнні дэсантнікі — запаволеныя здымкі даюць магчымасць любавання іх філігранна адточанымі рухамі.

...Узлятаюць уверх рукі дырыжора.

Усё ў гэтым фільме гатова адравацца ад зямлі, занурывацца, узляцець пад гукі песень ансамбля Чырванасцяжнай Беларускай вайскавай аперы. З творчым партэтам ансамбля пазнаёміла нас нядаўна аб'яднанне «Тэлефільм» Беларускага тэлебачання (аўтары сцэнарыя А. Хадарын і К. Лалоўскі, рэжысёр І. Калоўскі, апэратар Б. Аліфер і Ф. Кучар, рэдактар Г. Злабенка).

Пра таяжы музычныя калектывы было ўжо

зроблена нямала фільмаў канцэртнага характару. Нам здаецца, што ансамблю Беларускай аперы пашанцавала: у новым фільме выразна паказана і яго напружаная творчая дзейнасць, і адпаведнасць галоўнаму прызначэнню — жыць побач з салдатамі і працаваць для яго. Салдацкія будні — у дэсантнікаў, лётчынаў ці маранкоў — сплечаны ў фільме ў адно музычна-пластычнае дзеянне, прычым захавана і мужная строгаць вайсковых вучэнняў, і вясёлая салдацкая ўсешка на прывале.

Радуе багатая фантазія стваральнікаў гэтай стужкі, нечаканасць і ў той жа час прадуманасць кожнага мантаннага стыку.

...Узмах рук дырыжора — і стройны хор мужчынскіх галасоў запяляе пра нялёгкую і выснародную працу воіна — абаронцы Радзімы.

...Тані ж узмах рук. Толькі гэта ўжо рукі рэгуліроўшчыка на вайсковых вучэннях.

Песня працягваецца, і ў яе рытме ідуць і ідуць магутныя баявыя машыны, выстройваюцца ў калоны, разварочваюцца, пераадолююцца вясносае бездарожжа.

Для кожнай песні знойдзена адпаведнае сэнсавае і рытмічнае з'явае вырашэнне. Калі песня «Гаварыў Сувораў» І. Лучанна пабудавана на кантрастах, то песня «Дзень Перамогі» Д. Тухманова паказана на адным прыезде па дарогах Міншчыны: ансамбль рэперіце ў аўтобусе, а за воінамі, у вечаровых прыёмках, усё часцей міляюць абеліскі. Помнім урачыстасць Пера-

могі. Помнім — якой камоной яна здабывалася...

Высокі прафесіяналізм стваральнікаў карціны адчуваецца са ўсім — паказваюць яны фантастычны спрыт дэсантнікаў, зухватасць танкістаў ці лёгкасць танцоўраў. Напэўна, вельмі дапамог галоўнаму апэратару Б. Аліферу багаты «ваенны» вопыт — ён здымаў карціны «Руіны страляюць» і «Польмя». Яго налегта Ф. Кучар не раз звяртаў увагу на свае работы дакументальнымі спартыўнымі фільмамі.

Сюжэтную лінію карціны складае пагоня за ансамблем двух рэперіцеў — вайсвовага і цывільнага, фантастычна ўдаслівага старшчыны Слівы і раз'яванага Толі. Аўтамат, які імгненна начысчае да блэску боты Слівы, зразумела, таксама імгненна разувае Толі, электрабрытга б'е бедалагу токам, газіраваная вада ні за што не хоча ліцца ў яго шклянку і г. д. Гэтыя эксцэнтрычныя сцэнікі са шчырым задавальненнем іграюць артысты Я. Шпіцко і А. Лясніцкі і захоплваюць сваім настроем глядача. Традыцыйная тэма «бывалага» і «няўдалага» вырашаецца ў сучаснай кінематаграфічнай стылістыцы.

Прыемна, што з'явіўся яшчэ адзін добры фільм пра савецкую песню, якая дапамагае жыць і будаваць, і дапамагала ваяваць, і заўсёды — у шчасці і няшчасці — застаецца нашым верным таварышам. Акры лясніцкі, ансамбль, лёгкасць, сапраўдная творчая радасць пранізае новую стужку Беларускага тэлебачання.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

ПІСЬМО У РЕДАКЦЫЮ

ПА-ЗА МЕЖАМІ ПРАВА

Да 60-й гадавіны Кастрычніка многія тэатры краіны паставілі п'есы аб гістарычных падзеях тых незабыўных дзён. Магілёўскі абласны драматычны тэатр таксама прысвяціў гэтай даце спектакль «Галоўная стаўка» па маёй п'есе. Гэты спектакль ужо трэці раз меўся быць пастаўленым на магілёўскай сцэне, за што я быў глыбока ўдзячны тэатру. Удзячны быў я і рэжысёру Ю. Міроненку, які меўся паставіць спектакль на ўзроўні сучасных крытэрыяў тэатральнага мастацтва. Я і сам разумеў, што п'еса, напісаная 20 гадоў назад, сёння патрабуе свежага рэжысёрскага вока і адпаведнай карэктуры.

Але тое, што давялося мне ўбачыць на сцэне, бадай, нічога агульнага не мела з п'есай. Штучна навязаная ёй форма гратэскава-фарэвага відовішча аказалася ў непрыкрытай сунярэчнасці з яе задумай і зместам. Вылучаючы на першы план гэтую форму, рэжысёр выкрасліў з п'есы амаль усё тое, дзеяла чаго яна была напісана, усё, што не адпавядала яго бачанню спектакля і ўласнаму ўяўленню аб магілёўскіх падзеях тых год.

П'еса была напісана з намерам паказаць развал царскай арміі напярэддні Лютаўскай рэвалюцыі, рост рэвалюцыйнай свядомасці салдат і магілёўскіх рабочых, іх сумесную барацьбу з контррэвалюцыйнымі намерамі Галоўнай стаўкі.

Не мне гаварыць, наколькі гэта ўдалася ў п'есе, але спектакль «Галоўная стаўка» Рускага тэатра БССР імя Горкага, у якім гэтая важнейшая для мяне тэма была асабліва акцэнтавана, стаў у свой час лаўрэатам Усесаюзнага фестываля.

Рэжысёр Ю. Міроненка ў гэтым аспекце нічога цікавага для сябе не ўбачыў, многія сцэны ён проста скасаваў, а з астатніх зрабіў бестрадна-чыркавыя нумары, якія сваёй бестактоўнасцю нічога, акрамя абурэння, не могуць выклікаць.

Такая ж бестактоўнасць мае месца і ў паказе генералітэта Стаўкі, аб чым прывільна, па-мойму, пісаў магілёўскі пісьменнік М. Шумаў («ЛіМ», 25/ХІ г. г.). Я падкам згодны з яго ацэнкай усяго спектакля. Нічога больш далёкага ад гі-

старычнай праўды пельга было прыдумана, як паказаць на сцэне Духоніна, Карнілава, Дзянікіна, Аляксеева ды і самога Керанскага персанажамі чыркавога відовішча. Калі яны і былі персанажамі, то крывавай трагедыі. Нездарма ж У. І. Ленін назваў тагачасныя Магілёў з яго Стаўкай «русскі Версале». Магчыма, не ўсе магіляўчане (асабліва моладзь) сёння ведаюць пра тагачасныя падзеі ў сваім горадзе, і таму важна паказаць іх гістарычную сутнасць. Спектакль жа нічога агульнага з ёй не мае, хоць я разумею, што спектакль, як і п'еса, — не гістарычны трактат. Больш таго: я не прэтэндаваў і не прэтэндую на ўсебаковы паказ у п'есе тагачасных магілёўскіх падзей, такая задача і не стала перада мной. Тым больш крыўдна, што і той мінімум, які ёсць у п'есе, паддзены ў карыкатурным выглядзе.

Некаторыя прыхільнікі спектакля ўпарта даказваюць права рэжысёра на сваё бачанне. Я таксама не адмаўляю яго. Цяпер наогул стала модным нека пералачываць п'есы — нават творы Шэкспіра, Чэхава, Горкага. Але ніхто і нікому не даваў права як ні падкам перайначваць іх на свой густ і лад. А тым больш перайначваць падзеі Кастрычніцкай рэвалюцыі, сярод якіх Магілёў і Стаўка былі далёка не фарсамі эпохы, як гэта ўяўляецца рэжысёру спектакля, аб якім ідзе гаворка.

Няма права перайначваць п'есы без ведама і згоды аўтараў, як гэта часам робіцца ў тэатрах. Бо ёсць жа этычныя нормы ўзаемаадносін аўтара і тэатра, якія прадугледжваюць элементарную ўзаемапавагу. Калі аўтар жывы — з ім заўсёды можна дамовіцца аб неабходных карэктурах п'есы. Не думаю, што сёння ёсць драматургі, якія кананізуюць кожную сваю літару і коску. Я ведаю, што тэатры часта памагаюць аўтарам удасканальваць свае п'есы, за што аўтары толькі ўдзячны. Але калі рэжысёр лічыць, што п'еса недасканалая і пакідае ад яе «рожкі ды ножкі», то хто яго прымушае яе ставіць? Тым больш — навошта яму пісаць «па матывах» такой п'есы свае «варыянты»?

Кастусь ГУБАРЭВІЧ.

КАМПАЗИТАР-АМАТАР... Я заўсёды з асаблівым душэўным хваляваннем і цікавасцю саму за творчым лёсам, бадай, кожнага непрафесійнага аўтара, за лёсам кожнай яго новай песні. Мо таму, што сам калісьці фармаваўся як кампазітар менавіта ў гэтым асяроддзі энтузіястаў, шчырых і апантаных людзей. Там, сярод іх, паклаў на потную паперу радок першай сваёй мелодыі. Не, гэта зусім не сентыментальныя ўспаміны. Проста ўжо цяпер, калі маеш пэўны вопыт у жыцці і мастацтве, разумееш, якімі незвычайна светлымі былі твае часіны пошукаў, творчых пакут і адкрыццяў.

Першыя самадзейныя кампазітары рэспублікі... І сёння ў канцэртных праграмах прафесійных і аматарскіх калектываў сустракаеш знаёмыя імёны: Р. Галаўцікаў, І. Мацін, А. Шыдлоўскі... Прайшло ўжо трыццаць гадоў, а «Любы зоры залатастыя», «Вясельную», «Рэчыцкую лірычную» і сёння спяваюць...

Чым гэта можна растлумачыць? На маю думку, перш за ўсё тым, што ў сва-

Народны артыст БССР Ю. СЕМЯНЯКА:

ТВОЙ ТВОРЧЫ ПРЫНЦЫП

ёй творчасці самадзейныя кампазітары таго перыяду цвёрда абаніраліся, як гаворыцца, на народную глебу, на вытокі фальклорных першакрыніц.

Я не выпадкова пачаў гэтую гаворку з экскурса ў не зусім далёкае мінулае. На жаль, сёння кампазітары-аматары часам ігнаруюць народныя песенныя скарбніцы. Таму і не даюць яны пакуль што нам такіх яркіх, самабытных узораў, тых, невялікую частку з якіх я назваў.

Я ўжо многа гадоў занар з'яўляюся старэйшай мастацкага савета Рэспубліканскага Дома народнай творчасці. Праз наш савет праходзіць амаль уся музычная прадукцыя, якую ствараюць і, натуральна, дасылаюць да нас самадзейныя кампазітары рэспублікі. А іх на Беларусі больш за сорак. Але ж цяжка назваць іх бы дзесятак сачыненняў, якія па сваіх мастацкіх якасцях, па драматургічных вартасцях маглі б прэтэндаваць на ўзровень такіх твораў, як, напрыклад, «Ручнікі» М. Пятрэнікі ці «Рэчыцкая лірычная» М. Коньшына.

Чым можна гэта вытлумачыць?

Песня, перш за ўсё — гэта яркая мелодыка. Многія ж самадзейныя аўтары сёння, на жаль, аддаюць перавагу не мелодыцы, а мала зразумеламу рэчытатыву, нейкаму музычнаму мармытанню, якое можа выратаваць, ды і то не заўсёды, мікрафон.

Бяда многіх самадзейных кампазітараў — выкарыстанне ў сваёй творчасці музычных штампав. На іх думку, відаць, гэта самае простае выйсце — узняць некалькі папулярных песень і з іх склаці адну. Мо я трохі ўтрырую, але, даўбог, слухаеш тую ці іншую «новую» песню і не можаш адшурацца ад пачуцця, што ўжо неаднойчы чуў гэтыя ітананцы.

У нас, членаў мастацкага савета Рэспубліканскага Дома народнай творчасці, часам складаецца такое ўражанне, што самадзейныя аўтары не выношваюць сваіх песень, адразу запісваюць на потны ліст першыя ж меладычныя абароты, што прыйшлі ў галаву. Я хацеў бы яшчэ раз нагадаць: песня — гэта музычная міяўюра. Яна патрабуе філіграннай апрацоўкі кожнага меладычнага павароту, кожнага акорда. І таму зусім не трэба спяшацца з так званай «публікацыйнай» свайго твора. Яго трэба вынасіць, асэнсавана, перажыць. Перагледзець кожную сваю песню праз прызму часу.

Я не выпадкова завёў гаворку пра «публікацыйны». На маю думку, праблема папулярнасці сваіх твораў — самая, бадай, складаная і важная. Мы вельмі часта бываем на разнастайных аглядах, конкурсах, фестывалях. І што ж там даводзіцца бачыць? Выступае калектыву, у праграме якога ў асноўным творы яго мастацкага кіраўніка. Прычым, праз наш савет не праходзіла ніводнай з гэтых партытур! Чаму ж слабыя песні выносяцца на публіку? Тлумачэнне тут адно — аўтар-кіраўнік навязвае іх калектыву. Дзе яго слова, вядома, — апошняе.

Я дапускаю, што ў прынцыпе рэзультаты кампазітар-аматар можа даць на апрабачны калектыву адну-дзве свае песні, якія, як гаворыцца, прыйшлі праз сэрца. Бо гэта, па сутнасці, яго кампазітарская школа. А вось складаць амаль увесь рэпертуар толькі са сваіх уласных сачыненняў — гэта практыка няправільная. Уявіце сабе, што гэта будзе за хор, які,

па сутнасці, ператворыцца ў прыватную творчую лабараторыю аўтара? Ці можа тут ісці гаворка аб пашырэнні творчага дыяпазону, росце вакальнай культуры, якія ў асноўным грунтуюцца на сапраўднай музыцы?

Скажу больш. Наогул, на маю думку, нельга фармаваць рэпертуар з твораў аднаго-двух кампазітараў, нават калі яны і высокапрафесійныя. Чым больш твораў самых розных па манеры і почырку, па складанасці будзе выконваць калектыву, тым цікавей яго будзе слухаць і, паўтараю, тым хутчэй ён будзе творча расці.

На жаль, нашы абласныя дамы народнай творчасці амаль не кантралююць творчую работу маладых аўтараў і не вельмі цікавяцца рэпертуарам калектываў. Як я ўжо расказаў, кампазітар ставіць у рэпертуар сваю песню, якую ён нікому не паказваў, не пракансультываўся з кампетэнтнымі людзьмі. Хор яе ўжо выканаў на нейкім канцэрце ці аглядзе. І тут кампазітар хуценька бярэ партытуру і праграмку, у якой пазначана яго песня,

і спяшаецца ў Дом народнай творчасці: так сказаць, аформіць усё юрыдычна. Факт ёсць факт. Песня ўжо выконвалася (не мае значэння, спадбалася яна выканаўцамі і слухачам, ці не), і трэба ў любым выпадку афіцыйна прызнаць аўтарства і дазволіць выконваць гэты твор неабмежавана.

Атрымліваецца, што аўтары, якія дасылаюць свае партытуры па наш савет (напрыклад, нядаўна мы разглядалі 30 твораў, прынялі ж, і то з дапрацоўкамі, 4—5), застаюцца пакрыўджанымі, і тым, што савет абмяноўвае і даюць сваім творам пучэўку ў жыццё самастойна, — выйграюць. Гэта ненармальнае становішча і яго трэба неадкладна выпраўляць.

Некаторыя працуюць у галіне інструментальнай музыкі. У асноўным — пішуць творы для баяна, а калі больш дакладна, дык полькі. Гэта пры вялізным дыяпазоне названага жанру. Незразумела, чаму самадзейныя аўтары не спрабуюць пісаць разнастайныя п'есы ў розных формах і настройах. Мы б з ахвотай данамаглі ім.

Мне хацелася б звярнуць увагу кампазітараў і на такое пытанне. Як вядома, Міністэрства культуры БССР выдала загад аб творчай данамозе самадзейным кампазітарам з боку музычных вучылішчаў. Які нам вядома, у гэтай данамозе ім ніхто ніколі не адмаўляе. Ды толькі большасць самадзейных кампазітараў туды не звяртаецца.

Яшчэ адна сур'ёзная праблема, аб якой трэба нагадаць самадзейным аўтарам. Праблема тэкстаў. Вельмі часта, на жаль, мы сустракаемся з песнямі, якія напісаны на слабыя вершы. Ні цікавай тэмы там няма, ні глыбокай сэнсавай нагрукі. Бывае, што і сам самадзейны кампазітар да сваёй мелодыі піша так званую «рыбу».

Наогул, я хачу сказаць, што выбар тэксту, які ты збіраешся пакласці на музыку, вельмі складаная справа. Тут неабходна дакладнае пазнанне, каб і тэкст, і мелодыя арганічна ўзбагачалі, дапаўнялі адзін аднаго. Бывае, і вельмі часта, што кампазітар выбірае, як быццам, і вельмі цікавы, таленавіты верш, а на песню ён не кладзецца. Гэта так званыя «сюжэтныя вершы», якія маюць разгорнутую пабудову. Але ж чамусьці некаторыя аўтары, нягледзячы на гэта, сілкам упіхваюць іх у мелодыю, у форму песні. А мелодыка — гэта ж той самы выразны сродак, што і слова. Яна падмацоўвае слова. І калі на адзін і той жа меладычны малонак выконваюцца тэксты не куплетнай формы з рознымі сэнсавымі адценнямі (тут і радасць, і смутак), дык ад таго добрыя вершы не толькі не выйграюць, а наадварот — губляюць тое адметнае, што ў іх было.

У заключэнне мне хацелася б сказаць, што калі ты кампазітар, у цябе павінна быць вялізнае імкненне да творчасці, а творчасць, як вядома, гэта не толькі талент, а і штодзённая праца. І зусім не значыць, што кожны дзень ты будзеш ствараць геніяльнае. Але ж сістэматычна пісаць, многа пісаць і з гэтага «многа» браць лепшае і толькі тады выносіць на суд слухачоў — вось галоўная задача. Гэта павінна быць творчым прынцыпам кожнага кампазітара, і тым больш кампазітара-аматара.

Запісала Л. Крушынская.

КОЖНЫ раз, калі думаю аб праблемах выхавання моладзі, міжволі ўспывае ў памяці даўняя гутарка з сакратаром Мінскага гаркома партыі Васілём Якаўлевічам Лежапёкавым.

— Прывітайцеся: ці добра ведаеце сучасную моладзь?

— Вядома! — адказаў я.

— Чаму?

— Хаця б таму, што па ўзросту я бліжэй да яе (тады мне было пад трыццаць), чым іншыя «спецыялісты-сацыёлагі»; часта сустракаюся з ёю, праводзячы вечары пытанняў і адказаў, дыспуты, вусныя часопісы...

гучыні моладзі, жыў яе імкненнямі. Але з гадамі мне яго словы ўспаміналіся ўсё часцей і часцей. Яны зноў прыгадаліся, калі прачытаў у артыкуле новай Канстытуцыі СССР: «Выбары дэпутатаў з'яўляюцца ўсеагульнымі: усе грамадзяне СССР, якія дасягнулі 18 гадоў, маюць права выбіраць і быць выбранымі...» Уявіў сабе: уваходжу ў студэнцкую аўдыторыю ці актаву залу заводскага Палаца культуры, а ў першым радзе сядзіць малады чалавек, які ўсяго два гады назад атрымаў пашпарт, а на грудзях у яго — значок дэпутата Вяр-

можа прывесці ў якасці прыкладу вобраз станоўчага літаратурнага героя такога ж каларыту толькі ў сучасных умовах — у эпоху проціборства двух сацыяльных сістэм? Ды каб гэты герой меней корпаўся ў бытавых крыўдах, перыпетыях кахання, канфліктах з выхаванцямі, а працаваў па-камуністычнаму, жыў радасна і аптымістычна, і па-дзяржаўнаму, як дэпутат вышэйшага дзяржаўнага органа, ставіў і вырашаў пытанні сацыяльнай значнасці?.. Што ні гаварыце, а і пісьменніку, як мне — лектару, не лішнім будзе глыбей зазірнуць у духоўную скарбонку маладога сучасніка.

Магчыма, у мяне, як у чытача, крыху сапсаваны густ, чаго я вельмі баюся. Аднак жа, чым больш чытаю творы мастацкай літаратуры на сельскагаспадарчую тэму, якія заклікаюць моладзь заставацца ў роднай вёсцы, тым больш і настойліва прыгадваецца «Троіка» Алеся Гаўчара. Здаецца, нічога там заклікальнага няма, героі не становяцца ў позу, не кідаюць у твар адзін аднаму гучных слоў. Яны проста робяць карысную і добрую справу. І гэта важней, чым спецыяльныя звароты да моладзі, якая больш верыць справе, чым слову.

Так складаецца, што кожнае пакаленне моладзі мае сваю, натуральна ўласціваю частку, арганічна выцякаючую з патрэб сацыялістычнага будаўніцтва і ў той жа час «сімвалічную» новабудулёў. У мінулым — гэта Днепрагэс і Камсамольск-на-Амуры, цаліна і Брацкая ГЭС, сёння — БАМ. І хай далёка не кожнаму юнаку ці дзяўчына непасрэдна ўдзельнічалі ў гэтых будулёў, — яны маюць права сказаць: «Мая новабудулёў». І калі сёння БАМ не праходзіць праз розум і сэрца кожнага, маладога чалавека, можна гаварыць аб недахопах у выхаванчай рабоце. Маецца на ўвазе перш за ўсё — маральная здольнасць асобы быць карыснай грамадству. У пошуках сэнсу жыцця і правільных жыццёвых дарог неацэнную дапамогу юнакам і дзяўчатам аказвае наша мастацкая літаратура.

Перыяд сталення — цудоўны час, у які перад кожным маладым чалавекам адкрываецца свет, поўны ўзніслых мар, прыбабных нечаканасцей і магчымасцей. Адначасова гэта і адказны час, бо менавіта тады прымаюцца рашэнні, якія частцей за ўсё вызначаюць усё далейшае жыццё чалавека. Рамантыка гэтакім спрыяе. Як справядліва заўважыў вядомы савецкі паэт Васіль Фёдарав, тое, што намалюваў ён у сваіх марах і летуценнях у юнацтве, — і жыццёвы арыенцір, і найбольшая вышыня як для самавыхавання, так і для імкненняў. Вядома, жыццё ўносіць

напраўкі. І характэрнай асаблівасцю нашай сучаснай савецкай літаратуры з'яўляецца тое, што яна дае сацыяльную мадэль маральных паводзін людзей, што яна пранікнута гістарычным аптымізмам. Таму наша моладзь — самая чытаючая ў свеце. Кніга — дарадчык і сябра!

Інакш разважаюць буржуазныя ідэолагі. Паводле сцвярдзенняў, напрыклад, канадскага сацыёлага Маршала Маклюэна і французскага публіцыста Луі Марлена, «кніжную эпоху» замяніла «электронная галактыка», «тэлекрытэя». Першы ўпэўнены, што адбылося «крушэнне кнігі», або на змену ёй прыйшлі тэлевізар, радыё-прыёмнік, магнітафон. Усё для вока і нічога для роздому — вось лейтматыў гэтай канцэпцыі.

Падобнае — не для нашай краіны, дзе кожную хвіліну з паліграфічных машын сыходзяць 2.400 экзэмпляраў кнігі і брашур, а люты чытача на добрыя творы не падае. За гады Савецкай улады надрукавана звыш 46 мільярдаў экзэмпляраў кніг не толькі прадстаўнікоў усіх народаў СССР, а і 136 замежных краін.

Так, магчыма, і ў нас для павышэння культурнага ўзроўню неабмежаваны. Але імі трэба ўмець, з карысцю для сэрца і розуму, карыстацца. Прынамсі, ёсць чаму зайздросціць тым, хто нарадзіўся ў канцы пяцідзсятых — пачатку шасцідзсятых гадоў. Высокім, статным, прыгожым хлопцам і дзяўчатам, іх гарманічнасці, адкрытасці, раскванасці. Можна і трэба пісаць і гаварыць пра іх вартасці. Але нельга без абурэння і жаху ўспрымаць і выпадкі таго, што не ўкладваецца ў логіку нашай выхаванчай дзейнасці. Напрыклад, таго факта, што гэтым летам некаторыя выпускнікі мінскіх школ пасля сваіх вечароў сустрэлі світанак на плошчы Перамогі... кулачнай бойкай. Можна, «сапернікі» «высвятлялі адносіны»? Не, адна група дзеля забавы нападла на выхаванцаў з другой школы, асабліва калі іх была меншасць... Тут нічога не скажам, акрамя таго, што імі зганьбаваны дзве святыні: традыцыі выпускнікоў школ і ВУУ і памяць загінуўшых, ля агню якіх рабілася неверагоднае. А гэтыя ж учарашнія школьнікі «праходзілі» не толькі лепшыя творы класічнай літаратуры, а і «Этыку» — яны добра разумелі, што такое добра, а што дрэнна, ведалі, як трэба сябе паводзіць. Ведалі, а рабілі наадварот, паводзілі сябе бяздумна.

Тут шмат падстаў для роздуму. Але, здаецца, мы павінны настойлівей лячыць чалавечыя душы маральным вопытам, здабытым у ваенныя і цяжкія пасляваенныя гады, хаця рабіць гэта складапа. Сарамлівы напамінак у публіцыстычных выступленнях — далёка не вычарпальная мера. Бо часам замест раскванасці ў паводзінах і вачах таго ці іншага юнака ўбачыш расхлябанасць, абьякавасць, інфантальнасць. Магчыма, трэба ўмець бачыць грані сталення, каб гаварыць аб сур'ёзных справах па-сур'ёзнаму, без двухсэнсавых ухмылачак. Неяк няёмка адчуваю сябе ўжо цэлы год пры ўспамінах пра адну сітуацыю: дырэктар школы, намеснік па выхаванчай рабоце, класныя кіраўнікі, дзевятых—дзсятых класаў прасілі як мага далікатней, шатлівей гутарыць з іх падпечнымі пра каханне, што я і

стараўся з усіх сіл рабіць. Пасля лекцыі ж, калі я вяртаўся дадому, адзін са слухачоў з дзсяткага як бы між іншым паведаміў, што адна з «ябровак зацяжарыла ў дзевятым, выйшла замуж «за лысага» і перайшла ў вячэрнюю школу, а другая — з паралельнага дзсяткага — па той жа прычыне аднесла заяву ў ЗАГС...

Вядома, мы павінны арыентавацца не на выключэнні, а на правілы, на заканамернасці жыцця. Але гэта не азначае, што творчыя пошукі ў выхаванні, а значыцца, — і адлюстраванне іх у мастацтве нам тут будучы перашкодай. Якраз наадварот! Вялікая праўда ў словах героя апавесці Паўла Ніліна «Жестокость» Генкі Малышава, што мы за ўсё адказныя: і за тое, што робіцца праўда, і нават за тое, што пасля нас.

Наогул, правы і абавязкі асобы дэялектычна ўзасмазвязаны. Савецкая моладзь усведамляе, што будучыня чалавецтва і кожнай асобы ў канчатковым выніку залежыць ад магчымасці, праціўлення і свабоды нашай Радзімы, усёй сацыялістычнай садружнасці. Таму яна так актыўна ўдзельнічае ў грамадска-палітычным і працоўным жыцці. Сведчанне таму — не толькі ўдарная праца на камскім аўтагіганце, «Атамашы», Цюмені, але і на беларускіх палых станах, у кожным калгасе і саўгасе, дзе ў неверагодна цяжкіх умовах вялася сёлета ўборка багатага ўраджаю, — усходы, дзе кіпенне камуністычнай працы. Тут працягненне яе сацыяльнай сталасці.

Славуцкія словы заснавальнікаў навуковага камунізму — «свабоднае развіццё кожнага ёсць умова свабоднага развіцця ўсіх» — фактычна сталі карэнным прынцыпам нашага агульнажыцця. Гэта яскрава праявілася ў сацыялістычным енаборніцтве ў гонар 60-годдзя Вялікага Кастрычніка. У ліку першых — удзельнікі руху за камуністычную працу. Тут гартуецца чалавек будучага. Удзельнікі руху за камуністычную працу, па даных сацыялагічных даследаванняў, трацяць на вучобу і самаадукацыю вольнага часу на 57 працэнтаў больш, чым астатнія рабочыя, на грамадскую дзейнасць — на 43, удзел у мастацкай і тэхнічнай творчасці — на 39, фізічную культуру і спорт — на 40 працэнтаў больш за іншых працаўнікоў.

«Чалавек, які здолён запальваць зоркі», — так характарызуюць таварышы на рабоце лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола, дэлегата XXV з'езда КПСС слесара Брэсцкага электрамеханічнага завода Барыса Юзэфовіча, які выступіў з новым пачынам: «Кожнаму маладому рабочаму — рубжэ настаўніка!». У камуніста Юзэфовіча шмат паслядоўнікаў — людзей вольнай працы і жыцця, тых, што не пазбягаюць маральнай адказнасці за шчасце Айчыны. Такія прыклады — сведчанне грамадзянскай сталасці асобы.

Дзе б ні працаваў наш малады сучаснік: на фабрыцы ці заводзе, у калгасе ці саўгасе, у навуковай ці культурнай установе, на кіруючай рабоце ці за пісьменніцкім сталом — становіцца героем у жыцці і літаратуры, калі палымнае сваё сэрца ўключае ў працоўны рытм мільёнаў будаўнікоў камунізму.

Сяргей ЛАПЦЕНАК,
дацэнт БДУ, кандыдат
філалагічных навук.

РУБЕЖЫ СТАЛЕННЯ АСОБЫ

— І якія ж рысы, скажам, станоўчыя, вы адзначыце ў нашых маладых людзей?

— Пераемнасць традыцый бацькоў, інтэлектуалізм, самаадданасць справе, палымны патрыятызм, праціўнасць, — пачаў пералічваць я.

— А адмоўныя? Ну, у некарай часткі моладзі?..

— Інфантальнасць, слэпое перайманне моды, «рэчавая хвароба».

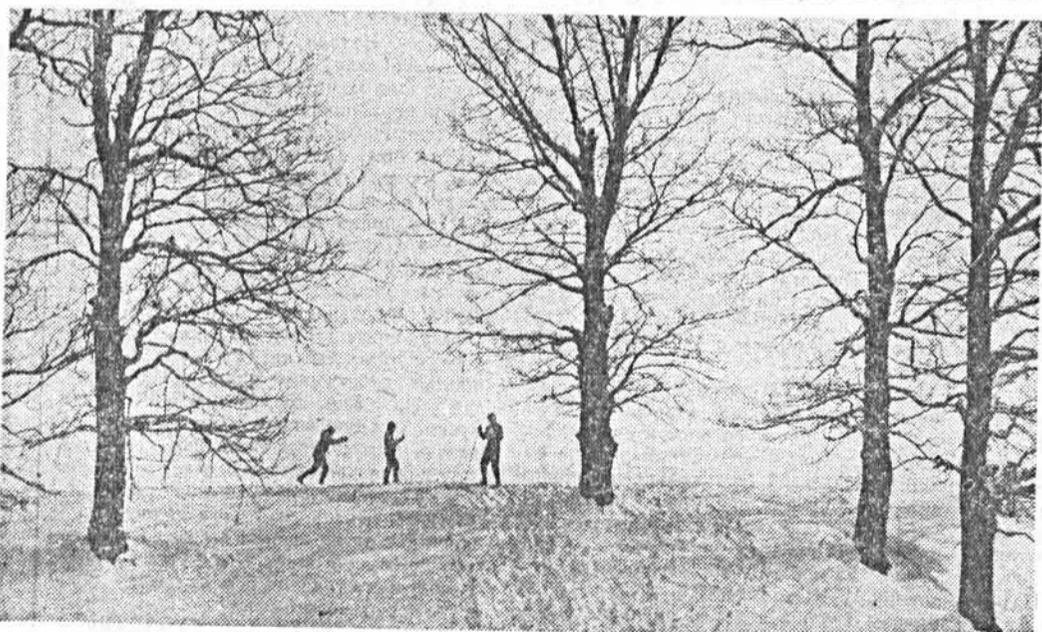
— Увогуле яно так, — разважаў сакратар. — Але пра гэта ўжо не раз чуў і чытаў... Магчыма, каб добра разабрацца, трэба быць «не бліжэй да моладзі», а ў яе асяроддзі, чаго часам пазбаўлены і некаторыя кіраўнікі, і вы, навуковыя супрацоўнікі. Вядома, выкладчыкі вышэйшых навучальных устаноў маюць рацыю, калі сцвярджаюць, што яны лепш, чым іншыя ведаюць студэнцтва, але і сярод іх няма тых, хто знаходзіцца «каля», «наперадзе» (добра, што «не ззаду!»), а не попеч, разам, сярод моладзі. Я вось гляджу часам на сваіх дарослых дзяцей і думаю: ведаю і не ведаю іх... Тое ж самае магу сказаць і пра моладзь горада: знаю і... не зусім. Значыць, нельга мы штосьці ўпускаем, а таму — і не спраўдныя выхаванцы моладзі...

Прынамсі, тады я не да канца асэнсавалі яго словы, бо (я гэта ведаў добра!) Васіль Якаўлевіч знаходзіўся іменна ў

хоўнага Савета СССР ці БССР. Калі ў мяне ўзнікне якая-небудзь патрэба, — у адвездзены гадзіны для прыёму выбарчыкаў я пайду да яго — слугі народа. Згадзіцеся, што падобная акалічнасць павышае і маю адказнасць за якасць лекцыі, гутаркі. Не, не — гаворка ідзе не аб «перастрахоўцы», а пра тое, што мой выхаванец — сталы чалавек, сам выхаванец. Дык дзе ж ён — рубжэ сталасці асобы? Я маю на ўвазе не падлетка, пра якога так шмат зараз пішуць і які ўсё ж іграючым застаецца «таямнічасцю» — гэта размова асобна. Мае думкі — пра тых, каму «каля дваццаці». Моладзь сталае!

Так, калі ў ліку дэпутатаў мясцовых Саветаў моладзі да 30 год у 1967 годзе было 16,4 працэнта, то ў 1973 годзе — 28,2 працэнта, а ў 1977 годзе — 32,4 працэнта. Выходзіць, што моладзь, якая складае значную частку народнагаспадарчых кадраў, усё актыўней уцягваецца ў кіраванне справам грамадства і дзяржавы.

Вялікі пралетарскі пісьменнік М. Горкі пакінуў работнікам культуры завет: паказваць маладую асобу, здольную да творчай, рэвалюцыйна-пераўтваральнай дзейнасці. Галоўнаму герою яго рамана «Маці» Паўлу Уласаву, бадай, было столькі ж год, колькі нашым сучаснікам, пра якіх ідзе гутарка. А хто

Марозны дзень.

Фота А. ГЛІНСКАГА.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне Уладзіміру Караткевічу з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора — смерці МАЦІ.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР шчыра спачувае пісьменніку Арсену Лісу з прычыны вялікага гора, якое напаткала яго, смерці МАЦІ.

НЕ АШУКАЙ ЧАКАННЯЎ

ДУМКІ ПРА ЖЫВАПІС НА ВЫСТАЎЦЫ «ЗАУСЕДЫ НА ВАРЦЕ»

В. Маркевіч. Супрацоўніца міліцыі В. Цецяронак.

Скажам ядразу, што гэтая выстаўка не дае матэрыялу для сур'ёзнага мастацтвазнаўчага аналізу.

Спачатку аб тэме. Яе, думаецца, заднада вузка зразумелі ўдзельнікі і арганізатары выстаўкі. І тым самым збеднена само ўяўленне аб ёй. Відавочна, тэму, а больш правільна—назву выстаўкі, лепш было б разумець як дэвіз, які адкрывае самую шырокія магчымасці для вобразнай інтэрпрэтацыі рэчаіснасці, не адгароджваючыся штучнымі межамі ад яе багацця і шматграннасці, як не адгароджана ад яе сама міліцэйская служба з усімі яе найскладанейшымі калізіямі. З другога боку, калі ўлічыць лакальнасць задачы, узятай мастакамі, дык, зноў жа, выстаўка тэмы не раскрывае. Хаця б у партрэтах. Часта герой падаецца больш чым у натуральную велічыню, як на палотнах В. Няпомнячага, Н. Гольшавай, В. Жарнасца. У імя чаго такое павелічэнне, калі па-мастацку не зразумета выразнасць партрэтаў асоб? Відачна, такім механічным шляхам мастак хоча падкрэсліць значнасць вобраза? Дык жа, замест гэтага, яшчэ больш выяўляе няспеласць творчай думкі і недасканаласць выканання. Павярхоўныя і спрошчаныя партрэты, прадстаўленыя І. Стасевічам і Л. Леўчанка. Прычым, часта неабгрунтаванасць псіхалагічнай характарыстыкі вельмі «лагічна» спалучаецца з малюнкавым і каларыстычным фальшам. І наадварот, удалыя вобразныя рашэнні, як правіла, уваблены швэрдным малюнкам і впраўданным колерам.

І тым больш трэба адзначыць поспехі тых жывапісцаў, якія рыхтаваліся да экспазіцыі з усёй сур'ёзнасцю і адказнасцю. Старанна прадуманы ў мяккай гар-

моніі форм, ліній і сілэта партрэт супрацоўніцы міліцыі В. Цецяронак, выкананы В. Маркаўцом. Ломкая вастрыя форма, трывожна-халодны каларыт ствараюць цэльнасць і напружанасць работы А. Кокцева «Партрэт інспектара крмінальнага вышуку». Тонкай індывідуалізацыяй вобразаў пры смелым дэкаратыўным падыходзе ў вырашэнні палатна вылучаецца «Групавы партрэт юрыстаў» А. Кузняцова. Валявы пачатак вобраза ўдала паяднаны з цвярозым празаізмам службы ў партрэце інспектара ГАІ, створаным Л. Дударэнкам, герой напісаны праўдзіва, без жадання яго чымсьці ўпрыгожыць.

Апошнія асабліва кідаецца ў вочы на палотнах, напоўненых замільваным сузіраннем. Так, прыгнятае фальшывая саладжавасць, якая суправаджаецца рыхласцю малюнка і колеравай раз'яднанасцю, у работах І. Крэйдзіка «У родным краі». З яшчэ большай саладжавасцю выканана кампазіцыя П. Лысенкі «Перад выселлем». У тым жа ключы, але з якойсьці фарсіраванай напышлівасцю і штучнасцю напісана палатна В. Лагуна «Паўналеце».

Не ўвянчалася поспехам спроба Х. і М. Ліўшыцаў вырашыць героіка-драматычную тэму. Пад прафесійнай непераканаўчасцю работы, названай «Подзвіг на пажары», поўнасцю «пахаваны» і момант подзвігу, і яго сэнс. Аднак той жа сюжэт у невялікім палатне маладога жывапісца В. Ткачонка «Экстранны выхад» пераканаўча перадае атмасферу драматычнай падзеі, тут ёсць прадчуванне мастаком подзвігу. І гэта каштоўна.

У службе міліцыі—усё экстранна... Хутчэй за ўсё таму В. Варламаў назваў сваю работу «Экстранны выезд», жадаючы ўзняць яе эмацыянальна тону. Але спроба перадаць напружанне дынамізм сцэны разбілася аб бездапаможнасць малюнка, аморфнасць тыпажу. Аналагічны маляўнічы матыў—сержант міліцыі на матацыкле з сабакам—у карціне Н. Шчаснай. Але тут ён зразуметы рамантычна, эмацыянальна, напоўнены таямнічай маляўнічай прыгажосцю густога змрокю.

Ёсць нечаканыя вобразны ход у палатне Б. Пярвуненскіх «Дзюдо ў школе міліцыі», напісаны энергічна і дакладна ў адлюстраванні калізіі барацьбы. Аднак і лепшыя сюжэтна-тэматычныя работы ў большасці сваёй не пазбаўлены ілюстрацыйнасці, якая, здавалася б, даўно пераадолена ў беларускім жывапісе.

Вобразная думка, якая дыктую кампазіцыйны настрой, прымушае шукаць спецыфіку малюнка, актывізуе мову колераў—толькі яна выводзіць работу жывапісца са сферы ілюстрацыі ў сферу эмацыянальнага вырашэння тэмы. Такая задума ёсць у палатне В. Новака «На стрэльбішчы». Мастак вызначыў выразную архітэктоніку карціны, знайшоў напружанасць рытмаў, трывожную сугучнасць чырвонага і сіняга колераў.

Найбольш манументальны, упушальны на выстаўцы трыпціх Б. Аракчэва «Прысяга». Яго афіцыйная ўрачыстасць спалучаецца з прадуманасцю і дэкаратыўнай актыўнасцю. Мастак змог тактоўна, у агульных рысах ахарактарызаваць кожна свай персанаж, не парушыўшы цэльнасці арганізму трыпціха.

Сярод сюжэтна-тэматычных кампазіцый некалькі гістарычных. Не гаворым «карцін», бо гістарычная карціна мае свае высокія крытэрыі. Аўтары ж такіх работ, як «У штабе першай мінскай міліцыі» (Л. Дробаў) або «М. В. Фрунзе ў Мінску ў 1917 годзе» (Л. Асядоўскі), знаходзяцца на далёкіх подступах да поспехаў у гэтым складаным жанры. Фіксацыя таго або іншага сюжэта, да таго ж вельмі няпэўная па дакладнасці, не з'яўляецца яго крытэрыем. Фотаздымкі рэвалюцыйных гадоў гавораць нам значна больш, чым падобныя палотны. А галоўнае—што хацеў мастак сказаць сваёй работай? Што перажыў ён, калі пісаў яе? Адказаў на гэтыя пытанні мы не знаходзім.

Супрацьлегласць падобным работам—карціна Н. Назарчука «Актывісты Паташанскай воласці». Перш за ўсё тут ёсць жывыя тыпажы, напісаны мякка, любоўна, а сам жывапіс нараджае адчуванне якойсьці праніклівай утульнасці і душэўнай прасветленасці герояў.

Б. Аракчэў. Прысяга (правая частка трыпціха).

У лепшых работах выстаўкі як бы закладзены ўнутраны крытэрыі якасці. Але няўжо для кожнага прафесіянала ў мастацтве неабавязкова гэтае пачуццё самакантролю, якое накладвае «вета» на слабую работу? Няўжо яно не павінна хоць бы прыблізна адшукваць меру сваіх магчымасцей і не дазваляць апусціцца ніжэй за яе, калі няма сіл падняцца вышэй?

Э. ПУГАЧОВА.

«УРАДЖАЙ» ФАНАГРАФІІ

Незвычайна «ўраджайным» для беларускай грамплацінкі стаў юбілейны год. Услед за шэрагам цікавых запісаў, прысвечаных мастацтву салістаў нашай оперы (С. Данілюк, І. Сарокіна) і Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР, Усесаюзная фірма грамплацінак «Мелодыя» выпусціла новыя дыскі, якія задаволяць самую разнастайную густы прыхільнікаў музычнага мастацтва.

Пасля некалькіх год зацішша зноў з'явіліся грамплаціны мініяцюры ў выкананні Дзяржаўнага народнага хору Беларускай ССР пад кіраўніцтвам Канстанціна Паплаўскага. Праслаўленаму калектыву прысвечаны стэрэафонічны «гігант», на якім запісаны песні М. Корсака, А. Пахмутавай, І. Кузняцова і народныя песні ў апрацоўцы М. Дрынеўскага, К. Паплаўскага, Г. Цітовіча, М. Сіраты, М. Корсака. Сярод апошніх асабліва цікавыя карагодная «Туман пры даліне», «Жніўная», «Стань вярба ў канцы сцяла», «А ў тым лесе», «Ой, павей, буйны вецярочка». Плацінка знаёміць з мастацтвам салістаў калектыву В. Прыдачыннай, В. Фомчанка, Л. Рылькевіч і жаночай фальклорнай групы.

Цікава і тое, што арганізаванаму пры хоры вакальнаму квартэту «Купалінка» ў складзе салістак хору В. Прыдачыннай, А. Цыльковой, Н. Боканавай і Н. Пранковіч адведзены адзін з бакоў невялікага дыска тыпу «міньён», выпушчанага адначасова з «гігантам». Квартэт выконвае песні «Што за месяц», «Праз пемны лясок», «Як я ў мамкі жыла» і «На гары камары» ў апрацоўцы М. Корсака і К. Паплаўскага. Другі бок дыска—запісы папулярнай у нашай рэспубліцы выканаўцы беларускіх песень Марыі Адамеіка: народная песня ў апрацоўцы Р. Лянько «Пасылала баба дзедка», «Ганна замуж паляцела» М. Шуміліна, «Лекар-чарадзей» Ю. Талесніка.

І яшчэ адзін сюрпрыз фірмы «Мелодыя» для тых, хто любіць народныя песні. Салістка Беларускай філармоніі Вольга Шутава запісала свой першы «міньён», выдалены ў стэрэафонічным варыянце. На ім—беларуская народная песня «Пасаджу каліну ў полі», «Старая яблыня» Р. Панамарэнкі, «Як правёў міле Цімох» і «Гармонь-балалайка» Л. Смялкоўскага.

Чарговы ўклад у скарбонку цікавых запісаў вакальна-інструментальнага ансамбля «Песняры»—невялікі дыск з беларускай народнай песняй «І туды гара, і сюды гара», «Волагдай» Б. Макаўска і песняй «За паўгадзіны да вясны» А. Фельцмана. На жаль, фірма «Мелодыя» да гэтага часу не запісала на вялікіх дысках апошнія праграмы «Песняроў», адзначаныя арыгінальнасцю выканання, афарбаваным сапраўды беларускім нацыянальным каларытам.

У заключэнне хочацца спыніцца на буйной рабоце фірмы, прысвечанай мастацтву Мінскага камернага аркестра. «Мелодыя» выпусціла яго першы стэрэагігант. Ён знаёміць слухачоў з Сімфоніяй № 3 А. Вівальды, уверцюрай з оперы «Агрыпіна» Г. Гендэля і Жалобнай музыкай для альта з аркестрам П. Хіндэміта; з творами беларускіх кампазітараў Э. Зарыцкага («Канцэрт для габоя з аркестрам») і Л. Абельвіча («Арыя для скрыпкі з аркестрам»), з высокім майстэрствам не толькі аркестрантаў, але і салістаў-выканаўцаў: габіста Аляксандра Прыходзькі і скрыпача Рамана Нодэля.

Я. УЛАДЗІМІРАЎ.

ЦЫМБАЛІСТ З «ВАРЯГА»

Цудоўны народны інструмент цымбалы! Невычэрпная фантазія ў пляценні іх рытмічных узораў. Яны і ў сола, і ў акампанеменце, дуэце, унісоце, інструментальных ансамблях розных жанраў і цэлых аркестрах. Чароўны, крышталены звон цымбалаў даносіцца сёння адсюль: з палацаў культуры, з сельскіх сцэнічных пляцовак, з акадэмічна строгіх канцэртных залаў.

І не толькі ў нашай краіне ведаюць і любяць беларускія цымбалы: ужо больш чым паўстагоддзя назад гучалі яны за мяжой...

На Гомельшчыне ёсць невялікая вёска Убароцкая Рудня. Жыве ў ёй некалькі «знатных», вядомы на ўсю ваколіцу цымбаліст, 87-гадовы С. А. Ліпскі. Калі прыехалі да Сямёна Адамавіча, каб запісаць на магнітафонную стужку яго выкананне, стары апраўўаў у матроскую форму з надпісам на стужачцы «Варяг», узяў у рукі лёгкія лучыні-палачкі.

Але запісваць яго пачалі ў вёсцы Маісёвічы, дзе жыў 87-гадовы скрыпач Ціт Голік і адзін малады бубніст. Польша «Матыльні», «Надрыля» з 5 пунцітаў, «Кранаван» і іншыя пьесы цэлы вечар разнісіліся па селу. Вясцоўцы запоўнілі хату і не было дзе павярнуцца—усе хацелі паслухаць патрыярхаў інструмен-

тальнай музыкі, вядомых калісцы не толькі ў наваколлі; старыя ўздыхалі, усламіналі мінулае...

І вось цымбаліст Ліпскі зайграў адзін. Зайграў мелодыю, якая больш як паўстагоддзя назад гучала ў яго выкананні пад небам Англіі. Быццам ажылі радкі гістарычнай даведкі: «У 1916 г. быў прызначаны качагарам на легендарны крайсер «Варяг», які дыслацыраваўся ў г. Уладзівастоў і ў складзе асобнага атрада караблёў спецыяльнага прызначэння Ціхааніянскай эскадры крайсер здзейсніў поход з Уладзівастоў у г. Ліверпуль... У сувязі з жорсткім абыходжаннем афіцэраў карабля з матросамі крайсера «Варяг» і «Рассвет» рэвалюцыйна настроеныя матросы арганізавалі паўстанне, на гэтых караблях быў узяты Чырвоны сцяг. Англіійскія вайсковыя ўлады г. Ліверпуля арыштавалі матросоў гэтых караблёў, якія прымалі актыўны ўдзел у рэвалюцыйным выступленні...»

Пасля выканання «Марсельезы» матрос-цымбаліст расказаў пра сябе: — У 1908 годзе сялянскім хлопцам быў прызначаны на ваенную службу ў флот. Паколькі з цымбаламі ніколі не расставался, то ўзяў іх з сабою. У час паўстання ў Ліверпулі пад гуні цымбалаў юнак з Гомельшчыны—матросы баявых экіпажаў—пелі «Марсельезу»...

Шматлікія сёння паездкі беларускіх артыстаў—самадзейных і прафесійных—за рубж. Дзе яны толькі не бывалі! На Захадзе, Усходзе, за акіянамі! А ігра Сямёна Адамавіча Ліпскага на «Варяге»—адна з першых старонак у гісторыі замежных маршрутаў нашых цымбалаў.

З. НАСЦЕНКА.

3. НАРОДНАГА

-
- Адкуль ты?
- З Барысава.
- Чыя ж ты?
- Дзянісава.
- А замуж хочаш?
- А нлуню ж.
- А рабiць не ўмееш?
- Ну і што ж.

-
- Ты, Янка, еў?
- Еў.
- А ці пад'еў?
- Пад'еў.
- А яшчэ падліць?
- Падліць.

Запісаў В. РАВКЕВІЧ.

Імям ДАВІДЗЕНКА

ДЗЯКУЙ, ДРУГ ПІЛІП!

Як начальніка Піліп
Крытыкнуў на сходзе,
Дык падумаў:
— Вось улiп,
Так улiп, што годзе.

А начальнік — проста смех! —
Паціскае рукі.
Пры народзе, ну пры ўсіх:
— Дзякуй за навуку!

Б'еш ты крытыкі агнём
Нашы непалады.
Ужо сёння ж мы пачнём
Наводзіць парадкі!

Дзякуй, дзякуй, друг Піліп,
За твае турботы:
Пазбаўляеш нас ад хiб,
Мы цябе... работы!

Пераклаў з украiнскай
Валянцін ЛУКША.

Г. ЮРЧАНКА

ВЕДАЙЦЕ!

...Надарыў мне лёс удачу —
Даў характар, як у мора.
Іван КІРЭПЧЫК.

Дзе нядаўна гладдзю сінлай
Мора мірна спачывала,
Звышраз'ятраная сіла
Мікне магутна вал за валам.

Узняюць хвалы горы
Белапенна-штармавыя.
...Паглядзіце гэта мора —
І спазнаеце, які л!

Нічыпар ШЭРАНЬКІ

ПАВУЧАННІ І НАПАМІНЫ

ПАЭТУ-ДАСЛЕДЧЫКУ
ПАРНАСКІХ ДАРОГ

Шлях на Парнас даўно апеты,
Па ім прайшоўся сам Тарас.
Аднак не мецiў у паэты
Той, хто паведаў пра Парнас.

ПАЭТУ-ВЕРШАРОБУ

У вершых проста ўсё,
Як двойчы два:
«Габк... Бярозка... Возера...
Трава...»
Пацягнуеш носам над такім
абшарам,
Паэзіяй не нахне — ганарарам.

АПРАЎДАЎСЯ

ГУМАРЭСКА

Малады пісьменнік, па гадах, праўда, далёка ўжо не малады, Вальдэмар Галецкі прыйшоў сёння дахаты пазней, чым звычайна. Жонка ўжо спала, дакладней, не спала — ляжала з шырока раскрытымі вачамі і чакала мужа. У апошні час, яна адчувала гэта добра, у іх адносінах нешта змянілася. Жыццё, як кажуць, дало трэшчыну. Раней Вальдэмар ніколі не прыходзіў так позна, але з таго часу, як надрукаваў сваё першае апавяданне і трапіў у «маладыя пісьменнікі», яго паводзіны рэзка змяніліся. Ён стаў часта дзесьці затрымлівацца, а калі вяртаўся дадому, ад яго пахла віном і нейкімі незнаёмымі ёй, чужымі духамі.

Жонка Галецкага, пасля шматлікіх бяссонных начэй, вырашыла, што трэба, нарэшце, у іх адносінах расставіць усе кропкі над «і». Дарэмовы з мужам яна падрыхтавалася грунтоўна, бо даведлася, што яе муж «завёў раман» ці то з буфетчыцай, ці то з афіцыянткай з рэстарана па імені Люся. Яна доўга не хацела гэтаму верыць, але знайшліся нейкія «паслужлівыя» людзі, якія аднойчы пазванілі і казалі, калі яна хоча «на ўласныя вочы» ўпэўніцца ў тым, што муж здраджвае ёй і «застукаць» яго на месцы, няхай прыйдзе туды васьмі і туды.

Але Галецкая нікуды не пайшла, палічыўшы, што «шпіёнцы» жанчыне, якая паважае сябе, проста непрыстойна. Тады тыя ж «паслужлівыя» людзі прыслалі ёй па пошце канверт з фота, на якім быў зазняты яе муж у абдымку са сваёй каханкай, а таксама некаторыя яго пісьмы і запіскі. Гэтыя «дакументы» яна не парвала, як хацела зрабіць у першы момант, а пакінула на выпадак, калі ён будзе хлусіць і аднеквацца.

— Дзе ты быў так позна? — задала Галецкая пытанне мужу, як толькі ён увайшоў.

— Я? — муж па-дурному заўсміхаўся, часта часта залыпаў вачамі.

— Не я ж...

— Хіба гэта позна? Усяго другая гадзіна... — паспрабаваў ён перавесці ўсё на жарт.

— Не другая, а роўна дзве. Раней ты так позна ніколі не прыходзіў.

— Раней я працаваў толькі на заводзе, а зараз займаюся яшчэ і літаратурнай працай. Ну і, вядома, павінен хадзіць не толькі на вытворчыя нарады, але і на розныя там літаратурныя вечары, пісьменніцкія сходы.

— І сёння ты быў на пісьменніцкім сходзе?

— Не, сёння я быў на занятках літаратурнага гуртка.

— А вас там што, і віном частавалі?

— Там не частавалі, але пасля заняткаў мы зайшлі да аднаго хлопца і ён нас пачаставаў.

— Кiнь ты прыдурвацца, будзь хоць раз у жыццi сапраўдным мужчынам.

З гэтымі словамі яна ўстала, падышла да стала, дастала з шуфляды ўсе «дакументы», якія выкрывалі яго з галавой, і паклала перад мужам.

Галецкі глянуў і аслупянеў.

— А-адкуль гэта ўсё ў цябе? — з цяжкасцю выціснуў з сябе няўдачлівы донжуан.

Валянцін ЗУБ

У ПРОФІЛЬ І АНФАС

Сяброўскія шарны мастан
В. ТКАЧУКА на сваіх калег.

К. Касачоў.

С. Герус.

Л. Шакинна.

Б. Ус.

— Адкуль — не мае значэння. Факт той, што ты не сур'ёзны мужчына, якім я цябе лічыла да гэтага часу, а збродлівы кот. Жыць з табой я больш не хачу.

І жонка, выцягнуўшы з-пад ложка чамадан, тут жа пачала ўкладаць свае рэчы.

Чаго, чаго, але такога павароту справы Галецкі не чакаў. Яму зрабілася раптам страшна.

І Галецкі вырашыў у што б там ні было пастарацца ўтрымаць жонку, угаварыць яе застацца. І як тапелец хапаецца за саломінку, ён вырашыў ухапіцца за свой пісьменніцкі талент, які ў яго нядаўна выявіўся. Бо што, што, а талент, ён ведаў, паважаюць, перад ім схіляюць галовы, таленавітаму чалавеку часам даруюць такое, што іншаму «простаму смертнаму» ні за што б не даравалі. Таму сваю праому ён пачаў так:

— Ты разумееш, я пачаў пісаць, хачу стаць пісьменнікам, надрукаваў ужо адно апавяданне, яно прыхільна сустрэта крытыкай. Цяпер я задумаў напісаць раман. У рамане тым у мяне будзе дзейнічаць адна пара: жанчына і мужчына, якія пакахалі адно аднаго. Але на шляху да шчасця ляжаць іх сем'і, бо ён жанаты і яна замужам. Вядома, яны пакутуюць, што не могуць быць разам, ім цяжка.

— А чаму яны не разведзюцца?

— У тым і справа, што развесціся яны не могуць, бо ў яго хворая жонка, а ў яе хворы муж. Пачуццi і абавязак! Абавязак і пачуццi! Вось асноўная тэма майго будучага рамана. Ну, а як вядома, у пісьменніка толькі тады добра і пераканальна ўсё атрымліваецца, калі тое, аб чым піша, ён перажыў сам. Вось і я, каб у мяне ўсё было натуральна і пераканальна, каб чытач паверыў у пачуццi і перажыванні маіх герояў, і завёў гэты свой раман з афіцыянткай Люсяй. Па сутнасці, ніякі гэта не раман, а тэхвучоба, разумееш, пісьменніцкая тэхвучоба. Таму ты не павiнна на мяне за гэта крыўдаваць.

— Значыцца, выходзіць, ты па-ранейшаму кахаеш мяне?

— Толькі цябе, толькі цябе... — паспяшаўся запэўніць Галецкі жонку.

— А з Люсяй ты кахаешся проста дзеля справы?

— Ага, гэта! Вось ты ўсё і ўсекла.

— Скажы, а ты ніколі не атрымліваў агляду ад каханай жанчыны? — дапытвалася жонка.

— Не, а што?

— І не ведаеш, якія пачуццi тады ахопліваюць чалавека?

— Не, не ведаю.

— Дык на, атрымлівай! — і Галецкая з усяго размаху пляснула мужа па шчацэ. — Можна, згодзяцца для будучага рамана.

Потым яна ўзяла свой чамадан і выйшла. А Галецкі яшчэ доўга стаяў нерухома і трымаўся за шчаку, якая гарэла агнём.

В. БАРОДЗІЧ

СААЎТАРЫ

Яны не доўга пісалі напару —
Не падзялілі ганарару.

ТВОРЧЫЯ МУКІ

Спісань збіраўся не адзін зловак,
А напісаў ён толькі загаловак.

Барыс ТОЛЬСКІ

ПАЭТ

Паперы перабеў вагон.
Яго абходзілі ўсе міма.
А з усяго, што стварыў ён,
Быў лепшым... тэкст для пантэімы.

Пераклаў з рускай
М. БАЗАРЭВІЧ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

ИИИИИ Идэкс 63856 АТ 01636

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Руканісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Рыгор ШЫРМА.